

LAISVĖ

VALSTYBINIS SUVERENUMAS
POLITINIS SAVAITGALIS
REZISTENCIJOS SIEKIS
GYVENIMO AKIMIRKOS
KARAS LIETUVA
1941 SUKILIMAS
IŠEIVIJOS TALKA
JAUNIMO LŪKESČIAI
NEGYJANTI ŽAIZDA
PIRMOSIOS SIRENOS
NAUJOJI PASAULIO TVARKA

EKONOMINIS ATKŪRIMAS
ŠVIETIMO KLAUSIMAI
DEMOKRATIJA

LANDSBERGIS AMERIKOJE
I LAISVĖ
FONDAS

MIELI SKAITYTOJAI IR SKAITYTOJOS,

- Susimok kime laisv žurnalo prenumerat ,
- Prenumeruokime po 3 žurnalo egzempliorius, iš kurių 2 siunskime Lietuvai ,
- Savo auka paremkime Laisv Fondo darbus išėjimoje ir Lietuvoje,
- Dalyvauskime Lietuviškųjų studijų savaitėje Dainavoje.

LAISV ŽURNALAS LINKI JUMS GRAŽIOS IR KRYBINGOS VASAROS!

LAISV leidžia Lietuviai Fronto Biulieniai tris kartus per metus.

Redaktorius: Juozas Baužys.

Redakcijos talkininkai: eslovas Grincevičius ir dr.Kazys Ambrazaitis.

Administratorius: Jonas Prakapas.

LAISVE (TOWARD FREEDOM) — a Lithuanian magazine of politics and cultural life published three times a year by Lietuviai Fronto Biulieniai.

Editor: Juozas Baužys. Business and circulation manager: Jonas Pakapas.

Redakcijos adresas: J. Baužys
9240 Cliffside Ln., Orland Park, IL
60462, USA

Administracijos adresas: J. Prakapas,
14 Thelma Dr., Bakersfield, CA
93305, USA

Prenumerata JAV ir Kanadoje — 10
JAV doleri ; Australijoje, Piet
Amerikoje ir Europoje — 15
JAV doleri .

Garb s prenumerata: 20 JAV doleri .

Spausdina „Draugo“ spaustuvė :
4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629.

TURINYS

Vedamieji	2
Kaip pasukti sustojus laisvės laikrodį ?	
Prezidentas Landsbergis Amerikoje	
Reikšmingos sukaktys	
Skaitytojų žodis	4
Adolfas Damušis, Rezistencijos siekis — valstybinis suverenumas	7
Mykolas Naujokaitis, 1941 sukilimui besiruošiant	11
eslovas Grincevičius, Karas... Pirmosios sirenos Kaune	23
Vidmantas Valiušaitis, Demokratija kaip teisingumo ir socialinės taikos sąlyga	27
Laisvės Fondo filialo Lietuvoje veikla	31
Liudas Dambrauskas, Epilogas iš „Gyvenimo akimirkos“	32
Julius Keleras, Liudo Dambrausko „Gyvenimo akimirkos“	34
Jaan Kaplinski, Baltijos kraštai — negyjanti žaizda soviet imperijos kėne	36
Audrys Antanaitis, Keli lietuviškojo švietimo klausimai	40
Zenonas Pranasas, „Naujoji pasaulio tvarka“ ir Lietuva	43
Meilut Bartusevičienė, Lietuvos jaunimo lėkės ir tikrovė	48
Juozas Šaltinis, Lietuvos valstybės ekonominis atkūrimas III	54
Politiniai studijų savaitgaliai: Stasys Kašauskas, Al Raitis, Bernardas Brazdžionis, Dalia Navickaitė, Andrius Giedraitis, Jonas S. Žmuidzinis	60
Juozas Kojelis, Laimėjimas besitraukiant	69

Autoriaus pavardė ar slapyvardžiu pasirašyti straipsniai nebūtinai atstovauja leidėjo ar redakcijos nuomonei ir yra atviri diskusijoms • Nepakeičiant autoriaus minties, straipsniai gali būti taisomi ir tvarkomi redakcijos nuožiuma • Redakcijai siunčiami laišškai ir atsiliepimai pasirašomi tikrosiomis pavardėmis.

V E D A M I E J I

KAIP PASUKTI SUSTOJUS LAISV S LAIKROD ?

Daug vil i d jome, kad žaibiniam karui arab kraštuose pasibaigus, visas d mesys bus atkreiptas Baltijos kraštus. Ta iau vis nusivylimui pergals varp garsai jaudino tik tuos, kurie buvo tiesiogiai traukti karo operacijas. Po trumpos euforijos paaišk jo, kad laim jimas buvo tik fiktyvus, taika yra dar toli. Tai buvo pirmas atmintinøj istorijoj karus, kuris dav pelno. Paaišk jo ir tai, kad šio amžiaus pabaigoje karas gali b ti vedamas toli peršokant per valstybines sienas, j nepažeidžiant. Vis labiau aišk ja, kad šis fantastiškas laim jimas gali b ti tik preliudu naujam karui. Milijon laisv s trokštan i kurd likim sprendžia kiti, bet ne patys kurdai. Arabai, šaudydami vienas kit , pajuto, kad šis karas j labiau neišskiria, bet gali net sujungti. Arabai šimtm eiais buvo pab g liai savo namuose. Jie atsibunda ir pradeda ieškoti savo šakn . Atsikrat kolonist , atsitver valstybin mis tvoromis, o anks iau gal jo keliauti nuo Kairo iki Bagdado be jokio paso. Religija pasidar arab taut privataus ir valstybinio gyvenimo pagrindu. Šiuo metu jau iamas arab taut atbudimas: ar verta kovoti d l t tvor , kai arab tautin s šaknys suveda visus vien , ar ieškoti išeities religij tolerancijoje?

JAV-b ms atsiranda dilema: ar kreipti d mes laikin Vidurio Ryt pastovum , ar intensyviai siekti ir teikti pagalb demokratini princip puoseljimui, kurie tur t vesti labiau pastovi taik arab kraštuose.

Šiek tiek panašumo turime ir Lietuvoje. Po 50 met vergijoj jau iamas blaškymasis, nes tikros demokratijos tradicijoms sukurti nebuvo laiko. Tikroji Lietuvos demokratija buvo labai trumpa, t s si nuo 1918 m. iki 1926. Šiandieninis patriotinis atgimusias Lietuvos aktyvas n ra ragav s demokratijos, tik dabar sunkiausiose aplinky se stengiasi j pajusti ir jos išmokti. Tod l ir mes išeiviai, kurie daugumoje per prievart esame atsid r demokratiniuose kraštuose, tur tume suprasti Lietuvos patriot tam tikr nepastovum ir blaškym si. M s kraštas dvasiškai nuniokotas beveik neturi to tradicinio valstyb s idealo. T ideal reikia labai skubai ir intensyviai kurti. Jo k rim lygiai intesnvyviai stabdo,, juodosios beret s". Parlamentarai desperatiškai šaukiasi svetim j pagalbos sukurti Lietuvai nauj konstitucij ir b tniausius statymus. Okupacij meto tradicijos liks svetimos, bet yra pavojaus, kad jos dar kur laik gali pasilikti, kaip neištrinamas antspaudas sename dokumente. Antanas Maceina tai numat jau 1953 metais ir ragino sudaryti plan atsikurian ios Lietuvos valstybngumo pagrindams sukurti. Kol daugiau plan atsiras, m s s j dis gal t pasi lyti suinteresuoties pasinaudoti,,Pilnutin s demokratijos" principais, kurie gal t b ti pritaikyti atkuriant konstitucij ir kurie buvo labai apgalvoti ir surašyti tremtyje, kurie netaikomi jokiai partijai, tiktai siekia idealios naujos Lietuvos demokratin s valstyb s.

KA

PREZIDENTAS LANDSBERGIS AMERIKOJE

Retai tesurasime idealist politik ar valstybės vyrą, kuris moralės principus labiau vertintų negu pragmatiškos naudos ieškojimą. Nebent politinis veiklos priekis būtų išstumtas ne savo paties noru, bet susiklosčiusi vyki ir jame būtų patiktas patios tautos mandatas. Toks žmogus prieš 50 metų buvo prof. Juozas Ambrazevičius-Brazaitis, toks žmogus šiandien yra prof. Vytautas Landsbergis.

Nėra lengva tokiam idealistui profesoriui kalbėtis su pragmatizmu persunktais didžiais valstybių vyrais. Nėra lengva atsakinti kartais staikiškius reporterų klausimus ar dalyvauti vakarietiško tipo televizijos „talk show“ programose. Juolab, kad ir nepakankamas svetimos kalbos mokėjimas trukdo tinkamai išsireikšti ar šmaikščiau sudominti mases žiūrovus. Tad nenuostabu, kad Amerikos televizijos plačiaiosios žiūrovų masės prezidento Landsbergio vizitas gal ir nepadarė didesnio atgarsio. Tačiau labiau galvojantiems ir labiau vertinantiesiems tiesos ir moralės principus šis kuklus, kiek susikrapštelėjęs televizoriaus ekrane profesorius, atstovaujantis laisvės besiveržiančiai tautai ir drąsiai konfrontuojantis išskaičiavimuose ir politinėse machinacijose paskendusius valstybių vyrus ar jų idėjas, padarė didelį spaudimą. Nes jis nebijojo pasakyti tiesos, kad Lietuva yra tikrasis demokratijos modelis Sovietų Sąjungos reformų vyksme, tik Vakarų demokratijos kažkodėl to nenorinys išsuprasti: jos vis dar žvelgia tolyn Rytus per mūsų galvas, lyg vengtų pažvelgti tiesiai į akis.

Dalis prezidento Landsbergio viešnagės buvo skirta susitikti ir su Amerikos lietuviais. Turbūt ilgai jam teko būti ikagoje ir Los Angeles. Apskritai susitikimams buvo pilni nuoširdaus abipusio jausmo. Tačiau, bent ikagoje, susitikimo programa buvo nežmoniškai perkrauta ir kai kurių grupių bei veiksmų išnaudojama savo interesams, kad tik būtų galima su prezidentu nusifotografuoti, oficialiai priimti ir pasveikinti, gauti jo interviu. Lietuviškieji politikai, išėjęs veiksmų ar kai kurių organizacijų žmonės vis dar nepamiršta savanaudiškų ambicijų. Neveltui tad ir prezidentas Landsbergis savo pagrindinėje kalboje Maria High auditorijoje pasakė: „...Reikia vienyti jėgas. Reikia, kad nebūt tokios situacijos, kaip seniau kai kada šitos valstybės valdžia pasakydavo, kad ji neturi aiškaus vaizdo, ko lietuviai nori, todėl, kad vienos organizacijos kalba vienaip, kitos kalba kitaip. To tikrai negali būti...“

j. b.

REIKŠMINGOS SUKAKTYS

Lidn 50-ties met sukakt nuo pirmj masini tautos deportacij Gulago kaljimus (1941 birželio 14-15) prašviesina už savait s prasidj s ryžtingas tautos sukilimas ir Laikinosios vyriausyb s darbai Lietuvos suverenumui atstatyti. 1941 sukilimas nepaskendo istorijos t km je, jo dvasia išliko gyva ir daugel met okupanto pavergtoje, ir šiuo metu dr siai laisv bežengian ioje tautoje, ir po pasaul išblaškytoje tautos dalyje. Tai buvo tautos proveržis laisv , nuplov s an g ding neryžtingum , sutrukdžiusi pasipriešinti dar 1940 metais, kai soviet tankai užgniauz nepriklausomos Lietuvos valstyb .

Profesorius Stasys Šalkauskis dar 192S metais raš : „Heroiška kova už išorin tautos nepriklausomyb ir vidaus laisv yra b tina tautos gyvavimo s lyga “. 1941 met sukilimas buvo heroiškas, subrandin s tolimesn tautos pasipriešinim tiek partizan heroin se kovose, tiek ir tyliosios rezistencijos metais ir atved s taut iki 1990 met Kovo Vienuoliktosios.

Šiomet prisimename ir kitas sukaktis — ypa reikšmingas m s Lietuvi Fronto bi iuli s j džiui:

— Prieš 50 met , 1941 rugs jo pabaigoje pogrindyje buvo prad tas organizuoti rezistencinis Lietuvi Fronto s j dis su politiniais ir kariniais sektoriais. Prieš 40 met jau tremtyje gyvenan i LF nari iniciatyva 1951 metais buvo suorganizuotas Lietuvi Fronto bi iuli s j dis su plaiais rezistenciniais užsi-mojimais. Prieš 30 met — 1961 savo veikal prad jo I Laisv Fondas Lietuviskai Kult rai Ugdyti. Šio fondo tikslas buvo ir teb ra leisti ir remti Lietuvai labiausiai reikalingus veikalus. Savo 30 met išvakar se l Laisv Fondas, jaun entuziast padedamas, atidar savo filial Lietuvoje.

Ši metu laisv numeriuose bus stengjamasi tas sukaktis plaiau pamin ti, žinoma, neužmirštant ir dabartinį problem .

j. b.

SKAITYTOJ ŽODIS

Gvildenkime ir toliau vidin s rezistencijos tema

š.m. sausio paskutin mis dienomis paštu gavau laisv 1990 m. rudenin numer , kur su domumu perskai iau. Dabar mums svarbu, kad n viena siela, galinti kuo nors prisid ti prie Lietuvos laisv s žygio, neb t atstumta, ap-spjaudyta, „nurašyta nuostolius“.

šiuo atžvilgiu laisv rudens numeris nuteikia gerai, patraukia m sliu, atsakingu, tolerantišku žodžiu. Atskirai nor iau pažym ti M. Martinai io straipsnyje pateikt lietuvi literat ros rezistencini motyv gili analiz , kuri, man regis, pl toja kiekvieno doro lie-tuvio, ypa augusio okupacijos s ly-gomis, savižin . Ši aktuali vidin s rezistencijos tem reik t toliau gvil-

KOVO VIENUOLIKTOSIOS METIN S VILNIUJE

...Noriu pasveikinti su ateinančiomis šv. Velykomis ir palinkėti to tikrojo džiaugsmo, kuris vaisingai Didžiojo penktadienio skausm!

...Na, o mums Didysis penktadienis jau buvo. Mes jau atšventėme ir džiaugsmingą sekmadienį — šio mėnesio dešimtą dieną. Ji buvo skirta vaikams, mūsų ateiviai. Pavasario saulė šypsojosi pilna burna virš Nepriklausomybės aikštės. Spalvingais vaikiškais malūnais buvo apsmaigstyta visa aikštė. Visi vaikai rankose, ant vaikų karūnų su rausiais KOVO VIENUOLIKTOJI — visur visur aplinkui džiugiai sukami sparneliai. Aikštės pakraščiuose stovėjo didžiulis storo popieriaus rulonas. Ridenamas jis klojo popierių, prie kurio it darbšios pavasario bitelės sušilę suplukę darbavosi vaikai. Spalvota kreida ir pieštukais jie piešė saulę, mamą, sesutę, broliuką, parlamentarus, Gedimino bokštą, namus ir rašė, rašė, kaip tik į galvelę sudėjo. Tarp daugybės rašė buvo ir toks: Landsbergi, nesirpink, Lietuva bus laisva! Pasirodžius Landsbergiui, jie nešė jam asmenišką savo laiškus, o šitą didį, 80-ties metrų ilgio, suvynioję ritinį tveliai. Tą istorinį ritinį jie nunešė parlamentą, apsibarikadavę gelžbetoniniais blokais, viel užtvaramis, prieštankiniais grioviais. O saulė švietė visą dieną, o vaikai linksminosi, vaišinosi obuoliais, meduoliais, paskui dainavo visi kartu ir visai vaišinosi. Tikriausiai jie niekuomet neužmirš šitos pirmąją Nepriklausomybės metinį šventę s... (Iš laiško, rašyto 1991 kovo 12).

Jadz S.,
Vilnius

denti žurnalo puslapiuose ir atskleisti dramatiškas bei tragiškas peripetijas kurio ir suvokė jo, besikankinusi vaikiuose totalitarinės sistemos užkaboriuose. Paviršutinišku optimizmu nudažytas vandeninis negali nuplauti sielos ir stimuliuoti konstruktyvios dinamikos.

eslovas Kalenda,
Vilnius

Atsiliepiant V. Skuodžio ir
Z. Praso straipsniu

Žurnalo Laisv Nr. 109 (146), 1990,
radau du labai domius straipsnius.

Viename docentas V. Skuodis rašo apie Lietuvos pagrindą ir Molotovo-Ribentropo slaptus protokolus, kitas straipsnis Z. Praso — apie Lietuvos kaimynus gudus.

Iš V. Skuodžio straipsnio sužinojau, kad Lietuvos kraštotyrininkai 1972 metais Bostone išleistoje Lietuvių enciklopedijoje „atrado“ straipsnį apie Molotovo-Ribentropo slaptuosius protokolus, ir tą tekstą išplatino. Tai, be abejojimo, tapo žinoma KGB, ir prasidėjo sekimas. 1973 kovo 27 d. Vilniuje, Kaune ir Rygoje vienu metu buvo atlikta daug kartų Lietuvos ir Latvijos kraštotyrininkų butuose. Buvo ištardyta apie 100 žmonių... Tarp tardomų j

buvo Kauno medicinos instituto VI kurso studentas Šar nas Žukauskas.

Aš saky iau, kad kraštotyrimink „antitarybin s veiklos“ išaiškinimas ir prasid jo Kauno medicinos institute, kur pulkininkas Zaksas tur jo stipr „sav j“ tinkl , tiesiogiai agentams vadovavo, ir pats kartu tame slaptame darbe dalyvavo. Jis kiaurai pažinojo kiekvien student . Išaiškinus Šar n Žukausk Kauno medicinos institute, palaipsniui buvo susekti visi.

Mano sitikinimu, kraštotyriminkus susek , kratoms vadovavo, ir medžiag saugumui pristat prof. I. Zaksas. 1974-1975 mokslo metais jis mok si Maskvos KGB akademijoje. Po to, mano apskai iavimu, jam buvo suteiktas slaptas generolo laipsnis. Vadinasi, 1972-1973 metais, kraštotyrimink bylos metu, jis buvo slaptas pulkininkas — pakankamai aukštas laipsnis, vadovauti respublikos KGB kontržvalgybos skyriui.

Kart , susiruoš s komandiruot n Šiaulius, kuriuos jis ypatingai globojo, Zaksas man pasak , kad kelion s tikslas — Šiauli kraštotyriminkai, kurie teikia jam daug r pes io. Aš niekaip negal jau suprasti, kuo Šiauli muziejaus darbuotojai bei kraštotyriminkai pavojingi komunist valdžiai. Tai buvo paslaptis, ir Zaksas, kaip paprastai slidžiais klausimais, man neatsak . Jis žinojo, kad aš Lietuvos patriot ir netyl siu. Gr ž s iš Šiauli , Zaksas mano akivaizdoje kalb josi su draugu apie r pes ius su kraštotyriminkais, ypatingai su kaunie iais. Kalbos tonas buvo optimistinis, matomai visi si lai

jau buvo jo rankose.

Tuo b du J s žurnalas pad jo užpildyti sprag kraštotyrimink byloje. Beveik po dvidešimties met aliejus išplauk pavirši !.

Nor iau prid ti dar kelet žodži d l „M s kaimyn — gud “. Kadangi Lietuvoje jie vadinami baltarusiais, tai prašau leisti ir man juos vadinti baltarusiais. Be to, B. Sereiskio lietuviškai-rusiškame žodyne, išleistame Kaune 1933 m., „gudas“ ver iamas „beloruss“, o Gudai — „Belorussija“. Žodynas atžymi, kad gudo vardu valstie iai kartais vadino nelietuvius ar kitos šnektos lietuvius.

Pokario metais, kai gavau gydytojos diplom ir auginau dvi mažas mergaites — dvynukes, samdydavau mergin , kad gal iau eiti darb . Tai dažniausiai b davo iš kaimynin s Baltarusijos kol ki pab gusios jaunuol s, kurios Vilniuje ieškojo išsigelb jimo.

Viena simpatinga ir padori jaunuol , vardu Val , man papasakojo domi istorij . Jos kaimo gyventojai skait save lenkais (gal jo b ti ir sulenk j lietuviai, ta iau šito dabar niekas nežino). Išduodant pas Valei, kaip ir jos seseriai Jadvygai bei kitiems, tautyb buvo rašoma baltarusi . Žmon s priešinosi, reikalavo teisyb s, ta iau milicija griežtai persp jo ir pagrasino: gyvenate Baltarusijoje, tod l privalote užsirašyti baltarusiais, jei nenorite tur ti nemalonum .

Tokia buvo valstybin rusinimo politika.

Gyd. A. Zaksien ,
Izraelis

REZISTENCIJOS SIEKIS - VALSTYBINIS SUVERENUMAS

ADOLFAS DAMUŠIS

Nepriklausomos Lietuvos savarankiškas tvarkymasis, trukęs vos 22 metus (1918-40), tautoje išugdė laisvės meilę, ypatingai jos jaunojoje kartoje. Toji meilė buvo patirta tiesioginiu asmeniniu pergyvenimu ir užgriūntas moningu pasipriešinimu prievartai.

Antrojo pasaulinio karo metais pasireiškė soviet ir naci brutalus smurtas buvo nukreiptas ne tik prieš asmeninį pavergtą nusiteikimą, bet ypač prieš tautos troškimą gyventi savo laisvoje valstybėje. Okupant nuostabai, imperialistiniai siekiai susidūrė su pavergtą valstybių rezistentais, jau gerai pasiruošusiais priešintis okupant prievartai. Rezistentai turėjo drąsos, nebijodami teroro, pareikšti savo atstovaujamos tautos valią: „Siekiamo pilnutinį valstybinį Lietuvos nepriklausomybę“.

Toks troškimas išreiškė visos tautos valią. Drąsus pasipriešinimo veiksmai prieš okupantus lyg raudonąsių lydu lyg lietuvišką rezistenciją per visas tris okupacijas. Nebūtų manoma, kad suminti visi rezistenciniai veiksmai, tad pasitenkinsime tik pačiais svarbiausiais rezistencijos momentais ir fakt trumpu atžymėjimu.

1941 metų birželio 22-29 dienomis sukilimas prieš Sovietų Sąjungos okupacines jėgas yra vienas iš ryškiausių rezistencijos veiksnių. Šiame ginkluotame sukilime dalyvavo virš 100,000 asmenų. Buvo prajūtik kelios dienos po pirmojo masinio šeimos išvežimo Gulago vergstovyklas. Sukilimo metu žuvo apie 4,000 aktyvių kovotojų. Vien Kaune buvo 200 žuvusiųjų. Tai buvo didysis ir pradinis rezistencijos veiksmas.

1941 birželio 23

„... Pirmadienio ryt gautas pranešimas LAF štabe, kad radiofonas sutvarkytas Lietuvos nepriklausomybės skelbimui. Kauno LAF štabo narys su briu sukil li jau buvo sitvirtin radijo stotyje...

9 val. 28 min. Lietuvi Aktyvist Fronto Vyriausiojo štabo vardu LAF galiotinis Leonas Prapuolenis paskelb Nepriklausomos Lietuvos atstatym ir Laikinosios Lietuvos Vyriausybės sud - t . Sugiedotas Lietuvos himnas. Sukilimas užvir visame krašte". (A. Damušis, laisv , Nr. 25-62.)

Dr. Juozas Girnius Aiduse (1966, Nr. 6, psl. 241) apie š sukilim rašo: „Nuo tautos atitrukusio režimo pasyvi kapituliacija, prarandant nepriklausomybę be kovos, liko tautoje žaizda. 1941 birželio sukilimas atstat tautos pasitik jim savimi. Tai leido jai nebesugniužti naci okupacijoje (kolaborant beveik netur jome). Tai pad jo pagrind tautinei atsparai ir naujos sovietinės okupacijos nelemtyje... Savaiame aišku, kad mirti niekada neapsimoka'. Bet kas nesibaimino n mirties, tas tik jo savo aukos prasme. Taciau iš ties mirusieji patiki savo prasm tiems, kurie lieka po j gyventi".

Antrasis nemažiau ryškus rezistencijos veiksmas buvo Lietuvos Laikinosios vyriausybės nesvyruojantis tvirtumas siekti Lietuvos suverenumo. Laikinoji vyriausyb , nepakluso Vokietijos užsienio reikal ministerijos atstovo dr. Kleisto pakartotiniams raginimams pa-

keisti Lietuvos Laikinosios vyriausybės ministerių titul ir pasidaryti civilinės vokiei valdžios tar jais. Gestapo atstovas plk. Greffe grasi no ištremti koncentracijos stovykl vis ministerių taryb , jei nebus sutikta pasikeisti iš Lietuvos ministerių vokiei tar jus. Generolas von Rocques, Ostlando užfront s vyriausias vadai, apsaugojo ministerių taryb nuo tokio ištr mimo, bet sak nekelti suverenumo klausimo. Laikinoji vyriausyb neat - sisak savo pagrindinio siekimo.

1941 rugpj io 5 dien , t.y. po 46 dien nuo vyriausybės paskelbimo, generalinis vokiei civilinės valdžios Lietuvoje komisaras dr. Adrian von Renteln susikviet visus Laikinosios vyriausybės ministerius ir savo keli palydov akivaizdoje iškilmingai praneš : „Jūs visus skiriu civilinės vokiei valdžios tar jais". Prof. Juozas Ambrazevičius-Brazaitis, ein s ministerio pirmininko pareigas, ten pat ir tuo-

jaus atsak : „Ne, a i , mes esame sukili galioti b ti Nepriklausomos Lietuvos ministeriais". Tada von Renteln praneš perim s valdži ir pirmuoju tar ju skiri s gen. P. Kubili n . Laikinosios vyriausyb s veikla civilin s valdžios komisarą buvo sustabdyta. Laikinoji vyriausyb ir LAF išreišk protest . Dauguma jos nari per jo aktyv antinacin pagrind .

1943 met vasario m n. antinacianis lietuvi pagrindis suboikotavo Gestapo ir civilin s vokie i valdžios bandym suorganizuoti lietuvi SS legijon . Tai buvo tre ias labai svarbus rezistencinis veiksmas. Vokie iai reagavo: už pabaud visos aukštosios Lietuvos mokslo staigos — universitetai, institutai, akademijos — buvo uždarytos, apie 80 „ kait " buvo išvežti Stuthof koncentracijos stovykl . Profes ra studentams skait paskaitas pagrindyje.

Karin Vliko grup kartu su keliais Vietin s rinktin s štabo nariais ryžosi labai sunkiam uždaviniui: organizuoti komendant r tinkl , kurio tikslas b t , art jant antrosios sovietin s okupacijos pavojui, pasiruosti pašaukti karo tarnybon apie 100,000 vyr . Vlikas tuo metu pasiunt emisar Švedij užpirkti gaminimo mon se ginkl lietuvi pagrindžio kariams. Deja, emisaras buvo Estijoje Gestapo suimtas, jam besiruošiant keltis Baltijos j ra Suomij . Tardant išryšk jo Vliko nariai. Aštuoni j buvo suimti, apkaltinti „valstyb s išdavimu" (Hoch Verrat) ir kalinti Vokietijos

kal jimuose.

Tuo pat metu Vietin s Rinktin s štabas ir rinktin s kariai atsisak prisiekti Hitleriui. Jie sutiko prisiekti Lietuvai ir ginti jos teritorij . Apie pora šimt kari buvo sušaudyti. Dauguma kari n ir kari su ginklais pasitrauk miškus, pogrind . Štabas buvo išvežtas Vokietijos koncentracijos stovyklas. Daugeliui inteligent , kariški bei politik vokie iai grasino fiziniu sunaikinimu Lenkijos ir ekoslovakijos pavyzdžiu.

Kai 1943 met pabaigoje buvo matoma, kad Vokietija kar pralaim s, pik. K. Škirpa kreip si Vokietijos vyriausyb , ragindamas j pripažinti Lietuvos suverenitet . Už tok „ ž lum " plk. Škirpa buvo taip pat išsi stas diplomat koncentracijos stovykl .

Tuo tarpu frontas jud jo gana spar iai Vakarų ir 1945 met pradžioje jis atsid r Vokietijos teritorijoje. Vokietija buvo priversta keisti savo politik Ryt Europoje. Rus generolui Vlasovui vokie iai pasi l organizuoti keli milijon rus armij iš tuo metu Vokietijoje buvusi karo belaisvi bei prievartta prigabent rus darbinink . Ši armija tur jo kovoti prieš Soviet S jung . Vokie iai taip pat ruoš si atkurti Lietuv , Latvij bei Estij ir net Lenkij .

Jungtini Amerikos Valstybi archyve (National Archives) Washington, D.C., tais klausimais radau dom dokument , kurio Nr. 1-2835, datuotame 1944 lapkri io 15, aprašoma Baltijos valstybi (Lietu-

vos, Latvijos, Estijos), Vokietijos ir Sovietų Sąjungos klausimai bei atkursimos Rusijos ir Lenkijos reikalai. Dokumento tema — Vokietijos politikos kitimas Rytų Europoje: lietuviai žvilgis. Šiame OSS dokumente pateikta informacija iš Berlyno atkeliavo Švedijai, o iš ten JAV. Pranešimas prasideda tokiu sakiniu:

„The following report comes from Lithuanian circles in Berlin“. Pirmoje dokumento dalyje kaip tik ir aprašomi faktai, kurie šioje informacijoje jau paminėti. Prie to tikrai galima pridėti vieną domi „smulkmeną“. Gen. Vlasovas, prieš apsiimdamas organizuoti rus kariuomenę, reikalavo, kad busimosios Rusijos ribos būtų tokios pat, kaip jos buvo 1914 metų liepos 1 dieną. Bet koks domus pasikeitimas: vokiečiai pasipriešino Vlasovo norams, jie gynė Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Lenkijos valstybių savarankiškumą atkūrimui.

Atrodo, kad tie radikalūs skirtumai tarp vokiečių ir rusų vis dėlto buvo išlyginti. Rusijos vyriausybė su Vlasovu priekyje buvo pilnai sukomplektuota, ir buvo pradėtos pastangos sudaryti Lietuvos, Latvijos ir Estijos egzilines vyriausybes. Vokiečiams pavyko prikaltinti porėtą šiam neaiškiam uždaviniui. Iš Lietuvos bei Latvijos toki kandidatų neatsirado: „šaukštai buvo po pietus“ — Vokietijos padėtis buvo visiškai desperatiška. Taip ir šis rezistencinis veiksmas praslinko pro kolaboravimo gundymų pavojų.

Antroje šio min to dokumento dalyje randame aiški ir taikli Vilko žvalg iš 1944 liepos 5 dienos. Ji yra pateikiama anglų kalba, kaip parašyta dokumento originale:

„The Soviet Union and Germany fight their battles only to satisfy their own purposes. Both of these belligerents operated, and still operate, against the desires of the Lithuanian people to defend and maintain Lithuanian independence. Each of these powers, exploiting its physical superiority, seeks to draw Lithuania within its sphere of influence, but the Lithuanian people always opposed such efforts“.

Antrosios sovietinės okupacijos pokariniiais metais vyko tragiškos savo aukomis, bet nuostabios kovotojų aukos dvasia partizaninės kovos. Jos tęsėsi vis dešimtmetį. Žuvo apie 30,000 kovotojų už laisvę. Pasibaigus partizaninėms kovoms, išaugo rezistencija, kuri neturėjo okupantų teroro baimės. Tai buvo drąsus pasipriešinimas naujais metodais — drąsa ir tiesos žodžiu. Jame ypatingai reiškiąsi pogrindžio spauda, pasauliečiai ir gana gausi režisuojančių Bažnyčių dvasiškiųjų dalis. Iškilė Lietuvos Laisvės Lyga, o vėliau ir Sąjūdis.

Tad nei kolaboravimo gundymai, nei brutalus teroras nepalaužė mūsų rezistencinių veiksmų ryžtingumo, kuris pasauliui buvo rodomas aiškiai ir taikliai. Rezistencija jau 50 metų garbingai siekia ir tebesiekia pilno, klasta nepažeisto, Lietuvos valstybinio suverenumo.

1941 SUKILIMUI

BESIRUOŠIANT

MYKOLAS NAUJOKAITIS

Pirmosios rusų okupacijos laikotarpiu, 1940-1941 metais, Lietuvos pagrindinio judėjime buvo susidarę du veiklos centrai: Vilniaus ir Kauno. Vilniaus centre vadovais buvo maj. Vytautas Bulvičius (kariniai daliniai) ir Mykolas Naujokaitis (civiliniai vienetai). Kauno centro vienas iš vadovų — Leonas Prapuolenis veikė taip pat kaip ryšininkas su Vilniaus centru. Pagrindinio organizacija išsivystė iš mažųjų vienetų, susijungusi bendram tikslui — nusikratyti rusų jungą. Buvo galvojama, kad vokiečiai — rusų karas yra neišvengiamas ir kad mums, lietuviams, reikia pasiruošti tokiam eventualumui. Tikėjome, kad karui prasidėjus, mes turime pasinaudoti suirutė ir pradėti sukilimą. Iškovojus iš rusų Kauną ir Vilnių, iš ten paskelbti sukilimo pradži, paskelbti Lietuvai atstatant nepriklausomybę ir pranešti apie suorganizuotą laikinąją Lietuvos vyriausybę.

Galvojome, kad vokiečiai, pasta-

tyti prieš faktą, jog Lietuva jau funkcionuoja kaip valstybė, sutiks pripažinti valstybės atkūrimą.

Buvo mąginata susirišti su Berlyne esančiais lietuvių veikėjais ir iš jų gauti žinią, kas dedasi anapus sienos ir toliau pasaulyje, ko mes galime tikėtis, paskelbiant Lietuvos nepriklausomybės atstatymą, kokios galimos pagalbos iš vokiečių mums verta laukti. Tik tokio susižinojimo mums tuo metu nepasisekė išvystyti ir atsakymų šiuos klausimus neturėjome.

1941 metų sausio pradžioje iš man gerai žinomo žmogaus sužinojau, kad esu NKVD tariamas prieštarybine veikla. Išsiaiškinus sužinojau, kad jis yra užverbuotas mane sekti. Susirišau su maj. Bulvičium. Pasidalin žiniomis, nutarėme, kad būt geriau man pasitraukti iš Vilniaus ir, susiradus priedangą, toliau dirbti mūsų pradėtą darbą. Jis Vytautui priminiau, kad man labai rūpi mūsų veiklos koor-

dinavimas su esančiais Vokietijoje. Ypač svarbus ir kritiškas yra sukilimo pradžios laikas, ir jį reikt suderinti su pasiruošimais anapus sienos. Jam tada pasakiau, kad prie dabartinės lyg, jei tik atsirast proga, tuojau apsispręsiu keliauti per sieną.

Su misija Berlyn

Išvažiavau Kauną. Susitikau su Prapuoleniu, išpasakojau susidariusią situaciją ir paklausiau, kaip Kauno centras galvot apie mano kelioną Vokietijai.

Po kiek laiko vėl susitikus, Prapuolenis pranešė, kad mano siūlymui yra entuziastiškas pritarimas ir kad aš turiu laisvas rankas Vokietijoje tartis visais klausimais.

Nuvažiavęs pas Vytautą Putvinską Kelmėje, jo pagalba pasiekiau pasienį. Čia reikėjo keletą dienų palaukti, kol gamtos ir oro sąlygos pasidarys palankios. Man pasiuvo baltas apsiaustas, aptvarkoj apavą ir pritaikė galvos uždangalą. Buvo žiema, ir gerokas sniego sluoksnis dengė žemę. Ir taip vien naktį, apie pirmą valandą, mūsų šeimininkas pranešė, kad oras tinkamas. Išvedė prie kluono ir nurodė laukti iki pamatysimę rąstus cigarečių. Po maždaug pusvalandžio, pamatę rąstus, ruošiančiame cigarečių, aš ir dar du pabėgėliai pasileidome virtine sienos link. Prasikas per pilną sniego griovį ir perlipė per vielą, atsiradome vokiečių užimtame Klaipėdos krašte.

Vokiečių pasienio policijai tarpininkaujant, susitikome su Bro-

niū Michelaviū ir jam padedant išvažiavome Berlyną. Berlyne teko susitikti su ten gyvenančiu senais pažįstamais. Skubėjau pasimatyti su min. Kaziu Škirpa, buvusiu Lietuvos pasiuntiniu Vokietijoje. Jis pakvietė užėiti jo butą.

Ministeris labai domėjosi gyvenimu ir veikla Lietuvoje. Aš buvau kiek nustebęs, kad jo žinios buvo nepaprastai ribotos. Jis gaudavo žinią iš Lietuvos, bet skundėsi, kad tai buvo tik trupiniai.

Ministeris Škirpa sakė, siūlydamas keletą patarimų, su kuriais diskutuoja buvusi Lietuvos politikė, administracinis rangas ir okupacijos metu rusų sunaikintą valstybinį aparatą. Diskutuoja taip pat, kokius parinkti veikėjus atstatomai Lietuvai, ruošiantis sukilimui Lietuvoje ir kokia turėtų būti mūsų laikysena vokiečių — rusų karo atveju. Aš, kaip patarėjas, pasakiau, kad Lietuvoje veikia pagrindis, kurio tikslas yra, atgavus nepriklausomybę, Lietuvoje atstatyti pilną demokratinę sistemą. Šiai idėjai gyvendinti mes stengsimės traukti valstybinį aparatą ir laikinąjį vyriausybės galimais daugiau skirtingais pažiūrėjimais. Ministeris suabejojo, kad tokios idealios programos vokiečių okupacijos laikotarpiu vargu ar galima būtų įgyvendinti. Reikėtų pagalvoti, ar ne teisingiau būtų parinkti vokiečiams priimtinas žmones. Aš jam paaiškinau, kad mes germanofilai tikrai nepašalinysime, o paimsime gerus žmones ir gerus lietuvius. Tik gal ne kiekvienas kviečiamas sutiks kišti galvą

Mykolas Naujokaitis, buvęs Lietuvos pagrindinio vadovybės galotinis ryšiams su LAF Berlyne, šio straipsnio autorius. Nuotrauka iš an laiko, paimta iš Kazio Škirpos knygos „Sukilimas“.

velniui nasrus. Paminėjau taip pat, kad Lietuvoje kalbama apie galimus plataus masto išvežimus. Ministeris abejojo, ar rusai šiuo metu užsiims išvežimais: jie turėtų ruošti karui su vokiečiais, ir jį geležinkeliai bus perkrauti. Ministeris toliau aiškino, kad jis su savo patarėjais ruošia pilną sąrašą žmonių valstybės aparatui, skaitant ir savivaldybes. Aš užprotstavau, kad tai yra bergždžias darbas. Žmonės, kurie sėdi Berlyne, neturėtų diktuoti, kaip Lietuva turėtų tvarkoma ir kieno administruojama. Sudarius Laikinosios vyriausybės sąstatą, kitas vietas galėtų užpildyti pareigūnai, buvę jose prieš 1940 birželio 15.

Kitą kartą susitikau kalbėjomės

apie jam prieinamą vokiečių ir pasaulio politinę informaciją. Konfidencialias žinias apie vokiečių planus karui su rusais ministeris surinkdavo iš jo jau seniai pažįstamam karininkui. Bet šios žinios irgi buvo ribotos. Daugiau kalbėjome, kad mes Lietuvoje manome daryti karo ir sukilimo atvejų ir kokius našius jis galėtų atlikti. Ministeris buvo tikras, kad karas vokiečiai pradės dar šiais (1941) metais. Pradinę kautynę vokiečiai pereis per Lietuvą per tris, o daugiausia per penkias dienas. Mūsų nuomone, sukilimas turėtų būti paskelbtas ir pradėtas vykdyti antrą karo dieną. Tokiu atveju sukilimas galėtų atnešti mums pozityvius rezultatus: pastatyti vokiečius prieš faktą, kad

Lietuva sukilimo pasekmė je jau yra pasiskelbusi nepriklausomybė, suorganizavusi vyriausybę bei administracinį aparatą, ir tuo faktu remiantis reikalauti iš vokiečių Lietuvos, kaip suverenios valstybės, pripažinimo.

Sukilimo planai

Su ministeriu diskutavome sukilimo ir veiklos planus:

1. Jei vokiečiai rast, kad jiems palanku turėti laikiną vyriausybę, sudarytą dar Vokietijoje, tada sukilimui reiktų geriau pradėti pirmąjį karą dieną.

2. Jei vokiečiai to neleis, nekooperuot su ministru Škirpa, tada pirmą karą dieną pagrindinis sukilimo negalėtų skelbti, nes nebūs greito ir tikro ryšio.

3. Vokiečiai tikriausiai karą pradės datos nenors išduoti, nes staigmena juk yra vienas iš svarbiausių karų vado veiksnių.

4. Todėl nepasitikint vokiečiais, Lietuvoje sukilimui pradėti reiktų pasirinkti antrą karą dieną, kada jau bus žinoma, kur ir kaip vystosi kovos.

5. Vilniaus ir Kauno centrai turėtų pasiruošti naktį iš pirmos karą dienos antrą užimti radijo stotis, telefono staisgas, kad jau antros karą dienos rytą paskelbtų Lietuviai tautai, šauktų sukilti ir iškovoti rus brutaliai užgniauzt laisvą ir valstybinę nepriklausomybę.

6. Tuojau po tokio sukilimo paskelbimo eitų skelbimas Laikiniosios vyriausybės.

7. Greitam administracinio tinklo

sudarymui paskelbti, kad visi būtų pareigai iki 1940 birželio 15 grąžinti į savo tarnybinę pareigą. Būtiniuosius pakeitimus galima būtų padaryti vėliau.

8. Paskelbti, kad iki 1940 birželio 15 galiojantys statymai vėliau veikia nuo sukilimo paskelbimo dienos.

9. Laikiną vyriausybę reikia sudaryti plačiausiu mastu tautos atstovavimo pagrindu.

Šiuos punktus nustatytų, grąžinti prie platesnio detaliu išsiaiškinimo. Bekalbant apie galimybes Laikiną vyriausybę sudaryti dar Vokietijoje, pagrindžio vardu pasiūlyti — pakviesti ministrą. Škirpa užimti Ministerio pirmininko postą. Jis, kelias minutes patylėjus, atsistojo, apkabintas mane pabučiavo ir pareiškė priimti jam patiktą postą. Jis prašė jo nuoširdžiai ir su nusižeminimu reikiamą padėkos žodį perduoti pagrindžio vadovybei.

Vėliau jis išdėstė maždaug tokį galimą veikimo planą. Jei vokiečiai bendrautų pozityviai, tai jis Vokietijoje suorganizuotų iš ten esančių lietuviškos kilmės vyrų kovą, kuris, prieš pat vokiečiams peržengiant sieną, pultų labiausiai prieinamą Lietuvos punktą, pvz., Vištytį. Tada jau Lietuvos žemėje jis paskelbtų Laikiną vyriausybę ir jos vardu kvieštų lietuvius sukilti. Priminiau, kad vyriausybę je mums būtina turėti asmenis, kurie yra žinomi ir populiarūs. Pasiūlyti gen. Raštiką. Ministeris pradžioje prieštaravo, bet vėliau sutiko. Taip pat pasiūlyti arch. Landsbergį-Žemkalną, gerai pasirodžius Vilniaus

miesto tvarkyme, ir dr. Pajauj kaip tinkamiausi asmen pereinamajame laikotarpy Darbo ministerio pareigoms. Jie buvo jam priimtini. Iš Berlyne esan i j ministeris nieko nebesi l .

D lberlynie i lietuvi buvau jau kalb j s ir su savo prieteliu Jonu Dženka i u (žuvo prie Aleksoto tilto sukilimo dienomis). Jono manymu, iš Berlyne esan i jo pakraipos žmon i nebuvo nei vieno tinkamo b ti ministeriu. Ta iau po keletos dien , bevaikšt in jant mums Berlyno Tiergartene, Jonas pasi l , kad

Lietuvoje sudarom vyriausyb gal b t galima traukti kelet vol-demarinink — banko direktori Statk ir prekybinink buv. kapiton Matulevi i . Pasakiau, kad pargr ž s juos pasi lysi u, jei tik juos dar rasime.

Min. Škirpa buvo paruoš s nurodymus ir paaiškinimus, kaip vairiais atvejais reik t elgtis šiuo okupacijos metu. Jis mane spyr vis t medžiag skaityti ir komentuoti. Po m s diskusij sukilimo reikalais, ministeris rado, kad daug jo min i tur jo b ti pakeistos ir perrašytos.

Kovo m nesio pabaigoje buvau iškviestas pas ministeri skubiam pasimatymui. Vos man jus jo but , ministeris pagrieb mane už pe i ir patyliai tar : „Mykolai, jau at jo mums laikas skubiai ir pilnu tempu veikti. Vokie iai padar sprendim š pavasar pulti rusus". Po poros dien ministeris tik josi daugiau žinoti. Ir tikrai, kai po poros dien v l už jau pas min. Škirp , jis pakviet mane pasivaikš-

ioti ir po keli žingsni prad jo: „M s lauktoji diena turi prasid ti tuoju po geguž s 15. Žinoma, jei neištiks kokia kita velniava. Žinai, garantij niekas neduoda. Be to kažkas pradeda virti Balkanuose, ir tas gali nustumti t mums kritišk dien tolyn link vasaros. Ta iau turime dirbti ir pasiruošti lyg ta diena tikrai vyks. Negalime pasikliauti, kad vokie iai v luos".

Prad jome šnek ti, kas tur t b ti parinktas perduoti šias žinias

Lietuv , skaitant ir visus susitarimo punktus. Jis praš , kad aš pasilik iau Berlyne, nes esu jam reikalingas — vienintelis, tur s teisiogini pogrindžio veiklos žini . Ta iau jam tiesiai pasakiau, kad esu sipareigoj s gr žti atgal, kad ten esu labiau reikalingas. Mano manymu, veikla krašte yra žymiai kritiškesn ir reikalingesn , negu pasilikti saugijame Berlyne ir tik karts nuo karto atlikti t vyn s vadavimui skirtus veiksmus.

Pagaliau sutar me, kad aš už trij dien išvažiuoju Tilž , ir iš ten, padedamas Broniaus Aušrotos, keliausiu per sien Lietuv . Gr žus atgal ministerio but , jis papraš mane pasilikti vakarienei ir tuo tarpu paskirti kiek laiko perži r ti jo naujai perredaguotus nurodymus. Jo bibliotekoje sutikau man iš anks iau paž stam ministerio sekretori Antan Valiuk n . Antanas buvo ne tik ministerio sekretorius, bet taip pat ir jo patik tinis ryšio su Vakar demokratijomis palaikymui. Š darb jis atlikdavo per Švedijos atstovyb . Ir dabar Anta-

nas jau ruoš perdavimui paskutini naujien rinkini.

Su Antanu Valiuk nu mes kelet kart ilgiau išsišnek jome. Jis iki detali dom josi pogrindžio veikla, apskritai lietuvi gyvenimu ir okupacijos varžtais. Man jis pasakojo apie Berlyno lietuvi politin veikl , labai kritiškai vertindamas j paži ras Lietuvos problemas, Lietuvos laisvinimo reikalus ir j planus išlaisvintoje Lietuvoje. Apgailestavo, kad artimiausi min. Škirpos bendradarbiai „tur puodynes vietoj galv“.

Dar už poros dien ministeris išr pino man reikiamus dokumentus: gavau nauj pas , mašin le išrašytus nurodymus ir parabel . T pat vakar išvažiavau Tilž . Tilž s stotyje sutikau man jau anks iau paž stam Broni Aušrot . Kit dien jis nuvež mane pas ponus Karvelius, ar iau prie pasienio, kur tur jau laukti Broniaus ryšininko iš Lietuvos.

Atgal per sien

Pas ponus Karvelius sutikau dar ltn. Juoz Vai jurg . Susipažinome, išsišnek jome. Pasirod , Juozas taip pat ruoš si pereiti sien tikslu pasiekti su uždaviniu Radvilišk . Tigr uždavini nei jis, nei aš nesipasakojome. Ponai Karveliai mus gerai maitino. J sodyboje korteli mitybos taisykl s neveik . Po maždaug savait s atsirado ir ryšininkas. Sak si, kad buvo priverstas v luoti, nes rusai sustiprino pasienio sargybas.

Išsiruoš m kelionei. Oras nebuvo

pats geriausias slaptai kelionei. Sniegas tirpo, bet nakt pašaldavo. Einant ledas brašk jo. Debes liai ia didesni, ia mažesni, m nulis kartais šviet taip stipriai, kad gal tum knyg skaityti. Prie pa ios sienos praleidome kelias poras sargybini vien ir kit pus ir pagaliau buvome ryšininko paraginti jud ti. Atsisveikinome su Bronium ir pasileidome Lietuv .

Nesp jome nueiti nei šimto žingsni , kai išgirdome paskui mus b gant rus su vienu ar dviem šunimis ir visa gerkle šaukiant : „Stoi, stoi!“. Pasileidome b gti tolyn mišk , bet distancija tarp sargybini ir m s trijul s maž jo. Š kte l jau bendrakeleiviams b gti pirmyn, o aš atsilikau, galvodamas atsišaudyti ir sulaikyti art jan ius rusus. Vos sp jau išsitraukti ginkl , kai šuo puol mane. Iššoviau ir šuo sukauk s pasitrauk . Atsirado ia pat ir vienas rusas, prad jo šaudyti, ir aš iššoviau kelet š vi , bet v l buvau užpultas dar vieno šuns. Kažkoks rus š vis mane kliud , ir tuo momentu netek s lygsvaros d l sikabinusio šuns t symo, griuvau ledu padengt balut . Kažkur pradau ir ginkl . Galvoje blykstel jo mintis: nuduoti, kad esu mir s. Šuo nustojo tampyti, atsirad du rus kareiviai (vienas j , atrodo, mano š vio sužeistas) mane abu paspyr (buvau išsitemp s ir nudaviau sutingus) ir nuskub jo pirmyn. Klausiausi sitemp s. Viskas nutilo.

Pakilau. M nulis kaip ty ia švystel jo. Pagalvojau, kad jo švie-sos dabar man tikrai nereikia. Ta-

iau tuo pat metu pama iau nu-
mest savo ginkl . O, Viešpatie,
a i Tau už m nul ! Pasi iupau ir
visomis j gomis skub jau pasišalin-
ti iš kovos vietos. Orientuotis miške
buvo sunku. Slinkau pamažu, sten-
giausi nesukelti jokio garso. Pri jau
keli . Pasilikau atokiai ir, susirad s
kelm , atsis dau pagalvoti, k to-
liau daryti.

Staiga pasigirdo tolimi žingsniai.
Ištempiau akis ir ausis: ateina pa-
kele žmogus, dairydamasis visas
puses. Atpažinau m s ryšinink ,
Jis si l mudviem eiti artimiausi
kaim pasirinkti žini , kur rusai
koncentruoja m s ieškojim . Už -
jome prie pat miško esant k .
Pasirodo, tai buvo ryšininko pa-
ž stam ar net gimini namai.
Mums ten belaukiant ir pro lang
besižvalgant, ryšininkas pasteb jo
ateinan ius rusus.

Išb gome priešing pus ir pri-
gul b gome mišk . Rusai prad jo
šaudyti, bet mes saugiai pasiek me
miško prieglobst . Trauk m s šiau-
r s vakar kryptimi. Supratome,
kad rusai dabar žino, kur mes
esame, tad skub jome atsitolinti
gilyn mišk . Bet mums reik jo
pereiti keli , kuriuo vyko nemažas
kareivi jud jimas — sunkvežimiai
su kareiviais, kurie išlip ieškojo
abiem kelio pus m p dsak . Prad -
jome dvejoti, ar galima tik tis t ši
ši kelion . Nutariau gr žti Vo-
kietij ir m ginti iš naujo kitu laiku,
ar gal kitoje vietoje. Paprašiau ry-
šininko, kad vest atgal , jo many-
mu, saugiausi per jimo tašk .

Jau popie iu priart jome prie

sienos, kai staiga atsiradome
priešais aukšt spygliuot viel
tvor . Ryšininkas nusikeik . Prieš
pora dien tvoros dar nebuvo nei
ženklo. Jis užmet savo kailinukus
ant tvoros, kad spygliuotos vielos
nesikabint prie m s drabuži .
Tuoj pat palipau tvora, bet, vos
man perk lus kojas antr pus ,
pasipyl š viai. Nusiver iau nuo
tvoros atgal: jutau, kad buvau
peršautas kojoje žemiau kelio, ir
nepaprastai deg užpakalin abiej
šlaun pus . Šiaip taip nušliaužiau
pirm dubim ir bandžiau
atsišaudyti, bet š viai iš šono
perv r mane kažkur kr tin je ir
nukirto kair rank . Palikau bej gis.

Pagautas ir sužeistas

Apie mane prad jo rinktis rusai.
Vienas pri j s paspyr ir pataik
mano sužeist koj . Iš skausmo
surikau. Peršautos kojos p da nu-
krypo priešing pus . Skaud jo
nežmoniškai. Tuojau atsirado sunk-
vežimis ir kareiviai k l mane j .
Sutriuškinti rankos ir kojos kaulai,
atrod , lyg pjaust gyv m s , bet
kareiviams tas visai ner p jo.

Sunkvežimis, nežmoniškai ma-
ne kratydamas, gal gale pasiek
Jurbarko lignonin . Atsirad s
karininkas liep gydytojui mane
operuoti. Šis paaiškino, kad Jur-
barko lignonin neturi net opera-
cin s ir kad taip sušaudyt žmo-
g reikia vežti Taurag s lignonin .
Karininkui pasitraukus šal ,
paprašiau gydytojo bent sutvarkyti
mano rank ir kojas, prašiau
padaryti š patarnavim kaip

lietuviui, nes tai galb t bus man paskutinis. Gydytojas prad jo tvarstyti ir suleido morfijaus. Miegas užmerk man akis.

Išbudau jau Taurag s lignonin je. Virš sav s ma iau baltu chalatu ap-sirengusio vyro galv . Jei šis vyras yra lietuvis ir dar gydytojas, tik jausi, kad jis man pad s. Už-klausiau ir, gav s teigiam atsakym , pasakiau, kad mano užpakalin je kelni kišen je yra pi-nig , kuriuos noriu, kad jis paimt ir palaikyt , kol nutarsiu, k su jais daryti. Gydytojas pasak tuoj atsiusi s gailesting j seser , kuri gal sianti man geriau patarnauti. Ir dar praneš , kad jie ruošia mane operacijai ir tik laukia atvykstant lignonin s chirurgo.

Tuoj jo gailestingoji sesel ir pasisak , kad j atsiunt daktaras (jo pavard s neprisimenu), praš s man pad ti, nes aš tur s prašym . Paklausiau jos iš kur ji kilusi. Su-žinoj s, kad nuo Kelm s, užklau-siau, ar paž sta Sigut Tautvaišait (m s pogrindžio ryšinink). Pasi-rodė ji buvo jos klas s draug ir dar neseniai, per Kal das, buvo su ja susitikusi. „Ar judu draugai?“ — paklaus . „O taip, ji gera mano draug , — atsakiau, — „Ir štai mano prašymas“. Prašiau, kad paimt pinigūs ir prie pirmos progos juos perduot Sigutei, kaip dovan nuo Mykoliuko, ir kad ji perduot juos Levui.

Vos tik sp jus tai padaryti, jo daktaras su pora žmoni ir išvež mane operacin . Po operacijos, dar pilnai neatsipeik jus iš narko-

z s, pajutau, kad kažkas mane žiauriai tampo. Du rusai kažk man s rusišškai klaus , o tre ias laik rankose išsk stus kailinius. Jie nor jo žinoti, ar aš esu tuos kailinius mat s. Jie rad juos miške ir dabar ieško j savininko. Nieko negal jau atpažinti, bet rus tas matyt nepatenkino. Jie burb dami iš jo, o aš kritau atgal gil mieg .

Gydytojas man v liau pasako-jo, kad rusai j nuolat spaudžia, kada jie gal t prad ti tardymus. Jis, es , vis jiems tvirtina, kad dar negalima. Kai tik kiek sumaž jo skausmai, paprašiau gailesting j sesel , kad ji pasikviest sve ius pas save m s ryšinink Sigut . Papasakojau seselei, kad per j noriu Sigutei perduoti žinias. Aš jai pasaky iau, o ji, par jusi namo, pakartot tai Sigutei. Po keletos dien sesel , tikrindama mano tem-perat r , tyliai tar : „Sigut jau ia. Gr šiu už poros valand ". Ir taip per sekan ias dvi dienas aš per-daviau visas žinias, informacijas ir nurodymus, kas tik buvo mano su-tarta su ministeriu Škirpa: apie ga-lim karo pradžios dat , apie su-kilimo ir nepriklausomyb s paskel-bim antr j karo dien , apie Lai-kinosios vyriausyb s s state pagei-dautinus asmenis ir visas kitas de-tales.

Kal jimo kameroje

Vos tik sp jau užbaigti pranešimo perdavim Sigutei, kai prisistat rusas karininkas, berods, kapitonas ir praneš , kad nuo šiandien prade-damas mano tardymas. Kalb jo ru-

siškai, nors aš tvirtinau rusiškai nemok s, išsak gerai klausytis ir atsakin ti arba rusiškai, arba lenkiškai, ar vokiškai. visus jo klausimus aš tik mik iojau, maišydamas žodžius, kaip ir kiek man sek si. Po poros sesij , kartais užtrukusi iki v lyvos nakties, rusas man praneš , kad nemat s progreso. Kit dien at jo jo viršininkas. Išsitrauk s iš aplanko kažkok lap , jis man aiškino, jog esu kaltinamas bendravimu su svetima valstybe, šnipin jimu, šaudymu pasienio sargybinius, kuri du buvo sužeisti ir vienas nušautas. Už nužudym sovietinio kareivio yra mirties bausm . Bet, jei aš per tardym pasakysiu vis teisyb , jis tada rekomenduos mane bausti lengvesne bausme.

1941 balandžio 30 mane išvež Kaun . Apie vidurnakt atsiradome Saugumo r muose, ir ten po gero ko laiko tarpo mane nuvež Kau no sunki j darb kal jim ir ia keli sarg buvau neštas kažkoki dvokian i kamer ir paguldytas gan aukštoje lovoje. Buvo sunku manevruoti: dešin koja gipse nuo pado iki kirkšnio, kair ranka pribintuota prie r mo, kr tin s l st subintuota. Abi šlaunys prie s dyn s buvo jau apgijusios, bet kietoj lovoj tuoj sužinojau, kad jos dar ne visai sveikos. Buvo vieniša, net langas medine d že uždengtas. Mat si tik siaura dangaus juostel .

Buvo be galo nyku. Laukiau kaip gerv lietaus geguž s 10-tos, skai iavau dienas, tik damas savo paties duomenimis, kad karas jau ia

pat. Meldžiausi. Meldžiausi, prašydamas Dievo malon s sau, kad sugeb iau išlaikyti paslaptis, pak sti kankinimus, neišduoti pavardži t , su kuriais veikiau pogrindyje ir kurie buvo numatyti ministeriais, sukilimo laiko ir viso, kas tik su tuo vykiu surišta. D kojau Dievui, kad leido bent dalinai atlikti pareig t vynei, ir prašiau, kad leist karui vykti, nes tik tokiu b du galima atgauti laisv . Pirmos dienos pavakary (geguž s 1), kai kažkur netoli suskamb jo bažny ios varpai, iš atminties kalb jau Šv . Marijos litanij ir prašiau užtarimo sau ir savo t vams. Žinojau, kad rusai, nustat mano asmenyb , neduos ramyb s ir jiems.

Tardymas ir v l prasid jo. Rusas karininkas klausin jo, kur ir pas k aš jau iš Vokietijos. Atsakiau, kad Šiaulius, kur tur jau geležinkelio stotyje sutikti asmen su tolimesn mis instrukcijomis. Jis nepri m to už tikt pinig . Kit dien tard du karininkai. Po to at jo du lietuviškai kalbantys gydytojai. Jie patikrino žaizdas ir kojos sugipsavim . mano klausim , koks yra žaizd stovis, vienas iš j atsak , kad man n ra ko žaizdomis r pintis, nes vistiek neužilgo mane sušaudys. Realyb gr žo. Vadinas, vistiek k aš pasakysiu, k bedarysiu, sprendimas jau padarytas. Iš kitos pus s, galvojau, kad man save reikia visom j gom kontroliuoti, kad prat s iau dienas iki karo. Gr ž s vienas iš t gydytoj pamok , kaip lavinti mano kair sulaužyt ir dabar atbintuot rank , lipant

sienoje pirštais aukštyn. Kone verkdamas dirbau su ta ranka ant sienos, nors ir nežmoniškai skaudėjo. Bet tai padėjo. Ranka pradėjo judėti, pajutau, kad jausmas grįžta pirštus.

Kažkuri diena kamer atvedė apyseną lietuvį. Sakė, si esu kininkas nuo Tauragės, suimtas už platinimui nelegalios spaudos. Labai šnekus. Pasakojo apie šaulių organizaciją, apie gen. Plechavičių, kuris surinkęs lietuvius divizijai Rytprasiuose ir žadėjęs žygiuoti Lietuvai. Ir vis klausdavo ar aš apie tai žinau, ar girdėjau. Gavęs mano neigiamą atsakymą, vėl kalbėjo davęs apie kitus variantus. Kai ateidavo mane tardyti, tardytojas liepdavo sargui kininką už apikaklę ištempti iš kameros. Man pasirodė, jog tai perdėta, ir jie nori mane tikinti, kad kininkas tikrai yra kalinyš, o ne bolševikų agentas. Po kokios savaitės jis pas mane nebesugrįžo.

Bet po poros dienų kamer atvedė lenkiškai kalbant vyrą, kuris sakė, esu gudas ir aiškino, kad lietuviai turėtų susidėti su gudais prieš rusus. Klausinėjau apie lietuvių slaptas organizacijas, ar jose dalyvavau, už ką esu kalėjime. Atsakiau nieko apie tai nežinau, o už ką suimtas — tai mano reikalas. Sekant dieną ir šis gudas nebeįėjo kameroje.

Po intensyvaus kasdieninio tardymo, birželio pradžioje (manau, kad tai buvo birželio 3 vakare) mane nuvežė Saugumoriais, taigi po dviejų valandų laukimo grįžino

kameroje. Po trijų ar keturių dienų vėl išvežė Saugumoriais. Šį kartą veiksmas prasidėjo labai greitai. „Tai tu, svola, mums melavai vis šitą laiką“, — pradėjo tardytojas. „Šiandien kalbėsim kita kalba“. Antrasis vyras pradėjo tvoti man per veidą, per sprandą, per galvą. „Užteks“, — sako tardytojas ir pradėjo šnekėti su manim, lyg nieko nebūčiau. Sėdėjau kaip miręs. Galvoje, atrodė, lyg ugnies židinyš, lyg adatų bėgtų prigrūdė. Iš burnos išspjoviau kraujo putelę, ir pradėjo mane tūpinti. Antrasis vyras, pagriebęs mane už ausų, nulenkė žemyn. Po kurio laiko tardytojas ir vėl klausia, ar aš turėsi naują pasakyti. Papurčiau galvą, „Na, ta, svola, dabar tikrai pamokysim“ — pasakė ir išėjo. Antrasis nutempė mane tamsi patalpa, pasodino prie sienos stovinčių didelių kėdžių, priėjo diržais kėdę ir ištiestas rankas. Uždėjo kažkokius raiščius ant abiejų plaštakų ir suveržė. Kažkuo tai tavojo per pirštus, o raiščių mai suspaudė plaštakas ir pirmuosius pirštus narių.

Skausmas buvo be galo aštrus ir vis kylantis. Šaukiau ir kaukiau. Grįžęs tardytojas sakė kankinimui sustabdyti ir nuvesti atgal kameroje. Taigi spėjau, kad mane apsigalvoti, nes sekant kartą, jei aš nepasakysiu visos teisybės, jie laužys mano sugijusius kaulus. Kameroje bandžiau apžiūrėti, ką man padarė. Rankos buvo pamlynavusios ir sutinusios. Sunkiai kraujas. Nykščių nariai atrodė dvigubai didesni, o mažieji pirštai raumenys sumaigyti. Sukosi

galva, tik juodos mintys l k . Galvojau, kad gyvenimo pabaiga greitai art ja.

Po kiek laiko susigriebiau. Ir skausmas sumaž jo, ir aš apgijau, ir galva, atrod , gr žo galvoti. „Juk karas turi prasid ti, turi visa pakeisti. M s sukilimas turi vykti. Viešpatie, neapvilkm s . Tiek daug kent ta!“ — taip svajojau — sapnavau. Mano m ginimas išlaikyti šio tok kalendoriaus supratim visiškai sugriuvo. Nebežinojau nei dien , nei valand .

„Jau tre ia diena nieko nevalgai. Vien vandeniui neilgai išsilaukysi ant koj . Valgyk“, — kalbino sargas, atneš s maist . Ir v l vienas, vienintelis. Dienos pasidar sunkiai pakeniamos, o naktys dar blogesn s, baisesn s. Vien dien jo kamer moteris. „Daktaras man liep patikrinti, kaip sekasi lavinti kair rank . Ar darai pratimus, kaip daktaras liep ?“ Pamaiusi mano veid ir rankas, apsisuko ir nieko nesakiusi iš jo. Kit dien ji v l at jo. „Daktaras man liep tau pad ti“. Ji pa m mane už dešin s rankos ir pad jo prieiti prie sienos, paskui pa m mano kair rank ir k l pagal sien . Po koki penki m ginim ranka šiek tiek pasiluosavo, ta iau baisiai skaud jo. Kit dien ir v l ta pati proced ra. Ji rimtai pagyr mane, kad aš stengiuosi. Aš jos paklausiau: „Sakykite, o kokia šiandien diena? Moteris pagalvojo ir sako: „Birželio 14, bet daugiau neklausk nieko, nei žodžio“. Iš jo.

Birželio 14. Vakar buvo mano

t velio vardins. Mama visada pakviesdavo kelet jo draug ir abu kunigus. Kažin k jie šiomet dar . T t jau virš 70 met ir dažnai skundžiasi reumat skausmais, raumen traukuliais. T t buvo vaistininkas, tad labai ilgas valandas praleisdavo ant koj . L k mintys per galv — tai apie namus, tai apie kal jimo dienas, tai apie pogrind , pasiruošimus ir viltis sukilti ir tapti laisvais.

Vokie iai jau vis m nes v luoja. Nejaugi jie pakeit savo nuomon , o gal kovos Balkanuose, gal ir Afrikoje sunkiau eina, gal šiais metais ir nebekariaus su Rusija? Šaltas prakaitas išpyl pagalvojus, kas gali nutikti. Pogrindis tikriausiai spar iai ruošiasi sukilimui, ir, jei karas ne vyks, bus daug auk . Kal jimai pilni. Bus daug ištremt ir nužudyt . Viešpatie, neleisk tam vykti! — iš galvojim v l pereinu mald .

Skai iau dienas ir valandas. Nieko nesidaro, nieko negird ti. Karo n ra.

Pagaliau... karas

Staiga vien nakt , per mieg girdžiu sprogimus, dusl dund jim , pasigirsta l ktuv motor garsai. Karas, karas...

Visas miegas išgaravo kaip v jo nup stas. Skub jau prie lango, nors ir lentomis uždengto — vis ar iau prie gyvo pasaulio. Ištemp s ausis klausiausi. Ir v l nieko. Vakarop at jo mano sargas. Jis man ir sako: „Aš tuojau pasitrauksiu kaim . Tavo duris užrakinsiu ir

užd šiu štangas, kad tav s NKVD negal t išvežti. Aš su raktais pab gsiu, o tu rytoj b si laisvas. Sudie!" „A i tau, gerasis žmogau, iš visos širdies tau d koju. Sudie!" — labai nuoširdžiai pasakiau jam ir galvojau, kad tai buvo Dievo si stas angelas sargas.

Kažkas pro lang mane šauk . Skub jau ar iau. Girdžiu bals iš apatini kal jimo aukšt : „Mykoliuk, sveikas iškent j s, — rytoj b - sim laisvi. NKVD ir sargai kraunasi sunkvežimius ir b ga". Tai ir viskas. Kal jime gird ti didelis sujudimas. Kažkas skubom tai eina, tai b ga koridoriais, kažkokie garsai ateina ir nuo gatv s. Bals nedaug, bet vairaus triukšmo mišinys.

Staiga, girdžiu, kažkas barškinasi su mano dur užraktu ir keikiasi žiauriai. Paskui pradeda daužyti duris lyg tai k ju, lyg tai kuolu. Pagaliau nustoja. Tik girdisi b gan i tolyn žingsniai. Viskas nutyla. S džiu ir laukiu, kas bus toliau.

Prad jo švisti. Staiga koridoriuje išgirstu moters bals : „Mes jau patikrinome vis kal jim . Visi sargai pab g — mes laisvi. Ar yra kas nors šioje kameroje?" Iš karto galvojau neatsakyti, bet kažkaip savaimė ištariau: „Aš esu vienas ia". „S d k ir lauk. Mes surasim vyr , kad išverst duris" — ir moterys nu jo. Gal po valandos susirinko visas b rys vyr prie kameros dur , atsirado ir ranki iš kalv s,

su kuriais prad jo kalti ir kapoti duris, nor dami padaryti skyl žmogui pralysti. lind du jauni vyrai, apkabin mane už kr tin s ir už koj , pritrauk mane prie dur . Prilaidydami mano liemen , prakišo mano galv , bet tur jo dar padidinti skyl , nes aš negal jau iškelti rank virš galvos. Pagaliau atsid riau koridoriuje. Šeši vyrai išneš mane gatv ir pusiau s dint paliko prie vart .

Staiga išgirdau Lietuvos Himn transliuojam per Kauno garsiakalbius. Mane apgaub džiaugsmo ir laim s skraist . Mes ištes jome, ir tuojau turi sekti sukilimo paskelbimas ir raginimas ginti m - s t vyn . Himnui skambant m ginau stotis, bet nieko neiš jo. Pasi-likau pasir m s ant dešin s rankos, o ašara ried jo per skruost .

Atsiradusi greitosios pagalbos mašina mane nuvež Raudonojo Kryžiaus ligonin , ir aš atsid riau tarp draug ir labai miel žmoni . Buvo taip gera. Prisimin posakis — per aspera ad astra — kuris taip atrod tinkamas šiai progai. Lietuva k l si ginti savo krašt , o aš jau iau pareigos našt nuslenkant nuo mano pe i . Širdyje buvo džiaugsmo žibur lis, kad laimingai pavyko iš- tr kti iš rus nag , neišdavus nei vieno kovos draugo, nei vienos po- grindžio veiklos paslapties. Esu tikras, kad be Viešpaties prie mano šono aš neb iau visa to atlik s.

KARAS!..

PIRMOSIOS SIRENOS KAUNE . . .

ESLOVAS GRINCEVI IUS

Šiais metais minime dar vien 50 met sukakt — Vokietijos ir Soviet S jungos karo pradži . Toki nelaimi , kaip karas, niekas nelaukia, bažnyiose net giedama „Nuo maro, bado, ugnies ir karo saugok mus, Viešpatie“. Taciau to karo gal pirm kart m s istorijoje Lietuva lauk . An met , bolševikin s okupacijos met , baisumo ir beviltiškos klaičumos išsakyti, paaiškinti kitam, kuris n ra to pergyven s, nemanoma. „Kad ir pats velnias ateit , neb t baisiau negu dabar“, sakydavo kiekvienas, kuris išdr s davopasakyti, k širdy nešiojo.

Kad karas neišvengiamas, nujaut me. Klausydami slaptus Londono radijo pranešimus vokie i ir lenk kalbomis, žinojome apie kariuomen s traukim Rytprsius, gird davome angl komentarus apie keist Hitlerio ir Stalino draugyst , kuri tur t baigtis greitai, nes vokie iai ir kar prad jo, siekdami erdv s ry-

tuose — „Drang nach Osten“. Taciau oficial s bolševik sluoksniai tebekartojo apie „nesugriaunam draugyst “ su naciais. Kiek nelauktai 1941 pavasar prad jo lyg ir ruošti civili gyventoj apsaugai nuo oro pavojaus. Dažn jo siren kaukimas, spaudoje pasirodydavo patarimai, kaip saugotis nuo priešol ktuv puolim , bet kas tas priešas gal jo b ti, vardo nemin jo.

Visuose Vytauto Didžiojo universiteto r muose (bolševikai universitet vadino tik Kauno universitetu) naktimis visada bud davosargai. Bolševikme iu buvo vestos dar vienos pareigos: vienas atsakingas bud tojas visiems r mams. Tuo bud toju tur davos b ti kas nors iš personalo. Dirbau tada universiteto bibliotekoje, kartais nakt teko ir man pras d ti Didžiuosiuose r - muose, rektorius kambary, kelis sykius paskambinti, patikrinti budin ius sargus Pirmuosiuose r -

muose, Medicinos fakultete, Fizikos-chemijos institute, Tyrim laboratorijoje.

Vasaros pradžioje bud jimas buvo sustiprintas. Atsakingus bud tojus skyr kiekvienus r mus. Nesvarbu, kad ten budintis sargas turi nemiegoti ir kas valand sukkti laikrodi, bet dar reikia j „priži r - ti". Ir taip atsitiko, kad mano eil at jo 1941 birželio 21, iš šeštadienio sekmadien . Labai klaiki savait , kai pirmieji vežam j vagonai buvo tik išried j iš Kauno. Bibliotekos bendradarbiai, net ir neoficialus politrukas Grafo Montekristo vert jas Pranas Mork nas, man pavyd jo, kad esu skiriamas Fizikos-chemijos institut , netoli aerodromo. Jei kilt karas, aerodromas juk b t puolamas pirmiausiai. Ta proga reikia geru žodžiu pamin ti Mork n . Nors jis buvo atsi stas bibliotekos personal sekti, bet kelis sykius m s pikt žod užtušavo, nutyl jo, net sp jo neatsargius išsišokimus. Kilus karui, jis buvo mobilizuotas ir dar tais paiais metais žuvo fronte.

Neatsimenu, kas t šeštadien bud jo Fizikos-chemijos r muose dienos metu. Iš jo gavau instrukcijas, k reikia daryti, gavau du užklijuotus vokus, Nr. 1 ir Nr. 2. Jeigu paskambint iš „centro" ir liept atidaryti kur vok , tai viduje bus dar vienas vokas su užrašytu slapyvardžiu. Jeigu t slapyvard pakartotas, kuris skambino, tai reikia vok atpl št i ir padaryti taip, kaip ten pasakyta. Telefonas buvo žemai, tuoj už einam dur . Nuo ten

pasišalinti negalima.

S d ti per nakt nuobodu nebuvo, nes ir sargas, ap j s visus aukštus, ateidavo pasišnek ti. Ant r m stogo buvo nedidel aikštel . Ten dabar buvo sitais keli kareiviai su priešl ktuviniu kulkosvaidžiu ar kuria kita šaudykle. J viršininkas buvo simpatingas rusas kapitonas. Susipažinom, pasikeit m keliais sakiniais, ir jis iš jo. Vis nakt nepasirod . Kareiviai ant stogo bud jo. Vadinas, tik josi galimo netik to užpuolimo.

Naktis buvo šilta. Jokio debes lio. Tik Aleksoto šlaituose jau nebesuok lakštingalos, buvo ramu. Sargas tuo laiku buvo išsities s ant suolo, o aš s d jau atsir m s sien , snaudžiau. Dar nebuvo prad j švies - ti, kai keli rus l ktuvai, sukeldami didel triukšm , pakilo. J reikalas, juk tai gal naktiniai pratimai. Pra jo gal tik pus minut s, kai aerodromo pus je pasigirdo baisus sprogimas. Antras, tre ias. Suskamb jo kai kuri r m lang išbyr j stiklai. Pašoko sargas, ir mudu pro duris laukan. Aerodrome aiškiai pamat - me kylan ius d mus, v liau ir liepsnas, o vakarus nuo m s du gretimai atsitolinan ius l ktuv siluetus. L ktuvai buvo nematytos konstrukcijos. Vokie i !

Dar po keli sekundži tiesiog nusirito laiptais žemyn nuo stogo pora kareivi mongol . Baisiai išsigand . Supratau, kad tik josi su mumis rasti savo viršinink . Juk jie savo pareig neatliko. Niekas nepainstruktavo, kad reikia šauti nepaž stamus l ktuvus. Jie mane

klausin ja, kažk sako, tik ne rusiškai. Negalima suprasti.

Po poros minu i telefonas. Rusiškai klausia: „Kas ten pas jus atsitiko?“ K aš žinau su kuo kalbu. Sakau, kad kažkas sprogo, dabar kyla ir liepsnos. Aerodromo pus je. Negi sakysiu, kaip iš tikr j buvo. Juk tai „karin paslaptis“. Klausin ja daugiau, paskui liepia pašaukti sargybos viršinink , pasako jo pavard . „Jo n ra, išb go kažkur. Gal gaisro viet ". Aiškiai meluoju. „Tai pašauk k nors iš kareivi sargybos“, man sakin ja. Mongolai dar ia stovin ja. Liepiu šnek ti. Matau, kad nesusišneka, vieni kit nesupranta. Kareiviai gr žina man telefono ragel . „Kokie ten durniai kareiviai, kad negalima susikalb ti. Jie tik mala žodžius, daugiau nieko“. Nieko negal jau pad ti nei jam, nei kareiviams. Kažkod l nor josi juoktis iš tokios tvarkos.

Po koki penki minu i atb go kapitonas. Nesp jau jo paklausti, o jis man aiškiai: „Karas! Matei, kaip vokie i l ktuvai sudauž stov ju si l ktuv grup ? šešiolika l ktuv dega“. Jis tuoj prie telefono. Girdžiu, kaip jis pakeltu balsu su kažkuo gin ijasi. Pradeda keikti, pl sti. Meta ragel . „Na ir s di ten idiotai! Jie tvirtina, kad ia nieko baisaus. Tik manevrai. Jokiu b du ne karas. Kad l ktuvai dega, nenori gird ti. Štai kokia tvarka m s kariuomen j! Jiems kalta galv , kad Hitleris niekad neišdr s pulti Soviet S jungos, tokios nenugalimos galyb s“.

Paskui kapitonas man ramiai aiškina, kokia netvarka karuomen j ir visoj šioj santvarkoj. N ra ger ryši , n ra iniciatyvos. Be smulkiausi nurodym iš Maskvos nieko negalima daryti. Blogu žodžiu atsiliepi ir apie Stalin . Kad valstyb tai p vantis lavonas, tai parod karas su Suomija. Jis pats dalyvavo, kent jo per naktis sniego pusnyuose. Sovietai ten paklojo šimt t kstan i jaun vyr . Už k ? Vargš mažyt Suomija apgyn savo nepriklausomyb . Kokia rusams g da prieš pasaul !

Gerokai praaūšo. Tarpdury stov dami girdime v l svetim l ktuv žim . Bet jie nepasirod virš m s , nud m vakarus. O instrukcij paleisti siren vis dar n ra. Kai visai išaušo, ir saul paliet Aleksoto nam stogus, tre i kart iš pietvakari pus s išgirdome smark žim . Telefonas — lyg jo neb t . Privati iniciatyva neleidžiama, bet gal rizikuoti ir sp ti kaunie ius apie oro pavoj ? Tariam s su kapitonu. Jis pilnai pritaria ir pataria neklausyti „na alnink “.

Reikia miegan ius pilie ius prikelti. Prišokome prie elektros paskirstymo lentos. suku kamšt , pakeliu ne lengvai judan i ranken ir jungiu srov . Istorin s sekund s. Juk tai gal pirmas Lietuvoje tikro oro pavojaus paskelbimas!

Ant stogo taisyta sirena lyg iš požemi pradeda storu, vis did jan iu balsu ir aukštesniu tonu kaukti. Net sienos dreba. Po keliolikos sekundži ranken nuleidžiu, sirena nutyla; v l po keli

sekundži kartoju t pat . Ir taip gal netoli dešimties kart . Na, kas dabar bus? L ktuvai, kuriuos pirma gird jom, kažkur dingo, ant Kauno neužskrido. Nieko tokio.

Po keliolikos minu i , ne sekundži , telefonas. Ragel pakelia kapitonas, bet tuoj man perduoda. Kalba lietuviškai. Ramiu balsu liepia man atidaryti vok Nr. 1. Atidarau. Ant antro užklijuoto voko slapyvardis „Palemonas“. T slapyvard pasako anas kalbantysis. Vadinasi, viskas tvarkoj, reikia atpl šti vok ir paži r ti, kas ten liepiama daryti. Atidarau. „Skelbti oro pavoj " — rašoma. Dar bandžiau paaikinti, kad toks pavojus jau paskelbtas, antro nereikia, kol pirmas neatšauktas. Bet anas jau pa-

d jo ragel . Kapitonas juokiasi: „Matai, turb t m s paskelbtas kaip savarankiškas veiksmas, negalioja“.

Jei liepia, galima v l skelbti. Nors tai ir nerimtai atrodo. Taip mes ir padar m. Paskui panašiai buvo ir vis dien — oro pavoj skelb bent keliolika syki , bet jo niekad neatšauk .

Aštunt valand mano tarnyba baig si. Lyg su senu geru draugu atsisveikinau su kapitonu, žinodamas, kad jo niekad nesutiksiu, ir miau leistis Aleksoto šlaitais. Skub jau namo. Gražus sekmadienio rytas. Ma iau ne vien su ryšuliais skubant toliau nuo aerodromo. Nežinia, kaip bus toliau, bet iš tos didžiausios nelaim s išsivaduosim.

LIETUVIŠK J STUDIJ SAVAIT S 1991

38-ji Europos lietuvišk j studij savait vyks liepos 28 — rugpj io 4 dienomis Vokietijoje, Vasario 16 gimnazijoje, 6840 Lampertheim 4. Registruotis pas Alin Grinien adresu Diamantstr. 7, 8000 Muenchen 50, tel. 089-1504471, pasiun iant registracijos mokest 100 DM. Studij savait s moderatoriai: dr. K. Girnius ir dr. K. Ivinskis. Numatyta plati programa: paskaitos, pranešimai, koncertas, parodos ir išvykos. Dalyvaus sve i iš Lietuvos.

***

35-ji JAV ir Kanados Lietuvišk j studij savait , rengiama Lietuvi Fronto bi iuli , vyks rugpj io 4-11 dienomis Dainavoje, Mi igano valstijoje. Registruotis ir kambarius užsisakyti prašome pas Jon Vasar adresu 979 Proehl Dr., Barberton, OH 44203. Tel 216-644-7411. Registracijos mokestis 15 dol. šeimai. Numatyta plati ir domi programa. Kvie iama visa lietuvi visuomen .

DEMOKRATIJA KAIP TEISINGUMO IR SOCIALINIS TAIKOSIS LYGA

VIDMANTAS VALIUŠAITIS

Šiandienos politikos verpetuose mums visiems šventas laisvos ir nepriklausomos Lietuvos imperatyvas pastebimai stelbia kitą, nekiek mažiau svarbų rpestį — demokratijos sieki ir jos tvirtinimą, šitoki visuomenini nuomoni krypt iš dalies galima suprasti, ypa atsižvelgiant pavojų, kuris tebegresia nepriklausomai Lietuvai. Kita vertus nepriklausom valstyb jau esame turį ir suvokiame josios vertę, tuo tarpu demokratin santvarka Lietuvoje neilgai tvirt ir išsiugdyti gilesnes demokratinio gyvenimo tradicijas mums nebuvo lemta. Iš pradžių prezidento Antano Smetonos autoritetiniam režimui pakirtus jaunos demokratijos šaknis, viliu užgriuvo sovietinio totalizmo nelentis, nepalikusi n prielaid tautos demokratinės monei brandinti ir ugdyti. Tad ir demokratijos prasmę bei vertę ne vienu atveju tebelieka gana miglota. Galimas daiktas, jog tai yra viena iš priežasčių, kodėl šiandien nepriklausomos

valstybės siekis beveik visą tapatinamas su nekvestionuojama verte, kuri pati savaime turinti garantuoti mūsų gerovę ir teisingumą. Tai iš tiesų būtina, tačiau vis dėlto nepakankama sąlyga, nes reikia vykdyti dar vieną sąlygą — demokratiją. Turime realizuoti konstitucinį teiginį „Lietuva yra nepriklausoma demokratinė respublika“ visuose jo turiniuose ir prasme.

Kadaise prof. St. Šalkauskis yra rašęs: „Man nėra abejojimo, kad demokratinė respublika yra tobuliausia valstybinė santvarkos lytis. Bet sykiu man yra lygiai aišku, kad tikrovėje šita tobuliausia lytis tik tiek tampa verta, kiek yra verti žmonės, kurie šita lytimi yra tvarkomi“, ši mintis netiesiogiai teigia, kad demokratinė valstybė esmė yra ne formalus valdžios suteikimas daugumai, bet valdžios sipareigojimas nepaneigti laisvės ir mažumai. Kitaip tariant, demokratija nėra manoma be tam tikro moralinio pagrindo, kuris pareigoja žmogų nieko nelaikyti mirtinu prieš — Ortegos Y Gasseto žodžiais, paksti ne tik prieš, bet ir silpną prieš. Didžioji prancūzų revoliucija rodė, kad ir

Vidmantas Valiušaitis, Laisv Fondo Lietuvos filialo valdybos pirmininkas savo viešnagės ikaigoje metu 1990 ruden daro pranešimą apie padėtį Lietuvoje. Nuotr. K. Ambrazaiis.

dauguma gali būti vienodai tironiška, kaip ir neteis ta valdži pasigrobusi mažuma, ar net baiesn už kitas sprespaudos formas. Sovietinis liaudies deputat suvažiavimas yra gyvas pavyzdys, kokie teisingi yra cituoti Šalkauskio žodžiai ir kaip, spekuliuojant demokratijos vardu, vienam asmeniui gali būti suteikti neriboti diktatoriaus galiojimai. Taigi nors parlamentin santvarka yra neatskiriama susijusi su demokratine valstybe, taiau pati savaim valstyb s demokratiškumo negarantuoja. Politine demokratija nėra nei vienintelis, nei pakankamas demokratijos turinys. Lietuvos visuomeninio politinio gyvenimo raida tai patvirtina.

Šiandien politin demokratija Lietuvoje funkcionuoja, sakytume, pakankamai sklandžiai. Pilieiams laiduotos laisv s valstyb je (net per didel s laisv s — toleruojamos dar gi atvirai antivalstybin s j gos), lais-

vai išrinkti atstovaujantieji organai, nevaržomai veikia politin s partijos, išeina gausyb nekontroliuojamos spaudos. O vis d lto pavojingampa tampa Lietuvos vidaus politiniame gyvenime neatsl gsta.

Svarbiausios šitos tampos priežastys, be abejo, yra išor je, taiau nematyti j ir viduje vargu ar b t labai apdairu. O j , m s suprati mu, tenka ieškoti socialin je plotm je, demokratijos princip apsiribojime vien politin je srityje, neprapleiant j krašto tvarkymo srit . Politin valdži demokratiniau b du laim jusios j gos praktiškai nekontroliuoja krašto ekonomikos. Tuo tarpu parlamentas priima politinius sprendimus, kurie kinio reguliavimo srityje turi nedviprasmišk tendencij : iki minimumo sumažinti ekonomin tak t j g , kurios neteko politin s galios.

ia nekalb sime apie anos j gos susidarymo genez , jos sitvirtinimo

legalum , bei iš jo kylanias teisines, socialines, moralines ir kitokias problemas. Tai jau būtų atskira tema. Šia tepastebime tiek, jog kiek bebūt sudėtinga tik paminti problema, išoriniams grėsmėms akivaizdoje nuoširdaus dialogo stoka (arba ir dar blogiau — atvira konfrontacija) su šia organizuota, intelektualiai pažangia ir ekonomiškai nepriklusama jėga vargu ar yra tas pagrindas, kur galima būtų remtis toliau statant dar trapiam šalies valstybingumui.

Pragaištingi šie tampa padariniai gerai matyti politiniame ekonominiame formacijos pasikeitime virsme, kada vieni žinotini siekia išlaikyti tas neteisingas, nelegalias gyvybės ekonominiame galios proporcijas, susiklosčiusias okupacinio režimo šalies lygomis, antri vien formalios balsavimo mašinos dėka mąginą paversti tas takos sferas. Deja, varžymasis ir karštos polemikos vyksta neišdiskutavus principus, kurių pagrindu privatizacija, socialinis teisingumas bei demokratijos reikalavimai privalo būti realizuojami praktiškai. O be šito kiekvienas kad ir mažiausias kryptelį jį masinio pertvarkymo srityje socialinio antagonizmo, visuomeniniame prieštaravime aistras, ypač šiuo kritišku laikotarpiu, tik dar labiau pakursto.

Pralaimėjusi karą Vokietija buvo nuniokota, milžinišką turtą neteko visa vokiečių tauta. Visi jos piliečiai, neišskiriant nė vieno, vienaip ar kitaip nukentėjo. Todėl nė vienas vokiečių neturėjo teisės iš šitos situacijos pasipelninti, išnaudoti j

savo asmeniniam labui. Priešingai, kiekvienas pilietis, kaip asmeniniam aukštesniam, turėjo prisiimti tos visuotinės netekties dalį.

Karo aplinkybės sudarė sąlygas, kai kuriems žmonėms staiga pralobti. Vieniems nusišypsojo laimė, kad jie pastatai liko nesubombarduoti (nutilus pabūklams, jie tapo pasakiškai turtingi), kiti, apsukriai versdamiesi spekuliacija, susikrovė milijonus reichsmarki, nors didžioji tautos dalis gyveno pusbadžiu. Betgi nei vieni, nei kiti neturėjo progos savo laime bendroje nelaimėje džiaugtis. Vyriausybė, nuolat pabrėždama anksčiau socialinio teisingumo aspektus, vykdė drastiškas pinigų reformą (pilnameisiam, rodos, buvo iškeista tik po keliasdešimt DM); namų savininkai buvo priversti nuomoti butus dešimtis kartų žemesnėmis kainomis, negu rinkos paklausa būtų leidusi paimti, laimingo atsitikimu privačias monetas išsaugoję savininkai buvo smarkiai apmokestinti. Ir vokiečiai vis tiek „socializmas“, kaip pasakytų Garišnas rinkos entuziastas, lojaliai priminė, nes, be ekonominiame dėsnių, buvo jungti dar ir galingi moraliniai svertai — žmonėms pamatu, kad sistema yra visiems teisinga, niekam netaiko privilegijų ir nedaro išimčių, kad kiekvienas turėtų tiek, kiek sūžiningai ir stropiai užsidirbs. Tad ir požiūris vardas, kuris teko Vakarų vokiečiams pirmaisiais pokario metais buvo supratingas. Kaip vien svarbiausi tos nepaprastos pažangos ir efektyvaus Vokietijos atsistatymo priežasčių ekspertai nu-

rodo labai apgalvot socialin politik , kartu pripažindami, kad Maršalo planas šia prasme buvo palyginti ribota priemonė .

Lietuva, išgyvenusi penkiasdešimt brutalių okupacijų ir išnaudojimo metų , turi kažką bendro su karo nuniokota Vokietija šio amžiaus pradžioje. Gal galėtumėte patarti ir mums jos patyrimas. Tik ar norime ir mokėti sime pasinaudoti istorijos pamokomis? Siekiant grupini interes , tautos didžiuliai būtų padaryta socialin skriauda. Tokiu atveju nebus laiminga tauta, gyvenanti neteisingoje valstybėje, nebus stabili nei turtinga valstybė , nepajęgianti išreikšti ir ginti savo piliečių interesų .

Jei sutinkame, kad žmogus yra aukštesnė vertybė už daiktą , natūralu, kad daiktas turi būti palenktas žmogui. Daiktas privalo tapti žmogaus daiktu, jo nuosavybe. Nuosavybė yra asmeniškumo praplėtimas daiktų pasaulyje. Neigti nuosavybę — vadinasi, neigti žmogaus asmeniškumą ir jo laisvę . Be nuosavybės žmogus yra netikras ir nesaugus. Jam gresia nuolatinis pavojus patekti į vergiją (ir nesvarbu kokio — socialistinio ar kapitalistinio). Tačiau kaip tik dėl to, kad nuosavybė teisė yra susijusi su žmogaus asmeniškumu, ji yra visuotinė . Kiekvienas žmogus yra asmuo, kiekvienas turi jaustis pasaulyje laisvas ir saugus, todėl kiekvienas turi šią turėti . Nuosavybės asmeniškumas yra jos visuotinumą pagrindas. Visi turi turėti nuosavybę , nes visi yra asmenys. Todėl nuosavybė turi būti

prieinama ne tik teoriškai, bet ir praktiškai.

Verta atkreipti dėmesį pokario Vokietijos principus ir filosofiją , kuriais tuometinė Vokietijos vyriausybė rėmėsi, o tauta giliai šis mokinio ir jiems pritarė .

O principai ir socialiniai sritytų turėtojų išlaikyti tie patys — demokratijos principai. Kaip politinė demokratija galina visus pilnateisius krašto piliečius realiai dalyvauti krašto valdyme, taip socialinė demokratija turi galinti visus kinegybiškus ir savininkus ir varotojus realiai dalyvauti krašto reikalų tvarkyme. Krašto gerovė priklauso tautai, visiems Lietuvos piliečiams. Ne nomenklatūrai, ne pramonės bei žemės ūkio sistemų vadovams, ne atskiroms grupėms ar net šeimoms, bet visiems krašto piliečiams drauge ir kiekvienam skyrium, kaip bendrosios gerovės dalininkams. Socialinės demokratijos uždavinys — krašto kinegyvų padaryti visos tautos dalyku.

Betgi demokratinis asmens pirmumo principas dar labiau nei politinėje bei kinegyvose srityse reikalingas kultūros srityje. Kultūrinė demokratija reikalinga laiduoti ne vien laisvės žinią (tada paprastai deklaruoja net ir totalistinė krašto konstitucijos), bet laisvės žinią s dalykams nevaržomai skleisti gyvenime, t.y. laisvę gyventi ir kurti pagal savo žinią , kuri ir yra pasauližiros turinys. O pasauližiūra ir

---

Nukelta 47 psl.

Laisv Fondo ex libris, naudojamas Lietuvos filialo, sukurtas dail. Gražinos Didelyt s.

LAISV FONDO FILIALO LIETUVOJE VEIKLA

Ši met vasario 23 Vilniuje, Rašytoj žod tar Vaidotas Daunys, pagrindinis s jungos sal je, Laisv Fondo Lietuvosšio renginio organizatorius.

filialas sureng akademinio pob džio Beveik visa Lietuvos spauda studijin dien tema „Kult ra kaip spausdino pla ius šios studijin s dienos argumentas Lietuvos nepriklausomybei". aprašymus. Buvo susilaukta labai Dalyvavo per 100 žymi Lietuvos palanki vertinim ir pasidžiaugta, kad intelektual , buvo 12 paskait ar tokiu renginiu buvo prad tos vienyti pranešim . tautos intelektualin s paj gos.

Rengin atidar JLF Lietuvos filialo Birželio m n. pabaigoje jau numa tarybos pirm. Liudas Dambrauskas. tytas ir kitas panašus susib rimas — Prelegentai ir j temos: Mindaugas studij dienos, kurios prasid t Vil Bloznelis — Kult ra ir rezistencija, niuje, o paskui dalyviai persikelt kur Kornelijus Platelis — Kult rinis nors Lietuvos kurort . Bus svarstoma veiksmas teigia laisv , Vytautas Baltoskandijos id ja ir jos perspekyvos. Kubilius — Kult ra ir XX amžiaus LF Lietuvos filialui vadovauja taryba, doktrinos, K stutis Rastenis — Kult ra kurios pirmininku yra Liudas Dam- rakybos politikta, Krescendjus Stoškus — Nuobrauskas. Jo naujai Lietuvoje išleistus tautos kitiems iki tautos sau, Vidman- atsiminimus „Gyvenimo akimirkos" tas Valiušaitis — Pilnutin demokratijajau turb t yra gav ir JAV bei Kanados kaip teisingumo ir socialin s taikos JLF leidini r m jai. Kiti tarybos nariai: s lyga (Jo paskaita spausdinama šiame V. Valiušaitis (valdybos pirm.), M. JL numeryje), Arvydas Šliogeris — Bloznelis, V. Daunys, A. Juozaitis ir Krikš ionyb ir laisv , Vytautas išėivijos atstovai — K. Skrupskelis ir K. Rubavi ius — Rytai ar Vakara: m s Girnius. Pla iau apie JLF Lietuvos filialo kult ros kryptis?, Romualdas Ozolas — veikl ir planus informuosime kitame Lietuvos valstyb s dvasin numeryje. perspektyva, Arvydas Juozaitis — j.b. Humanizmas ir civilizacija. Uždaram j

j.b.

EPILOGAS

Iš knygos „gyvenimo akimirkos“

LIUDAS DAMBRAUSKAS

Eidamas gyvenimo keliu, nuo karvi bandos iki senatvės, buvau ne tik vyki stebėtojas, bet ir veiklus j dalyvis, užtat praeit stengiausiai žvelgti to laiko akimis. Kiekvieno žmogaus gyvenimas yra tautos istorijos dalelytė. Kasdienybė mūsų nelepino. Didelė tragedija, kai žmogus vis dažniau ir dažniau apima nusivylimas. O taip neretai būna silpnam, gyvenimo sunkum išvargintam, nelaimi iškankintam ir apspjaudytam paprastam žmogui. Taip būna ir pavergtai, okupant nukamuotai tautai, kai ji užsikrečia nevilties, panikos, baimės liga. Baili tauta tegali merdėti, o ne viltis laisvo gyvenimo.

Toks likimas ištiko ir mus. Vieni pasirinko tieskelį be kompromisų, kiti — pasyvaus priešinimosi, tretieji — prisitaikymo. O kiek mūsų sieloms leido sutripyti tautinį savigarbą! Plaukį jie pasroviui, pasirašydami sau ir savo vaikams vergystės nuosprendį. Didelė tautos tragedija buvo okupacijos padariniai — žudymai, trėmimai, bet tai ne steng palaužti gyvą išlikusi tremtininkų ir kalinių dvasios. Represuoti tieji krito kaip mus s nuo bado, žiauri klimato, darbo ir buitės sąlygų. Tiems, kurie sugrąžino tavyje, padėjo išlikti tik jimas Apvaizdos globa ir savo tautos nemirtingumu. Man regis, ne lengvesnė dvasinė priespauda turėjo iškirsti ir tie, kurie išvengė represijų. Ant jų paigū atsakomybė už savo tautos likimą, būsimą kartą ateit. Tuo tarpu prievarta primesta kasdienybė su jos ydomis — pataikavimu, savanaudiškumu, išdavikišku prisitaikymu, girtuokliavimu, narkomanija — stumėmė visuomenę bedugnė. Katalikų Bažnyčia, kurios misija buvo gelbėti nuo tų negerovių, tapo priverstinai sukaustyta ir izoliuota nuo visuomenės gyvenimo. Regis, iš savo senolių žinojome, kad Bažnyčia yra ne žmonių pastangos, o paties Dievo kūriny — Meilės, Gerio ir Laisvės šaltinis. Bet va, patekė pavojų, išsigandę pamiršome. Mėme niekinti gerą, rauti iš savo širdžių meilę artimui ir ten sėti neapykantos, nepasitikėjimo sėklis, o laisvės išvis atsisakėme dėl pilvo. Taip iš homo sapiens virtome homo sovieticus. Todėl tenekaltina man s

skaitytojas už tam tikr gyvenimo laikotarpį vertinim, persunkt skepticizmu, abejon mis ir netik jimu: k širdis ir protas tuo metu diktavo, t ir rašiau, juk aš ne pranašas, o paprastas žmogus.

Bet kaip gera ir malonu pajusti, kad tavo skepticizm, nevirt ima nugal ti optimizmas.

Soviet imperijoj vyksta tai, kas anks iau ar v liau tur jo vykti. Ji pati save pasmerk. Tiek išliaupsinta komunist partija — visuomen s protas ir s žin, pagaliau prisipažino, kad šal atved ties bedugne. Žmon s vis labiau m sitikinti, kad, norint išsigelb ti, reikia ne svetimu protu vadovautis, o pasitik ti savuoju. Pats Michailas Gorba iovas suprato (tik neaišku ar ilgam), kad imperijos persitvarkymas be viešumo ir demokratijos ne manomas. O totalitariniam režimui tai jau revoliucijos pradžia. Tiesa, noras išlaikyti Rusijos imperij neleidžia pasakyti, kad šalies ekonomin kriz glaudžiai susijusi su nacionaliniu klausimu, kad sovietizuotoms tautoms nusibodo visoms pagal vien internacionalin recept virti bendrame katile koš ...

M s tautos pabudimas b t ne manomas be dvasinio prisik limo — Atgimimo. ia labai didel reikšm tur jo ir tautos atei iai tur s Lietuvos Katalik Bažny ia. Tiesa, ir ji buvo okupant nusiaubta. Nors žiauriai persekiota ir izoliuota, bet dr sesni ir savo pašaukimui pasišventusi kunig d ka sugeb jo išlikti pagrindine tautos moraline j ga... Valdžia band per bailius, jai pataikaujan ius kunigus bei Bažny ios hierarchus demoralizuoti jos veikl, pakirsti autoritet, bet jai nepavyko. Atsirado vyskup, kurie atvirai pasipriešino valdžios siekiams. Ypa Bažny ia pajuto tvirt kardinolo Vincento Sladkevi iaus rank. Vyskupas Julijonas Steponavi ius, gyvendamas tremtyje Žagar je, buvo tikin i j laikomas nepalaužiamo Bažny ios kovotojo simboliu — moraline j ga. Kardinolas tapo tautos dvasios vadu.

Nors priverstinis ateistinis aukl jimas tiek met steng si sunaikinti m s tautos krikš ionišk j moral, ta iau dauguma jaunosios kartos, p stel jus demokratijos v jams, tuoj pat atsigr ž Bažny i. Jaunimas j verž si gal ne tiek iš gili religini sitikinim, kiek b gdamas nuo buldozerinio ateizmo ir tautinio nihilizmo. Staiga lietuviai prareg jo ir suprato, kiek žalos padar ateizmas j tautinei savimonei, dorovei, kult rai. Kiek buldozeriniai ateistai sunaikino mums brangi paminkl, kiek bažny i išniekino, pavert sand liais!

Labai pakenk ateizmas ir m s literat rai. Kai kurie netgi talentingi žurnalistai, rašytojai, poetai užkibo ant tos mešker s. Regis, niekas j prievarta už liežuvio netrauk, o prieš honorar neatsilaik. Pliek „moks-linio“ ateizmo straipsnius, romanus ir išgalvotas istorines trilogijas nesusim stydami, kad pila vanden ant Maskvos sumontuoto antireligi-nio ir antitautinio mal no. Žinoma, tai jau praeitis, bet žengiant Nepri-

LIUDO DAMBRAUSKO „GYVENIMO AKIMIRKOS“

JULIUS KELERAS

Atsiminim knygos, rodos, negali dejuoti d l skaitytoj d mesio. Lietuvoje jos išgraibstomos podraug su romanais, o išeivi padang je irgi yra vertinamos ne tiek d l vaizduojam vyki istorin s vert s, menin s išraiškos ar savito interpretavimo, kiek d l pa i vyki , kurie skaitytojams dažnai yra gerai žinomi, paž stami, pergyventi (tam tikras Nepriklausomos Lietuvos ar iševijijos gyvenimo laikotarpis — M. Vaitkaus „Nepriklausomyb s sau-

l je“, M. Biržiškos „D l m s sositin s“, I. Šeinius „Raudonasis tvanas“, J. Kapa insko „Spaudos baruose“ ir kt.) arba atstovauja daugeliui baugiai nepaž stam realyb (Lietuvos partizan , tremtini , kalini ar tiesiog aneksuot lietuvi atsiminimai — Daumanto „Partizantai“, N. Sad nait s „KGB akiratyje“, A. Grišk no „Iš laiko t km s s kuri “ ir kt.).

Yra ir dar viena atsiminim r šis — partini veik j , vienaip ar kitaip

---

klausomyb reikia nepamiršti, kad tie autoriai gyvena tarp m s ...

Kelias Nepriklausomyb be galo sunkus, pilnas pavojing pos ki . Vien laisv s troškimo ir ryžto dar nepakanka, reikia ir proto, kuris sugeb t kiekvienu metu teisingai vertinti susidariusi politin situacij .

Kai kam atrodo, kad dabartin ekonomin Soviet S jungos kriz ir yra ta palanki politin situacija Pabaltijo tautoms išsivaduoti iš imperijos. Ta iau reikia nepamiršti, kad ekonomin s kriz s veda ir totalitarin diktat r , kuri gali prailginti imperijos agonij . Esu tvirtai sitikin s, tik pliuralistin demokratija tegali pažadinti š sunk ligon iš ekonominio, dvasinio, politinio šoko. O tikroji demokratija nesiderina su taut engimu, priespauda, pavergimu. M s tautos ateitis labai priklausys nuo Maskvos ir visos Rusijos sudemokrat jimo... Žinoma, Maskva, tegu ir demokratiška ji tapt , mums Nepriklausomyb s nepasi lys. J tur sim išsikovoti patys konstituciniu b du. Duok Dieve mums j g , ryžto ir išminties. O šian-dieninis m s tautinio susipratimo kelias ir yra Nepriklausomyb s preliudija, kurios politin s Soviet S jungos reformos nebegal s nepaisyti.

Nebeužtvenksi up s b gimo, norint sau eit ji pamažu!

kolaboravusi su pozdniakovais ir iš to valgiusiais bolševikinio raugo duon : M. Gedvilo „Lemiamas poskis“, A. Sniekaus, J. Paleckio, etc., atsiminimai. Jais tegal jo tik tik naivieji, kuriems ideologinis voratinklis buvo uždengęs smon, gebanį identifikuoti tikrus vykius tikrame istorijos fone, arba tie, kuriems Lietuva buvo tolimesnė egzotika, panašiai kaip mums Australija ar Mongolija.

Laimei šis sykas skaitytojais neturi reikalo su falsifikuota istorine b - tim. Atsiminim dvitomio „Gyvenimo akimirkos“ autorius Liudas Dambrauskas — žmogus, skaudžiai savimi iškentįs Lietuvos istorijai, tad jo žodis vertas atidaus skaitytojo, kuris geba t žvelgti, jog knygoje gražiai ribojasi literatūriniai atsiminimai ir autobiografijos žanras. Autoriui ne mažiau už jo paties praeitį ir pi daiktai, vykių, vietovės, žmonių ir situacijos, kurios lydėjo, kurį ir brandino jo asmeninei moralinei rezistencijai. Kiekvienoje keturi gyvenimo period pasakojimo dalyje beveik paeiliui vyrauja tai autoriaus „aš“ (dažniausiai tai ypatingos tamos scenos — kalbėjimas ar išstremtis), tai leidžiama pirmą kartą tam kas supa t „aš“.

Antruoju b du, sakyčiau, pirmojo tomo pradžioje pateikti autoriaus vaikystės metai išrašyti, atrodo, tikrai auksiniu beletristo plunksnaku. Ukmergės apskrities Kuroni kaimas bei jo apylinkės, gyventojai, kaimo gyvenimas (skaitiniai ir vaizdai), t va ir vaik ryšiai, mažojo Liuduko padėtis šei-

moje — vaikystės žavesys ir dramatismas skaitytojų suka prieškarinio gyvenimo verpet ir leidžia jam pasijusti ne pedantiško buities vykių ir rakand surašintoj, bet gyvo ir vaizdingo praeities atk r jo bendrininku. Kažkas iš senjų autoritet yra minj s, jog atsiminimuose visada esti begal fantazijos, tačiau šiuo atveju skaitant įjam r - pi kas kita.

Svarbiausia dvitomio gija — nuo vaiko gebėjimo atsispirti savo luošumui, nugalėti j sau taip, kad galėtų j bemaž užmiršti iki s - moningos niekieno ne veikiamos pastangos bandyti veikti sistemos luošum, gniuždant žmoni gyvenimus. Jeigu pastebėti tai, tuomet nesunkiai autoriui atleidi kai kurias jo literatūrinės nuodmes, ypa pastebimas antrojoje knygoje, t.y. apibendrinimus ar išvadas, kurios skaitytojui dažniausiai yra aiškios iš anksto arba ryškios iš pateikto teksto. Nors viską pasakyti iki galo kiek silpnina sp d, tačiau pati knyga — spindings kaltinimas ne vien baki ioniams, liniauskams — bolševikinio smurto rankams, tvirtai sugniaužtiems socialistinėms sistemoms rankose, bet ir pačiai totalitarinei sistemai, tiek dešimtmėi bandžiusiai nužmoginti žmog, iš taut atimti kalb, tautiškumą, žmogiškumą laikysen .

Liudas Dambrauskas, Gyvenimo akimirkos. Atsiminimai dviejuose tomuose. I tomas — 676 psl, II tomas — 462 psl. išleido „Vagos“ leidykla Vilniuje. Kieti viršeliai. Iliustracijos dail. Gražinos Didelytės. Amerikoje gaunama Laisv Fondė ir pas platintojus.

Smurto naudojimas Baltijos valtyb se stato pavojun visas Soviet S jungos politikos ir kio reformas. Vienintelis protingas sprendimas — gr žinti j savarankum . Kol jos okupuotos, tol neužgis žaizda imperijos k ne — taip skelbia est poetas Jaan'as Kaplinski's straipsnyje, kur paskelb Stockholmo dienraštis Dagens Nyheter (28.01.91). Straipsn sulietuvino ir sud jo A. Lembergas.

BALTIJOS KRAŠTAI - NEGYJANTI ŽAIZDA SOVIET IMPERIJOS K NE

JAAN KAPLINSKI

Pabaltijo vykiai ir Maskvos siekiai

Nelengva rašyti apie tai, kas vyksta Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Pad tis nepaprastai gležna ir gali per kelias valandas pasikeisti. Ar kariuomen ir j gos už jos apsisprend kart visiškai sutriuškinti nepriklausomyb s s j džius Baltijos respublikose? Ar jos siekia pašalinti vietos vyriausybes ir demokratiškai rinktus parlamentus, kaip reikalauja kai kurie nepriklausomyb s priešininkai, ar gal t pasitenkinti koku nors kompromisu su vietos valdžia? Kas nusprend naudoti smurt Baltijos valstyb se? Koks Gorba iovo vaidmuo? Ar jis planavo užpuolim , ar kariškiai, kurie dabar per m iniciatyv ir gal net valdži , laikydami ji marionete? Ar bus griebiamasi smurto prieš nacionalistus ir demokratiškai rinktus organus kitose srityse?

Kol kas vykiai Lietuvoje, Latvi-

joje ir Estijoje buvo daugiau panaš s tai, kas atsitiko Budapešte 1956 ir Prahoje 1968, negu Gruzijos Tbilisy ar Azerbaidžano Baku. Baltijos valstyb se, kaip Vengrijoje ir eko-slovakijoje, Maskva stovi ne tik prieš liaudies s j džius ar masi protestus, bet prieš vietos vyriausybes, kurias smarkiai remia tauta. Abiem atvejais centro vyriausyb nusprend , kad demokratiška raida kelia pavoj jos gyvybiškiems interesams ir tod l turi b ti slopinama. Tai vyko naudojant karius visoki grasinim , informacijos su-laikymo ir didel s apimties propa-gandos priedangoje. Abiem atvejais Maskvai pavyko surasti kolaborant , norin i užimti postus marione-i vyriausyb se po invazijos.

Svarbus pad ties bruožas tiek Baltijos valstyb se, tiek Prahoje 1968 ir Budapešte 1956 — visiškas oficialiosios ideologijos ir esam valdžios strukt r teis tumo sužlu-

gimas. Tautos sukilimas buvo be-
nušluoj s visa, kas buvo laikoma
šventa: ‚socializmo pažanga‘, ‚so-
viet valdžia‘ ir ‚komunizmo idea-
lai‘. Tai tur jo b ti nemaloni staig-
mena reform trokštantiems komu-
nistams, kurie pajuto, kad jie ver-
iami rinktis tarp visko ar nieko: ar-
ba atsisakyti visko, kuo tik jo, ar-
ba išlaikyti visk , net tas senosios
tvarkos dalis, kuri nor t atsi-
sakyti.

Manau, kad Vengrija buvo toks
sukr timas Chruš iovui ar bent da-
liai jos radikaliausi šalinink . e-
koslovakija buvo toks sukrtimas
daugeliui liberal komunist tiek
Rytuose, tiek Vakaruose. Dabar
Gorba iovo ir liberal aplink j eil .

J dilema yra daugiau ar mažiau
ta pati. Arba jie atsisakys komuniz-
mo ir sutiks su soviet imperijos
suirimu, arba t s savo pirmtak
politik ir ideologij tiktai su
kosmetikos pakeitimais. Antrasis
pasirinkimas reiškia taip pat at-
sisakyti gili kio reform , kuri
reikia sustingusios ekonomikos
atgaivinimui ir jos išgelb jimui nuo
visiško sugriuvimo. Joki toki
reform nebuvo Chruš iovo atly-
džio' laikotarpiu; j atsisakyta po
paviršutinišk m ginim septinta-
me dešimtmetyje. Ir ‚Pragos pava-
sario‘ nuslopinimas reišk lemtin-
g sm g soviet inteligentijai.

Nepriklausomyb — jausm ir
proto b tynyb

Dar matysime, kas seks Vilniaus
„kruvin j sekmadien “. Bet istori-

jos paralel s skatina labiau pesimiz-
m negu optimizm . Prieš Baltijos
valstybi puolim Gorba iovas su-
sirišo su konservatoriais, ypa su
karo pramon s kompleksu, tai yra,
su generolais ir ginkl pramon s
vadovais, šie žmon s smarkiai kri-
tikavo jo per didel liberalizm poli-
tikoje ir ekonomikoje ir, atrodo, tar-
si prezidentas pagaliau apsisprend
j paklaustyti.

Gorba iovo jimai pastaraisiais
m nesiais aiškiai rodo jo pos k
vadinam ‚dešin ‘. Jis nepalaik
radikalios kio reformos progra-
mos. Jis pareišk , kad jo tikslas yra
išsaugoti Soviet S jung kaip
centralizuot ir viening valstyb .
Jis leido iš principo kariškiams
laisvai veikti, kur ir kada jiems atro-
dys b tina. Jis dav savo tyl
sutikim demokratijos ir spaudos
laisv s pažeidimams.

Toji reakcin politika d l daugelio
priežas i vykdoma Baltijos šalyse.
Demokratija ia toliausiai paženg
negu kur kitur. ia yra tikrai laisva
spauda ir veiklios vyriausy b s, vyk-
dan ios savo politik be patarim iš
,centro‘. ia taip pat reiškiasi
lemiami politiškos nepriklausomy-
b s ir atsiskyrimo nuo imperijos s -
j džiai.

Maskvos komunistai visiškai pra-
rado bet kok vietos gyventoj
pritarim . Soviet valstyb s ideolo-
gija papras iausiai dingo, j pakeit
t liberalus nacionalizmas. Estija,
Latvija ir Lietuva dideliu laipsniu
atsiv r Vakarams. Ir kio reformos
vyksta žingsnis po žingsnio. Priva-
tizavimui ir rinkos kiui Baltijos

valstyb se stipr jant, ryšk ja kio sienos likusios Soviet S jungos atžvilgiu. Nepriklausomyb estams, latviams ir lietuviams tapo jausm ir proto b tinybe.

Užkre iamas baltietiškas virusas

Soviet 'establishmentas' trij respublik vykius reagavo su nerimu, kuris pamažu virto panika. 'Establishmentas' pamat visai ryškius kont rus ateities be jo ideologijos, be jo kiškos ir politiškos valdžios, ateities, kurioje imperija pasikeist vakarietiško pavyzdžio palaid sandraug .

Baltietiškas virusas pasirod užkre iamas ir konservatyvieji nusprend kovoti su juo visomis priemon mis. Jie tur jo savo penkt j kolon ; VSK-tui ir karo veteranams su partijos ir pramon s šulais pavyko sukurti jud jim , kuris pasivadino „internacionaliniu” ir tur jo aišk tiksl kovoti su nepriklausomyb s s j džiu bei kio reformomis. šie asmenys, kuriuos visuomet tvirtai r m konservatyvios grup s Maskvoje, m gino destabilizuoti režimo pad t , vesdami psichologin kar su vietos valdžia. Kad pasiekt savo tiksl , jie naudojo net streikus ir masi spaudim , bet iki šiol nieko nepasiek . Jie taipgi netur jo kokio pasisekimo vietos parlament rinkimuose ir d l to nepaj g s veikti vietos politikos raid .

Kai kio reformos Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje ženg pirmyn, o Maskvos ir vietinink bauginimo

m ginimai pasirod nes kmingi — ir tai tuo metu, kai gil jo Soviet S jungos kriz —, konservatyvieji nusprend daugiau naudoti kitas priemones kovoje su tuo, k jie laik didžiausia gr sme sau patiems ir imperijai. Jie atsikrat liberali politik (Bakatino, Ševardnadz s) Maskvoje ir privert Gorba iov pasiduoti. Kariškiai prad jo kelti savo bals ir j vaidmuo politikos sprendimuose vis labiau ryšk jo.

Toks gal t b ti Lietuvos ir Latvijos vyki fonas. Sunku nustatyti, ar mažiausiai keturiolikos neginkluot pilie i nužudymas (Vilniuje) buvo planuojamas ar nelaimingas vykis. Esu link s manyti, kad tie, kurie atsakingi už vis operacij , buvo nusprend žingsnis po žingsnio perimti visus svarbius pastatus ir ryši centrus Lietuvos sostin je. Jie nor jo išvengt tokio sukr timo, kaip Prahos už mimas, ir drauge patikrinti tiek pasipriešinimo, tiek Vakar reagavimo apimt . Atrodo, kad ir viena, ir kita jie per menkai vertino.

Lietuvos ir Latvijos vykiai atgavino Soviet S jungoj liberal opozicij , kuri dabar mobilizuoja savo param pabaltie iams. Taip pat esama ženkl , jog kai kurie kariškiai visiškai nesidžiaugia tuo, kad jie siejami su žudikais ir kietosios linijos žmon mis. Didžiausias pralaim tojas Vilniuje veikiausiai yra pats Gorba iovas. Jo liberalumas ir taikingumas guli sutriuškinti šalia jaun lietuvi k n , kuriuos nužud m gstantys šaudyti desantininkai, važiav gerai

paž stamomis soviet užsienio ir vidaus politikos priemonėmis — šarvuotais. Gorbačiovo žodžiai po to nepadažo atgauti prarastojo vardo.

Atvira žaizda imperijos kėnė

Kas dabar? Galima tikėtis, kad artimiausiu laiku kariškių jėga nebus naudojama Baltijos valstybėse. Šioks toks sąmyšis, atrodo, apima Maskvą ir kariškius. Kai kurie vadinašios Sąjungos tarybos nariai, aplanke Vilnių, buvo linkę labiau remti lietuvių, ne sovietų reikalą.

Žinoma, konservatyvieji taip lengvai neatsisakys savo scenarijaus. Jie tikriausiai toliau stengsis atsikratyti nepriklausomą vyriausybę Taline, Rygoje ir Vilniuje, naudodami grasinimus, streikus ir kitas spaudimo priemones. Jų aiškų tikslas sukelti kiek galima daugiau sunkumų, kad atrodytų būtina vesti prezidento režimą. Tačiau nenugalimas ryžtas, kur Vilniuje ir Rygoje parodė žmonės, savo kėnais užbarikadavę savo parlamentarus, galbūt paliko neišdildomą spėdi ir draugams, ir priešams. Gal po Vilniaus žudynių Maskva vėl pradės galvoti, kad reikia tikromis derybomis su pabaltiešiais siekti protingo kompromiso.

Vien keli tok kompromis aiškai parodė soviet politikos enfant terrible Borisas Jelcinas, kuris pripažįsta Baltijos tautų teisę nepriklausomybei ir mėgina pertvarkyti Soviet Sąjungą savotišką sandraugą ar konfederaciją.

Vienintelis tokio kompromiso pa-

kaitas būtų kariškas sprendimas, kuris tikrai būtų kruvinesnis. Tada iš naujo užkariauti ir supasyvų Baltijos kraštai gyventi toliau, kaip atvira žaizda imperijos kėnė. Lietuvos, Latvijos ir Estijos situacija tada būtų panaši, kaip okupuotose Vakarų kranto ir Gazos srityse, su nuolatine komendanto valanda, neramumais, smurtu ir beveik neperžengiamu nuotoliu, visišku vietos gyventojų ir okupacijos jėgų atsisiskyrimu. Tada protingiau būtų suteikti Baltijos tautoms ne neigiamą, bet teigiamą ypatingą padėtį, leisti joms tapti veikiau soviet visuomenės nariais negu okupuotomis sritimis, kas pablogint politikos klimatą Vidurio Europoje ir suvalint dar vienos kartos visus politikus ir kėnio reformuėjimus.

Kai kurie politologai teigė, kad Soviet Sąjunga liovėsi egzistavusi de jure nuo tada, kai Rusija pasiskelbė esanti savaranki valstybė. Dabar atrodo labai galimas dalykas, kad Soviet Sąjunga jau pakeliui savo iširim de facto. Jau nebėra ilgiau tokios valstybės ar nacijos. Tai akivaizdu dabartinėje padėtyje. Atkėrimas būtų naujas užgrobimas ir tai reikštų karą.

Nėra abejonų, kad Maskvoje ir kitur esama jėgų, kurios tvirtai apsisprendusios vesti tok naujo užgrobimo karą. Bet jeigu jos ir pasirodytų pajėgios laimėti grynai kariška prasme, jė pergalė veikiausiai pasirodytų politiškai pralaimėjimas. Kas beatsitiktų, Pabaltijo vykliai turės svarbų poveikį likusiajam pasauliui.

Pasaulio Lietuvi Bendruomenė:

KELI LIETUVIŠKOJO ŠVIETIMO KLAUSIMAI

AUDRYS ANTANAITIS

Pasaulio lietuvi tautinio švietimo klausimai tampa vis labiau aktuali s. Iškyla reikalas galvoti apie vieną lietuviškojo švietimo sistemą visame pasaulyje. Jei Vakaruose veikia lietuviškos mokyklos turi dešimtmečių tradiciją, gyvuojančią laiko patikrintos darbo formos, vadovėlių leidybos sistema, tai besivaduojančiose iš komunistinės priespaudos šalyse šis darbas iš esmės tikėtai pradedamas.

Baltijos šalyse (Latvijoje ir Estijoje) bei Sovietų Sąjungoje gyvena ne vienas tūkstantis lietuvių. Iki Antrojo pasaulinio karo tenai veikė dešimtys lietuviškų mokyklų, kultūros centrai, jo laikraščiai, knygos. Dabar viso to nebėra. Lietuviškoji veikla buvo užgniaužta, šviesuoliai represuoti. Tik pastaraisiais metais vėl prasidėjo aktyvus lietuvių konsolidacijos procesas. Susikūrė draugijos Ukrainoje, Mol-

dovoje, Mažosioje Lietuvoje, Maskvoje, netgi Sibire — Tomske, Bar-naule, Novosibirskė, suaktyvino veiklą Latvijos, Estijos, Leningrado lietuvių bendruomenės. Buvo kurti Vidurio Europos ir SSSR Lietuvių bendrijos Sanryša, kurios tikslas — kurti lietuvių, gyvenančių šiuose kraštuose, padėti palaikyti jų tarpusavio ryšius ir nuolatinius kontaktus su Lietuva. Sanryšai vadovauja Gervė ir krašto atstovas Alfonsas Augulis.

Prie draugijų kuriasi lietuviškos šeštadieninės mokyklos. Vietose atsiranda mokytojai, galinti vaikus bei suaugusius mokyti kalbos, istorijos, literatūros, duoti bendriai supratimą apie tautišką kultūrą. Aštuoniolika šių mokytojų darbuojasi Latvijoje, keturiolika — Mažosioje Lietuvoje, po keletą Kijeve, Kišiniove, Maskvoje, Leningrade, Tomske ir kituose miestuose. Iš viso susidaro apie penkiasdešimties tokių mokytojų -misionierių skaičius. Visi jie dirba sunkiomis sąlygomis, kadangi trūksta patalpų, mokymo priemonių, o svarbiausia — pastovaus ryšio su kitais lietuviškojo

---

Audrys Antanaitis, mokytojas-lituanistas, šiuo metu yra Lietuvos Kultūros ir švietimo ministerijos Ryšių su tautieiais sektoriaus vadovas.

švietimo židiniai. N ra šeštadieni-
ni mokykl darbo patirties, specia-
liai pritaikyt vadov li . Kiekvienas
dirba kaip išmano. Lietuvos Kult -
ros ir švietimo ministerija stengiasi
šias spragas užpildyti: mokytojai
pradedami remti finansiškai, pasto-
viai siun iami Lietuvos mokyklose
naudojami vadov liai, tariamasi su
ši šali lietuvi bendruomenes tur-
rin iomis kuruoti valstybin mis
staigomis, organizuojami mokyto-
j seminarai Lietuvoje. Ta iau Lie-
tuvoje negalima gyvendinti nutr -
kusi lituanistini mokykl darbo
tradicij atgaivinimo. O kad tai
labai aktualu, rodo ir paskutiniojo
mokytoj seminaro metu atsitik-
tinai vyk s susitikimas su Vasario
16-os gimnazijos direktoriaus pava-
duotoju R. Tesnau, kuris papasako-
jo apie Vakar lietuvišk j švietim .
Mokytoj žodžiais tariant, šis susi-
tikimas jiems buvo naudingesnis už
vis seminar . Tai tik sutvirtino
mint , kad laikas galvoti apie tai,
kaip tuos penkiasdešimt Soviet
S jungoje ir Baltijos šalyse dirban-
i mokytoj priartinti prie pasau-
lio lietuvi gytos patirties, o nau-
j sias lituanistines mokyklas jungti
pasaulio lietuvi lituanistini mo-
kykl sistem .

Ateis laikas, kai reik s spr sti Ry-
t lietuvi bendruomeni jungimo
Pasaulio Lietuvi Bendruomen
klausim . Atrodo, kad tai vis ži -
rima palankiai. Vientisa lietuviyb s
strukt ra, galinanti kartu spr sti
tautiškojo gyvenimo problemas yra
b tina ir d l to niekas neabejoja.
Kitas klausimas — kiek tam laiko ir

koki s lyg prireiks. Tuo tarpu
nutautimas, ypa jaunimo tarpe,
ryškus, ir kiekvienai metai ši situa-
cij dar ap sunkina. Iš kitos pus s,
ne mechaniškas susijungimas, o da-
lyvavimas bendrame lietuviyb s ju-
d jime yra veiksnys, galinantis iš-
laikyti tautin identitet . Tod l kai
kurias švietimo programas galima
b t paruošti ir prad ti vykdyti jau
artimiausioje ateityje. Jei PLB Švie-
timo Taryba imt kuruoti ir Ryt
lietuvi lituanistines mokyklas, tai
b t didelis post mis ir paskata
joms. Tai b t stimulus mokyto-
jams, trokšte trokštantiems susipa-
žinti ir bendrauti su savo kolegomis
laisvajame pasaulyje, perimti tai, k
jie geriausio per daugel dešimtme-
i suk r . O bendradarbiavimo
form gali b ti pa i vairiausi :
susitikimai, bendri seminarai, vien
pas kitus apsilankymai, trumpalai-
k s stažuot s, apsir pinimas moky-
mo literat ra, konkursai, tiesioginis
lituanistini mokykl bendravimas,
susirašin jimas tarp mokini ir
mokytoj . Lietuvos Kult ros ir
švietimo ministerija pasiruošusi su-
teikti vis jai manom param .

Pasaulio lietuviškajam jaunimui
reikia sudaryti galimybes mokytis
lietuvi kalbos ir kult ros dalyk .
Šioje srityje daug nusipeln PLB
Švietimo Taryba, remdama Piet
Amerikos bendruomenes, ir Lietu-
vi fondas, finansuodamas lietuvi
kilm s jaunuoli moksl Hiutenfel-
de, Vasario 16-os gimnazijoje. Ta-
iau kai kurios lituanistin s mokyk-
los ver iasi nelengvai, tr ksta mo-
kytoj . Lietuva ia gali suteikti pa-

ram si sdama mokytojus-misionierius ten, kur j poreikis yra ypa didelis. Iki šiol jau keletas mokytojų yra išvyk dirbti Gudij , Maž - j Lietuv . Galvojama apie vykim ir Piet Amerik . Ministerija paskelb mokytojų -misionieri konkurs , kad paskatint juos šiam kilniam darbui ir atrinkt tinkamiausius asmenis. Atsirado norin i vykti mokytojauti etnines žemes, kiti pasiruoš vykti ten, kur bus reikalingi.

Kita aktuali problema — vidurinio mokslo gijimas lietuvi kalba. Daug dešimtme i lietuviškojo švietimo židynys ir centras yra Vasario 16-os gimnazija, nuveikusi be galo didel darb , puosel dama lietuvyb . Kult rine prasme tai tampa ir Lietuvos langu pasaul , nes surandant nauj bendradarbiavimo su Lietuva form , gimnazijos reikšm tur t dar padid ti. Deja, iki šiol d l politin s ir ekonomin s situacijos joje negal jo mokytis Ryt lietuviai. Siekiant išspr sti j mokslo problem , Lietuvoje prad jo veikti „Lietuvi namai“ — vidurin mokykla užsienio lietuvi vaikams, gyvenantiems SSSR ir Baltijos šalyse. Džiugu, kad jau vyksta gražus abiej mokykl bendradarbiavimas, gyjantis vis naujas formas. Svarstoma galimyb keletui mokini atvykti mokytis Hiutenfeld iš Lietuvos, kuo jauna m s valstyb yra labai suinteresuota, galvojant apie tolesnes ši mokini studijas Vakar aukštosiose mokyklose.

Galvojama ir apie užsienio lietu-

vi aukšt j moksl Lietuvoje. Jau šiuo metu Lietuvoje mokosi nemažai tautie i . Vyriausyb yra numaiusi galimyb lietuviškajam jaunimui sudaryti pa ias palankiausias lygas (palengvinti stojim , skirti padidintas stipendijas). Tikim s, kad artimiausiu metu šiomis galimyb mis pasinaudos žymiai didesnis skai ius.

Jau kelinti metai Lietuvoje ruošiamos vasaros stovyklos užsienio lietuvi vaikams. Šiomet šios stovyklos organizavim per m Kult ros ir švietimo ministerija. Stovyklos metu vyks vair s užsi - mimai, ekskursijos po Lietuv . Manau, kad ateityje ši stovykla gali tapti vienu svarbiu lietuvinimo veiksmi .

Nor t si, kad švietimo problema daugiau gilint si pats jaunimas. Aiškiau išreikštas švietimo poreikis skatint lituanistini mokykl veikl ir atsiradim , o galb t ir nauj švietimo form apm stym . Ši met pabaigoje Piet Amerikoje vyks Pasaulio Lietuvi Jaunimo S jungos kongresas. Reikia manyti, lietuviškojo švietimo klausimai jame bus svarstomi. O ar neb t gerai, jei savo problemas jame gal t išsakyti ir Ryt lietuvi bendruomeni jaunimas.

Lietuviškasis švietimas žengia nauj etap , išskyla nauji uždaviniai. Reikia tik tis, kad bendromis Pasaulio Lietuvi Bendruomen s Švietimo Tarybos, lietuvi bendruomeni ir Lietuvos Respublikos pastangomis šis darbas bus past - m tas priek .

„NAUJOJI PASAULIO TVARKA“

IR LIETUVA

ZENONAS PRASAS

Jau nuo praėjusių metų rudens JAV prezidentas Bush kalbose ir vairomis progomis vis primena savo „Naujosios pasaulio tvarkos“ viziją („New World Order“). Bet iki šiol jis dar nėra jos pilnai suformulavęs, daugiausia pasitenkindamas tik užuominomis. Lyg ir bandys susumuoti savo specialioje kalboje kongresui šįmet vasario 6 dieną, vos pasibaigus Irako karui. Štai jo žodžiai:

„Dabar mes jau pradėdame matyti horizonte naujosios pasaulio tvarkos viziją. Aiškiai matome galimybes išsivystyti naujai pasaulio tvarkai. Cituojant Winston Churchill'į, tai yra tokia tvarka, kur teisė ir teisingumo principai apsaugo silpną nuo stipresniojo. Matome pasaulį, kuriame Jungtinių Tautų, atpalaiduotos nuo šaltojo karo problemų, yra pasirengusios atlikti savo istorinį viziją. Pasaulis, kuriame

laisvė ir respektavimas žmogiškąją teisią bus praktikuojamas vis tautose. Golfo karas buvo pirmasis šios naujosios pasaulio tvarkos egzaminas. Mes išlaikėme šį egzaminą. Kadangi pasaulis neužmerkė akių agresijai, Kuwaitas šiandien yra laisvas. Nors mūsų kariai jau pradeda grįžti namo, mes turime suprasti, kad laisvės gyvendinimas mus pareigoja ir toliau dirbuotis ta linkme. Netgi naujoji pasaulio tvarka negali garantuoti, kad atėjo ilgalaikis taikos era. Bet pastovi taika yra mūsų misija“.

Gražūs žodžiai. Taip kaip ir pažadai, suformuluoti jau beveik užmirštoje Atlanto Chartoje. Tik jimas jais kainavo Lietuvai tiek daug aukų ir skausmo. Ką gi šie žodžiai reiškia praktiškai? Ar jie turi kokią nors bendrą su darbais? Ar mes turime jiems skirti didesnę dėmesį? Daličius atsakymus duoda pats Golfo karas. Kodėl gi prezidentas Bush

jis visi? Tik jau ne dėl noro apginti silpną nuo stipresniojo. Pagal visuomenės apklausinimo davinius, padarytus 1990 metų rugsėjo mėnesį, tuo metu tik 49% Amerikos gyventojų galvojo, kad Bush yra neblogas prezidentas. Jei jis nieko nebūt daręs Irakui okupavus Kuwaitą, tas procentas gal būtų kisti dar žemiau. Tuo laiku daugelis galvojo, kad Bush yra neapsisprendžiantis ir neefektingas prezidentas. Kuwaito išvadavimas atrodė kaip gera proga parodyti, kad jis tokia nėra. Išlaisvinimas silpnesnio Kuwaito buvo duota kaip pagrindinė priežastis. Bet vėliau buvo parodytas dvigubas standartas, kai Bush griežtai atsisakė padėti sukiliusiems kurdams. Atseit ne kiekvienam silpnesniui reikia apginti nuo stipresniojo. Mat, padėti kurdams „ne eina Amerikos interesų sferą“. Antra priežastis pradėti karą prieš Iraką gal būtų spaudimas iš Izraelio pusės.

Iš Amerikos žurnalistų turbūt geriausiai ši „naujų pasaulio tvarka“ yra susumavęs Walter S. Mossberg. Pagal jį (Wall Street Journal, 1991 balandžio 15), ateityje užpuolimo atveju tik pilnai nepriklausomos valstybės gali tikintis Amerikos karinės pagalbos. Tik tos, kurios dabar priklauso Jungtiniams Tautoms. Bet ir šiuo atveju yra ribos. Bush nesistatė karinės pagalbos užpultai valstybei, jei ji neturi alyvos arba šiaip neturi ko nors, kas yra svarbu Amerikos interesams. „Naujoji pasaulio tvarka“ yra esmėje status quo išlaikymas pasau-

lyje. Dabar egzistuojančios valstybės turi būti išlaikytos esamose sienose. Netgi jei jos yra ir kolonijalinės valstybės. Vienas ištakingas asmenys Bush'o administracijoje (pavardė nepaduota) Mossberg'ui aiškina, kad Amerika turi vieną ir tą pačią politiką ir Sovietų Sąjungai, ir Kanadai, ir Jugoslavijai, ir ekoslavikijai — atseit tokioms valstybėms, kurioms gresia disintegracija. Būtent Amerika norinti, kad šios valstybės išsilaikytų esamoje padėtyje. Tik esanti viena išimtis Sovietų Sąjungos atveju: Pabaltijio valstybės. Valstybės sekretorius James Baker, kuris paprastai kalba už Bush'ą užsienio politikos klausimais, Pabaltijio kraštus laikė specialiu atveju. Baker sako, kad Amerika yra pripažinusi Sovietų Sąjungos sienas 1933 metų ribose, tad be Pabaltijio kraštų. Atseit bent teoriškai, pagal naują pasaulio tvarką, Amerika turėtų apginti Lietuvą nuo stipresnių Sovietų Sąjungos. Deja, pagal mūsų spaudoje jau minėtą Bush'o išsireiškimą, Lietuva nėra Amerikos interesų sferoje. Pagal ikagos kolumnistą Mike Royko, Lietuva neturi nei seno, bet jaunas merginas mėgstančio bilijonieriaus emiro, keičiančio žmonas kas savaitę; nei bilijon tonų alyvos žemės gelmėse. Todėl Kuwaitas — yes, o Lietuva — no.

Pagal Mossberg'ą pagrindinis elementas „naujoje tvarkoje“ esantis ne demokratija, ne žmonių teisės, o nepriklausomybės turėjimas ar neturėjimas dabartiniu metu. Naujosios tvarkos pamatai yra valstybi-

ni sien nelie iamumas, tvirtintas 1975 met Helsinkio aktuose. Jos negali b ti pakeistos. Nesvarbu, kaip šios sienos atsirado praeityje; ar legaliai, laisvu noru tautoms susijungiant, ar per agresij . Jos gali b ti pakeistos tik laisvu susitarimu tarp dviej teritorinius gin us turin i nepriklausom valstybi . Taip pat derybomis tarp okupanto ir okupuotojo. Tai reiškia, kad tokios senos savo tautines istorijas turin ios tautos kaip kurdai ar gruzinai, negali tik tis pagalbos iš Amerikos atk rimui savo nepriklausomybi . Kitaip tariant, jei kuri tauta yra jau iš vergijos išsilaisvinusi, pad k jai agresijos atveju, jei tai tarnauja Amerikos interesams. O jei tauta tebevergauja — tegu ir toliau vergauja. Juk su tuo turb t jau ji apsipratusi.

Bush'o „naujoji pasaulio tvarka“ yra tiek nauja, kiek daugelio televizijos reklam tvirtinimas, kad j si loma prek yra „naujas pagerintas produktas“. Abiem atvejais turime reikalo su sena preke, tik su kiek pakeistu pavadinimu. Ji nauja tik tiek, kad buvo aiškiai atsiribota nuo Reagan'o laik . Kai Sovietai užpuol Afganistan , Reagan at jo pagalb , duodamas partizanams raketas. Nepabijojo, kad tai gali pakenkti pasaulio stabilumui. Rezultatai kalba patys už save. To nepadar Bush kurd atveju. Jis pasirinko tiron Hussein' , o ne laisv s norin ius kurdus.

Neži rint skambi frazi , pagal Mossberg' , Bush'o administracija savo politikos gair mis pasirinkusi

stabilum , o ne taut apsisprendim . Pliuralizmas, o ne separatizmas yra jo administracijos motto. Net ir Pabaltijo krašt atveju, kur nepriklausomyb s reikalavimas teisin s pus s atžvilgiu es s negin ytinas, Bush ir ši problem paliko tik deryb objektu tarp pabaltie i ir Maskvos, pats šias derybas beveik nesikišdamas. Atseit tegu riukas ir vilkas patys vieni deryb keliu išsprendžia riuko likim ! Bush vis dar delsia su Lietuvos nepriklausomyb s pripažinimu. Netgi toks Henry Kissinger, mums praeityje buv s gana nepalankiu, sausio 22 dienos straipsnyje, išspausdintame New York Times, pasisako už Pabaltijo krašt nepriklausomybi pripažinim . Dar stipriau yra pasisak buv s Reagan'o laikais valstyb s sekretorius George Shultz, o taip pat ir buv s prezidentas Nixon. Gaila, kad nepriklausomyb s paskelbimas negal jo b ti padarytas pora met anks iau! Daugelis žymi žurnalist yra kritikav Bush' d l jo dvigubo standarto taikymo Kuwaitui ir Lietuvai. Nors iš kitos pus s, Bush'o štabo viršininkas Suminu 1991 kovo 3 Evans ir Novak televizijos programoj tvirtino, kad Pabaltijo klausimas buv s keliamas kiekviename Bush'o susitikime su Gorba iovu ir su jo užsienio reikal ministeriais. Bush ir toliau spausi s Sovietus d l Pabaltijo, bet tik diplomatin mis priemon mis priva iuose susitikimuose, o ne vieša retorika. Diplomatijoj jis ir toliau naudosi s savo stili , kuris buv s taip s kmingas praesityje. Šioje

programoje žurnalistai Evans ir Bames sp lijo, kad gal dabar po s kmingo Gulfo karo Bush, tur damas didesn prestiž , prad s daugiau spausti Sovietus d l Pabaltijo. Abu galvojo, kad Kuwaito ir Lietuvos okupacij atvejai es panaš s, nors Lietuvos okupacija ir vykusė daug anks iau, nekaip Kuwaito.

Prezidentas Bush žino, kad jis vienas pats nepaj gs vesti savo „tvark ” pasaulyje. Reikalingi partneriai. Tai suprantama. Bet keistoka, kad savo pagrindiniu s - jungininku pasirinko ne kok nors žinom Vakar pasaulio demokrat valstybinink , o komunist Gorbaiov . Kod l Gorbaiov ? Atrodo, kad viena iš svarbiausi priežas i yra tai, kad jis yra tiesiog susižav j s Gorbaiovu, kuris yra lyg ir jo „idol”. Kita priežastis yra tai, kad Bush ir Gorbaiovas yra vienas kit labai panaš s. Ne išvaizda, bet galvosena ir temperamentu. Vienas yra KGB produktas, nors tiesiogiai šiai organizacijai gal ir nepriklaus . J išk l Andropovas, buv s labai suktas, ciniškas ir gana žiaurus KGB viršininkas. O Bush yra buv s CIA viršininku. Nors ši organizacija negali žiaurumu n lygintis su KGB, ji taip pat n ra ir švent j kongregacija. Idealistams, jautriems ir geraširdžiams ir ia vietos n ra. Reikia b ti palinkusiam ciniškum , kad ia gal tum dirbti. Atrodo, kad abu — ir Bush, ir Gorbaiovas, yra žmon s be gilesni vidini sitikinim , abu šimtaprocentiniai pragmatikai ir oportunistai. D l to, pavyzdžiui, Bush po kruvin Tia-

nanmen aikšt s vyki Pekine, n dviem m nesiam nepra jus, gal jo be s žines graužimo ten slapta pasi sti Brent Scowcroft' , kuris užtikrino Pekino galvažudžiams tolimesn Amerikos param . Bush taip pat lengvai, n m nesiui nepra jus, gal jo dovanoti Gorbaiovui už Vilniaus žudynes. Bet visgi prezidentas Bush vien kart pripažino, kad tarp jo ir Gorbaiovo es gin ytin klausim , kur abiej nuomon s skiriasi, pavyzdžiui, d l Pabaltijo (prezidento News Conference, 1991 kovo 1).

Nuo pat 1918 met Amerikos politika pasisako už didel kolonijin Soviet imperij . Kažkod l Valstyb s departamente teb ra sitvirtinusi nuomon , kad šios imperijos išlaikymas es s labai svarbus garantuoti stabilum tame pasaulio kampe. Kažkod l galvojama, kad bus saugiau, jei Soviet S-gos atominius ginklus kontroliuos Komunist partija, o ne nepriklausomos Rusijos respublikos demokratin vyriausyb . Pagal US News & W. R. žurnal (1991 kovo 11, psl. 50), kai kurie politiniai komentatoriai net galvoja, kad Bush tur s dilem : iki kurio laipsnio pad ti Gorbaiovui išlaikyti imperij . Tod l gal ir nereik t d ti daug vil i Amerikos pagalb pilnai Lietuvos nepriklausomybei atgauti. Kaip ir 1918 metais, Amerika Lietuvos pilnos nepriklausomyb s atgavimui vargu ar suvaidins didesn rol . Gal ir dabar, kaip ir 1918-22 m. laikotarpiu, Amerika bus viena iš paskutini j , pripažinusi Lietuvos nepriklauso-

myb . Bet tai gal n ra svarbiausia. Džiugu, kad yra mums daug svarbesni ir palankesni faktori . Pavyzdžiui, viename neseniai Maskvoje pravestame apklausin jime, net 80% pasmerk Kremliaus karini dalini panaudojim Pabaltijo kraštuose, o 61% pasisak už nepriklausomyb s suteikim Lietuvai, Latvijai ir Estijai. Gi pagal Readers Digest užsakytus, bet Soviet moksl akademijos paskutiniu metu pravestus apklausin jimus visoje Rusijos respublikoje, net 70% jaun rus (tarp 18 ir 25 met) pasisak už tai, kad nerus respublikoms b t leista atsiskirti nuo Soviet S jungos. Tik 19% pasisak prieš. Atseit rus tauta jau „atsikando“ imperijos, ypa jaunesnioji karta. Taip,

kaip savo laiku nuo imperinio galvojojimo atsisak anglai ir vokieiai. Šiuo metu už rus imperij daugumoje kovoja tik centro biurokratija (nomenklat ra), generolai ir Antrojo pasaulinio karo veteranai, beveik visi pensininkai. Jie amžinai negyvens. Jei Bush ir toliau likt tiksteb tojo rol je, Lietuvos nepriklausomyb s negal s sulaikyti nei Gorbaiovas, nei jo vadovaujama taip nepopuliari Komunist partija, kol kas dar sitvirtinusi ir administracijoje, ir KGB, ir kariuomen je. Jdienes yra suskaitytos. Kaip ir Lenkijoje, j išst mimo iš valdžios balno pagrindin rol suvaidins organizuota darbininkija. Ta linkme procesai jau dabar vyksta.

DEMOKRATIJA... (atkelta iš 30 psl.)

žmogiškoji k ryba yra to paties žmogiškojo asmens išraiška. Tai pabr žti svarbu, kadangi kiekviena žmoni id ja, kiekvienas žmogaus k riny s — vis tiek, ar jis bus meninis, ar filosofinis, ar pedagoginis, — turi daugiau ar mažiau ryški ar neryški pasaul ži ros bruož , t bruož , kurie kyla iš žmogaus atsakymo b ties ir gyvenimo tikslo klausimus. N ra ir negali b ti nuo pasaul ži ros atsietos kult ros. Tod l nuoseklus demokratijos principo vykdymas kult ros srityje yra nepaprastai svarbus ir aktualus.

Trumpai tariant, vien demokratija — kult rin , socialin , politin — t ra paj gi apsaugoti žmogaus asmen ir jo orum , tvirtinti

humanizm , kaip tik jim asmens neklystamumu, brolišku nusiteikimu kiekvieno žmogaus atžvilgiu, ir taip apginti j nuo valdan i paži r pavergimo.

O nuo šito eventualumo, deja, negali apsaugoti net ir nepriklausoma Lietuva. Ji privalo b ti dar ir demokratin . Nepriklausomyb be demokratijos b t neišnaudotas šandienos galimybi rezultatas. Ir tik visiška demokratija gal t b ti stabilus m s nepriklausomyb s garantas. Ta iau demokratijos niekada negalima laim ti amžinai. Prie demokratijos žiburio privalu bud ti nuolatos. Ypa dabar, kai tas žiburys dar tik pradeda sidegti...

LIETUVOS JAUNIMO L KES IAI IR TIKROV

MEILUT TALIJ NAIT -BARTUSEVI IEN

Žmogui yra duotas tik vienas gyvenimas ir kiekvienas nori jį pragyventi kaip galima geriau. Žmogaus gyvenimas yra apibrėžtas laiko ir daugelio svarbių gyvenimo vykių. Tačiau kiekvienas planuoja savo gyvenimą ir kažką tikisi iš jo. Ar iš tikrųjų kiekvienas? Tik 35% sociologinio tyrimo metu apklausti Lietuvos jaunuoliai mano, kad yra būtina planuoti savo gyvenimą. Pusė jaunimo nėra tikri, ar tai reikia daryti, o 15% sitikinai, kad numatyti savo gyvenimo vykius nebūtina ir to daryti nereikia.

Lietuvos Mokslų Akademijos Filosofijos, sociologijos ir teisės instituto sociologai 1983 metų pavasarį apklausė Respublikos moksleivius, pavasarį baigiančius savo mokslus vairaus tipo (bendrojo lavinimo, specialaus vidurinio ar profesinio-techninio) mokyklose. 1990 metais pakartojome tą apklausą. Daugumai jų buvo 22-24 metai, pusė — jau sukurė savas šeimas, 78% turėjo vieną, 20% — du, o 2% — net tris vaikus, trys ketvirtadaliai dirbo, o vienas ketvirtadalis studijavo aukštojoje mokykloje. Tačiau didesnis dalis jaunų žmonių negalėjo pasakyti, ar sąžiningai klostosi jų gyve-

nimas. Trečdalis tik jo savo sūkmę, 8% jautėsi esant laimingi, tik 6% pergyveno savo nesūkmę.

Tautinis atgimimas ir Lietuvos Respublikos atkūrimas iškilus tautos interesus. Tačiau dažnai šnekama apie abstraktius Lietuvos interesus, atrasta „tautinės demokratijos“ sąvoka, kuriami „lietuviški“ seniai pasaulyje praktikoje patvirtinti statymų variantai, o žmogui paliečiama nauja išaugusi mokesčių sistema, jo santaupų devalvacija, neturint galimybių ne tik išpirkti kokias prekes, bet ir investuoti jas, nesulaukiant konkrečiam žmogui svarbių socialinių sritelių iškilus statymų. Ar toli nueisime? Lietuvai gali padėti tik jos pačių žmonių, jeigu jiems bus suteikta verslo laisvė, galimybė rizikuoti ir investuoti savo pinigus, tikrąją to žodžio prasmę, kurti savo asmeniną ir privatų nuosavybę, sava valia atsipalaiduojant (arba pasirenkant) nuo visų jos kolektyvinių formų (tame tarpe ir kooperatyvų). Bet, regis, Lietuvos žmonių tos laisvės neskubama suteikti. 1990 metų pabaigoje Respublikoje vis garsiau skambėjo pasiūlymai atidėti privatizavimą ir kinų veiklų išlais-

vinan ius statymus iki to laiko, kol visi vienodai pasiruoš gyvenimo startui. Nesvarbu, kad belaukdami sulauk me bado, šarvuo i ir kareivi siaut jimo, svarbu, kad b tume visi vienodai alkani.

Kas jaunimui r pi?

Tad ar bereikia steb tis, kad 1990- j met jaunimui darbas pagal specialyb , profesinis tobul jimas, mokslas ar visuomenin veikla toli gražu neatrod patraukliausiomis veiklos sritimis. Kokia veikla atrod patraukliausia?

1. Bendravimas su draugais (j nurod 20% apklausto jaunimo). 2. Užsi mimai su vaikais (12%). 3. Darbas pagal specialyb (11%). 4.-6. Sportas ir fiziniai pratimai; TV ir radijo klausymasis; teatr koncert , parod , muziej lankymas (po 10%). 7.-8. Nam prieži ra; Skaitymas (po 8%). 9. Profesinis tobul jimas (3%). 10. Kino lankymas (2%). 11.-13. Vakar liai, disko šokiai, kavini lankymas; Mokslas; Visuomeninis darbas (po 1%).

Visuomeninio darbo nuvertinimas išreiškia jaunimo pasibjaur jim pernelyg dideliu formalizmu šioje veikloje, dogmatizmu, vienusiškais tikslais, juolab kad ilgus metus visuomenin s veiklos ribas jaunimui nubr ždavo komjaunimas. O ir pati priklausomyb komjaunimui jau buvo tapusi tokiu formaliu dalyku, kad lyginant komjaunuoli ir ne komjaunuoli paži ras, vertinimus ar gyvenimo keli buvo sunku rasti kokius skir-

Neseniai US News & World Report žurnale (1991 kovo 4 Nr.) teko užtikti trump informacij apie 200,000 student apklaus JAV kolegijose. Skaitytojams gal bus domu palyginti JAV student norus su šiame straipsnyje pateiktais lietuvi jaunimo siekiais. Štai ko siekia gyvenime JAV jaunimas:

Tapti turtingais (74%), sukurti šeim (70%), tobulintis savo specialyb je (65%), b ti naudingais visuomenei (62%), susidaryti saw gyvenimo filosofij (43%), dirbti rasin s lygyb s naudai (38%), r pintis gamtos apsauga (34%), išvystyti k rybines galias (12%). Red.

tumus. Aktyvus visuomenininkas dažniausiai reikšdavo karjeristo tip .

Žem mokslo pasirinkim s lygoja kitokios priežastys. Iki 25-eri met amžiaus vos ne kas antras jaunuolis tebet s mokslus vienokia arba kitokia forma (aukštojoje mokykloje, technikume, kursuose ir pan.). Mokymosi prasm labiausiai siejama su noru sigyti atitinkam specialyb , giliau pažinti studijuojamus dalykus ar suprasti pasaulyje vykstan ius vykius, siekimu tobulinti savo asmenyb . Ta iau pat mokymosi proces jaunimas vertina neretai gana skeptiškai: tre dalis neigia mokymo proceso patrauklum , 14% mokytiis patinka. Jaunimo nuomone, aukštesnis išsimokslinimas ne galina pasiekti geresn materialin pad t , sigyti draug arba paž stam žmoni pagarb , daugiau pasiekti gyvenime.

Tikro visuomen s pertvarkymo pradžia ir s km s garantas visad

buvo ir teb ra švietimo sistemos reformavimas. Lietuvos respublikos Kult ros ir švietimo ministras Darius Kuolys pripaž sta, kad mes turime tarybin -sovietin švietimo sistem , kuri šiek tiek apskurus, apgrivus, bet dar egzistuoja ir jos demontavimas negali b ti vien savaiminis procesas. Jo nuomone, „tautin mokykla buvo kuriama 1987-88 metais, kai mes gyvenome dar labai neaiškius laikus ir galvo jome, kaip savo jaunim išsaugoti nuo rusinimo, ir iš viso — taut nuo niveliacijos... Dabar, brandinant Lietuvos valstyb , tokios „pasi-priešinimo mokyklos" nebereikia... Tad terminas „tautin mokykla" pamažu nyksta" („Akira iai", 1991, sausis, Nr. 1). Ar ne per anksti j stengiam s „numarinti"? Nes švietimo pertvarkos esm sudaro ne vien kadr kaita minis-terijoje.

Žmonijos vystymosi eigoje jaunyst s tarpsnis ilg ja, did ja mokymosi trukm . Tad nieko nuostabaus, kad net 17% jaunimo mano baigsi mokytis kada tur s 28 metus. Dauguma jaunimo mokymosi pabaig susieja su pilnametyste (18 met — apie 40% jaunimo), 22-23 metais (daugiau nei tre dalis) bei 25 metais (20%). Šie žmogaus amžiaus tarpsniai yra labiausiai reikšmingi, nes su mokslo baigtimi yra siejami vairiausi gyvenimo planai ir vykiai: nuolatin s gyvenamosios vietos pasirinkimas, galimyb gyti nuosav gyvenam j plot , prad ti gyventi atskirai nuo t v , kurti šeim ar sidarbinti.

76% Lietuvos apklausto jaunimo dirbo vairiausiose kio šakose, 24% — dar studijavo aukštosiose mokyklose. Ir nors jaunimui tai buvo pirmieji trys ar penki darbin s karjeros metai, tik kas tre ias žmogus neketino keisti darbo. 20% jau buvo apsisprend keisti darboviet , kitiems buvo sunku atsakyti. Ko jie tik josi? Kokius reikalavimus kelia darbui, jeigu n ra patenkinti juo ir šitaip blaškosi?

Gyvenimiška tikrov

Jaunimas nori dirbti m gstam darb , tur ti galimyb nuolat tobulintis, pl sti specialyb s žinias, gerai užsidirbti ir matyti savo darbo rezultatus. Kiek mažesn reikšm jis teikia galimybei b ti naudinga visuomenei ir žmon ms, bendravimui su žmon mis, k rybiškumui darbe ar savo sugeb jim gyven-dinimui. Re iausiai jaunimas išskiria vairi statusini charakteristik , kurios tiesiogiai n ra susijusios su darbo turiniu, reikšm . Prie pastar j priskiriama galimyb gyti paž stam ir draug pagarb , gyventi ramiai ir apr pintai, pilnai išnaudoti darbo laik ar tur ti švar ir lengv darb , kaip ir galimyb kilti tarnyboje bei gyti aukšt pad t visuomen je.

Kaip gaila, kad gyvenimiška tikrov v liau apver ia visas šias vertybes „aukšty n kojom". Bet ar gali b ti kitaip visuomen je, kurioje labai reikšminga ir svarbi asmens statusin charakteristika, didelis nepakantumas t žmoni nuomonei,

kurie neturi „svaresnio“ portfelio valstybės valdymo ar kitose staugose. Amerikiečiai sociologai tai apibrėžia kaip „high power distance“. Kaip kitaip gali elgtis žmogus visuomenėje, kurioje asmenų kvalifikacija ir asmeniniai aukšti pasiekimai yra nevertinami ir nereikšmingi. Tebeturime „feministin visuomenę“ su išlikusiais iš sovietinės politinės sistemos maksimizuotais socialiniais ryšiais, pažinti mechanizmu. Svarbiausia tampa tarpasmeniniai santykiai ir ryšiai. Tai sukelia tokius neigiamus reiškinius kaip korupciją, „blat“ ar demokratijos uždėjimą. Be abejonės, tai silpnina ir pat valstybės atstatymo procesą.

Sovietinėje sistemoje turėjome pigiausi darbo jėgą pasaulyje. O ir galimybė gerai uždirbti labiau slygojo užimama aukštesnė socialinė padėtis, pareigos arba darbas tokiose srityse, kurios leido tiesiogiai „prieiti“ prie sukurti materialinę gėrybę (pavyzdžiui, prekyboje ar viešo maitinimo staugose). Todėl jaunimo materialinio gyvenimo skirtumus žymia dalimi slygoja darbo padėtis bei turtingumas ir galimybė bei noras padėti savo vaikams. 72% jaunuolių galvoja, kad jų materialinė padėtis tokia pat kaip ir daugumos draugų, 9% — laiko ją žymiai blogesne ir tik 3% laiko turėdama geresnį pragyvenimą.

Realybė ir norai

Norėt si pateikti duomenis apie tai, kuo jaunimas turi asmeniniam

naudojimuisi:

1. Atskiri kambarai (49%). 2. Stereoaparatai (32%). 3. Spalvoti televizoriai (31%). 4-6. Soda, staklės, siuvimo ar mezgimo mašinos, sporto-turizmo inventoriai ir pan. (po 30%). 7. Bibliotekos (virš 200 knygų) (25%). 8. Naujus baldus (24%). 9. Muzikinius instrumentus (23%). 10. Meno kūrinius (20%). 11. Lengvą automobilį (18%). 12. Gyvulį, paukšį (15%). 13. Motociklą (12%). 14. Nuosavą namą (7%). 15. Spausdinimo mašiną (2%). 16. Videomagnetofoną ir videokasetes (2%).

Žinoma, ne visada žmogaus galimybes sutampa su jo norais. Tad nors spausdinimo mašiną kaip ir videomagnetofoną turi tokia pat dalis jaunimo, apsirūpinimui videomagnetofonais drąsiai suteikėme paskutinę vietą. Jeigu 89% jaunimo ne tik kad neturi spausdinimo mašiną, bet ir nenori jos turėti, tai 45% jaunuolių, neturinčių videomagnetofoną, pasiryžė juos sigyti ateityje. Įsigijimo galimybės visgi labai ribotos tiek dėl menkos videomagnetofonų pasiūlos Lietuvos prekybos tinkle, tiek dėl jų aukštų kainų. Nelabai tenka stebėtis dažnomis bėtent video ir stereo technikos vagystėmis Respublikoje.

Kokie daiktai turi didžiausi paklausą jaunimo tarpe? Norėt sigyti:

1. Lengvą automobilį (54%). 2. Naujus baldus (51%). 3. Spalvoti televizoriai (44%). 4-5. Videomagnetofoną ar meno kūrinius (po 40%). 6. Soda sklypą (38%). 7. Ste-

reoparat r (35%).

Dauguma jaunimo planuoja savarankiškai pradėti dirbti iki jiems sukaks 26-eri. Tuo tarpu gyti nuolatini gyvenamąjį vietą, pradėti gyventi atskirai nuo tėvų, turinti nuosavą gyvenamąjį plotą jis tikisi žymiai vėliau: iki jiems sukaks 30 ar 35 metai. Tačiau net šie lėkėsiai tikrovėje gyvendinami dar sunkiau, o dauguma sociologinių tyrimų rodo, kad savistoviai pradeda gyventi ties 40-ties metų riba. Politiniai-socialiniai pokyčiai Respublikoje paliečia Lietuvos gyventojų tarpusavio santykius ir jų interesus. Pavyzdžiui, 1990 metais priimtus statymus dėl nuosavybės teisės sustinumo, pagal kurį asmenims yra grąžinami namai, net 600-700 tūkst. Lietuvos gyventojų, prognozuojama, neturėtų, kur gyventi, tuo tarpu eilėje butui gauti rašyti dar 142 tūkst. Lietuvos piliečiai. Koki nors vyki ar sprendimų vertinimas pagal optimizmo-pesimizmo skalę yra grynai emocionalus ir mažai informatyvus. Realistiškesnis gyvenimo supratimas ko gero dažniau suvokiamas kaip pesimistinis. Tačiau adekvatus savo gyvenimiškos situacijos suvokimas galina priimti teisingiausi sprendimai.

Tėvų parama vaikams

Savarankišką gyvenimą keli jaunimas pradeda turintis skirtingas „starto pozicijas“, kurias su lygoja jų tėvų gerbavimas bei tėvų-vaikų tarpusavio santykiai. Pus

vis apklausti jaunuoliukai buvo atsiskyrę nuo tėvų, nors pastarieji jiems tebeleidžia visokeriopą pagalbą. Trečdalis (36%) vedęs su tėvais bendrą kabiną ir tik 13% neigiamai kokią tėvų pagalbą. Kuo gi dažniausiai pasireiškia jaunimo ryšys su tėvais? Pirmiausia, tėvai remia vaikus maisto produktais (80% jaunosavaranikiškai dirbantio jaunimo, o studentai net 93%). Po to tėvai dažniausiai padeda pinigais (56% dirbantio ir 92% studijuojantio jaunimo). Tik šiek tiek rečiau tėvai padeda vaikams daiktai (50% dirbantio ir 87% studijuojantio jaunimo). Mažiausiai (tik trečdaliui jaunuolių) tėvai padeda auginti vaikus bei namų ūkyje.

Lietuvos Respublikos vyriausybės programos teze, kalbant apie socialines teises ir garantijas, buvo suprantama, kad pirmajame ekonomikos reformos etape vyks realus atskiras gyventojų sluoksnių ir grupių gyvenimo lygio mažėjimas bei socialinis tampos augimas. Ir valstybinio kainų reguliavimo būtinumas, ypač perėjimo rinkos laikotarpiu, buvo grindžiamas vyriausybės siekimu užtikrinti socialines garantijas, sušvelninti infliacijos padarinius, apriboti monopoliškai didelės kainas ir pelnus. Surinkti tikrai informaciją apie Lietuvos gyventojų pajamas yra gana keblu: gaunami atlyginimai, neatspindi („šešelinis ekonomikos“ išdavoje), patys žmonės nemato reikalo teikti tikslią informaciją, oficialios santaupos taupomosiose kasose taip pat nesuteikia tikro vaizdo. Paklau-

s me jaunimo, kokio didžio pinigų paramą jie gavo iš savo tėvų per vienerius metus? 35% jaunimo gavo nuo 100 iki 500 rublių, 29% — nuo 500 iki 1000 rublių, tokia pat dalis gavo virš 1000 rublių ir tik 9% tegavo vos vien šimt rublių. Apie 15% apklausto jaunimo pripažino, kad jie turi papildomą uždarbą. O 85% jaunimo turi sugebėti pragyventi iš to skurdaus darbo užmokesio ir tėvų pagalbos.

Be abejonų, politinį, socialinį ir ekonominį sanklodą visuomenėje apsprendžia žmogaus galimybės bei paįsąbūdas, kuri dka jis gali didinti savo pajamas. Tad posakis „Leiskite žmogui gyventi“ Lietuvos lygomis turi gana konkreturinį ir yra priešpastatomas naujai tebekuriamiems apribojimams ir draudimams, suvaržantiems asmens veiklos laisvą ir interesų užsidirbti net pinigų infliacijos situacijoje. Tod l nestebina tai, kad jaunimas ligi šiol temat labai ribotus papildomų pajamų gavimo šaltinius.

B t domu žinoti, ko jaunimas turi daugiau, santaupą ar skolą? Joki santaupų neturį 33%, o joki skolų — 87% jaunimo. Ta iau 39% jaunų žmonių santaupos nesiekia 1000 rublių ir tik 28% juos viršįjo.

Tiek savo gyvenimo s km s, tiek šeimyninį s laimį s suvokimas, pasitikėjimas savo j gomis ir perspektyvų vertinimas yra subjek-

tyvus dalykas, takojantis žmogaus elgesį. Kita vertus, žmogaus orumo pajautimą ir pasitikėjimą žymiai apsprendžia susiklostę socialiniai santykiai ir ryšiai. Tod l jaunimo išsakyta nuomonė apie tai, kokias galimybes jie jau ia tur geresnes lyginant su j bendraamžiais, galima susidaryti tam tikrą nuomonę apie visuomenę s teikiamas galimybes atskiram žmogui. Dauguma jaunimo tiki, kad j galimybų susitvarkyti asmeninį gyvenimą, b t savarankišką ir nepriklausomą yra geresnį nei kitą draugą. Netiesiogiai šiame vertinime slypi pesimistinis visuomenės „atvirumo“ ir siekimo gyvendinti naujas idėjas ar pastangas vertinimas. Kiek mažesnį dalis jaunimo galvoja turinti geresnį profesinio augimą ar sugebėjimą išraiškoti galimybes. Tik toks jauno žmogaus pasitikėjimas savo j gomis galima veikti daugelį kliūčių tikrovėje. Žymiai santariau pasisako apie galimybų domium praleisti laisvalaikį ar pasiekti geresnį materialinį padėtį. Jaunimo nuomone, bendraamžiai galimybų šiose srityse vis yra gana ribotos ir vienodos. Skeptiškiausiai vertinama galimybų kilti tarnyboje. Tai v l gi atspindi ilgus metus vyravus neigiamą požirį jaunimo dalyvavimui valdžios ar valdymo organuose. Šiandieninėje Lietuvoje padėtis keičiasi. Gal sime kalbėti ne tik apie jaunimo sąjungimą Lietuvos visuomenę, bet ir apie tai, kiek jaunimas t visuomenę keičia. Tikimasis, kad tai bus stiprus Lietuvos atjaunijimo procesas.

LIETUVOS VALSTYBĖS EKONOMINIS ATKŪRIMAS

JUOZAS ŠALTINIS

III DALIS ŽIDINTA ATEITIS

Atstaus ekonominę struktūrą ir pradėjus eksportuoti gaminius užsienį, teks pagalvoti ir apie tolimos distancijos planavimą. Ekonomistai yra pastebėję, kad tie kraštai, kurie turi ne tik trumpalaikius planus, bet ypač tie, kurie turi ilgą distancijos planą, kaip taisyklė pasidaro patys turtingiausieji pasaulyje. Tokiu planavimu pokario metais pasižymėjo V. Vokietija ir Japonija. JAV kaip tik tenkinosi trumpalaikiais planais ir jos rezultatai yra liūdini. Taigi ekonomiškai lietuviai žvilgsnis ateitį darosi reikalingas ir svarbus.

Pirmiausia teks sugriauti tarybų pasaulinio garso mitą (turbūt pačiu Maskvos surežisuotą), kad Sovietų Sąjunga busianti didžioji pasaulio turgavietė ir ten visas pasaulis darys biznį, pristatydami jai visoki reikmenis, kuriuos ten taip trūksta. Vaizduojamasi, kad visi, nuvežę Maskvą savo prekes, taps turtingi, nes paklausa esanti beveik be konkurencijos, ir prisotinti tokiais kraš-

tiniais grynaisais pinigais. Deja, tenka pripažinti, kad tai legendinis mitas. Taip nebus, nes tokios svajonės prasilenkia su visais ekonomijos dėsniais bei sąlygomis. Naudingos turgavietės sąlygos yra šios: turgavietė turi būti turtinga, stabili-pastovi ir patikima. Nei viena iš šių sąlygų netinka Sovietų Sąjungai, kuri neturi kietos valiutos, bus politiškai nepastovi dar 50 metų, taip pat nepatikima kaip prekybos partneris. Sovietinė valstybė kaip tarptautinė prekybos vienetą bus viena iš nepatikimiausių, nes dar ilgai skelbs vieną darys visai kitą ir bandys nemokėti už vežtas grynaisais visais galimais būdais. Toji geopolitinė mintis, kad, girdi „mūsų ateitis yra Rytuose“ visiškai nepasiteisins, nes iš Rytų dar ilgai pas mus keliaus suktybės, melas, teroras ir beveriai rubliai.

Taigi ekonominis gerovės, mokslas, technika, darbo etika ir darbo

kultūra ateis Lietuvai tik iš Vakarų. Jeigu kam kiltų šiuo klausimu abejonė, tai tie „konteineriai“, pilni knygų, vaistų ir drabužių, turėtų prakalbėti jau dabar, nes jie ateina iš Vakarų, ilgos distancijos programai net neprasidėjus.

Pagaliau prisimename, kaip 1989 metais Maskvoje rezidavo keli tūkstantai pasaulio prekybininkų, tiksliai padaryti biznį su „nauja valstybe“. Šiandien jie nebėra, — visi grįžo namo tušiomis rankomis, o tie, kurie ten pardavė savo gėrybes, turi sunkumų su apmokėjimais. Valiausiomis žiniomis Sovietų Sąjunga vilojasi su atsilyginimais 560 milijonų dolerių sumoje.

Taigi ilgos distancijos planas Lietuvoje turėtų būti ekonomiškas, t. y. atsižvelgiant į Vakarų. Pagal šį pagrindinį sprendimą reikėtų ir orientuotis. Todėl pažiūrėkime, kurias pagrindines ekonomines sritis ilgos distancijos žvilgsniu, atsimenant tai, kas yra aukščiau paminėta.

Informacija

Lietuvos valstybė turi surinkti ir atspausdinti visą informaciją apie tai, kas šiuo metu joje gaminama. Joks prekybininkas, atvykęs iš Lietuvos, nevažinėtų iš miesto į miestą, bandydamas surasti, pvz., kas, kur ir kokiais kiekiais gamina mažus elektros motorus. Tą informaciją jis turi gauti atvykęs viešbutį. Kiekvienas žmogus, suinteresuotas kuo nors pirkti ar sigyti, turi tokiam gaminiui surašyti pamatytį. Geriausia institucija tokiai informacijai surink-

ti ir surašyti yra telefono staiga. Juk visi turi telefonus, ji jau turi; reikia tik išleisti naujo tipo telefonų knygą, kurioje alfabetine tvarka būtų surašyti gaminiai, bet ne žmonės. Taip pvz., pagal „A“ būtų automobiliai, auto-remontas, benzino stotys ir t. t. Tokia telefonų knyga Vakaruose vadinasi klasifikacine ir jos vaidmuo komerciniuose srityje yra tikrai naudingas.

Be to, reikėtų steigti komercinę informacijos biurą Vilniuje, kur sveikiau būtų gauti valiausi informaciją tarptautinėse prekybos srityse. Nereikėtų tada būti iš ministerijos ministerijai sužinoti, kam priklauso stiklo kombinatas ir kaip jį pasiekti.

Energetika

Lietuvai reikia ilgalaikios energijos vartojimo programos. Šia daug galima pasimokyti iš tų, kurių Vakarų kraštai patirties. Pagrindinė Lietuvos energijos rėšis turėtų būti elektra. Eventualiai gyvenvietėse turėtų atsisakyti Rusijos dujų naudojimo dėl daugybės priežasčių. Štai kelios: dujų tiekimas bus nepatikimas ir atėityje; pasenę vamzdžiai pradės trūkti ir sprogtinti; sovietiniai organai gali reikalauti per aukštą kainą. Net jei dujų tiekimas iš rytų būtų patikimas ir pigus, vis tiek ateities Lietuvai reikėtų daug daugiau elektros energijos, negu dabar pagaminama. Todėl reikėtų statyti antruosius Elektronus Klaipėdoje, apie 10,000 megavatų dydžio, kurie būtų krenami trejopu

kuru: anglim, dujom ir nafta. Pa-grindinis kuras tur s b ti anglis, kuri atsivešime laivais. Tai skamba labai pretenzingai, bet patirtis rodo, kad tai n ra labai baisus dalykas. Pvz., V. Vokietija turi savo anglis, bet jai pigiau jas atsivežti iš Piet Afrikos. Anglis taip pat varo baim visiems ekologams, bet yra padaryta pakankamai tyrim , ir galima degim taip sutvarkyti, kad ne tik pašalinama anglyje esanti siera, bet ir kiti taršalai. Jeigu tekt deginti alyv ar jos išdirbinius — Mažiečiai nuo Klaip dos visai netoli. Toki elektros j gain pasta ius, jau galima b t svarstyti ir apie Ignalinos atomin s j gain s likim .

Be to, reikt pravesti program , kad kiekviena mon ar gamykla, turinti virš 100 darbinink , tur t savo elektros j gain , varom dujine turbina ar turbinomis. Tokia j gain paprastai veikia tik dienos metu, kad sumažint maksimalin energijos pareikalavim darbo valand metu. Panašiu principu, bet kitais sumetimais, daug mažesn s j gain s tur s b ti kiekvienoje ligonin je. Amerikos statymai, pvz., reikalauja, kad ligonin s elektros tiekimas neb t sutrukdytas net didžiausi suiru i metu.

Reik t atstatyti visas, kad ir mažytes, Lietuvoje esan ias hidroelektrines stotis. Vandens varoma elektros j gain juk yra pati ekonomiškiausia. Elektros kaina Amerikoje už kilovat-valand yra keturis kartus pigesn tose valstyb se, kur energija gaminama vandens kritimo pagalba, negu tose,

kur deginama mažai sieros turinti alyva.

Energetikos programa pakeis vis Lietuvos gyventoj maitinimo ir gyvenimo stili . Lietuva tur t gauti leidim gaminti trump radijo bang virtuves, kurios labai sutaupyt elektros energij ir nam ruošos laik . Bet svarbiausia — atpalaiduot gyventojus nuo Rusijos duj . Tokios virtuv s gal t b ti naudojamos kiekviename bute. Jos užima mažai vietos ir vartoja tik dal elektros srov s, kuri sunaudot panašaus galingumo elektrin plytel . Vakaruose, ypa Amerikoje, kur šeimninki laikas labai brangus, tokios instaliacijos yra labai populiarios ir sutaupo daug energijos.

Transportas

Jau iš energetikos taško ži rint, reik s perstatyti Klaip dos uost . Taciau tarptautinio transporto atžvilgiu, reik s uost paversti konteineri baze, kad prek s gal t b ti iškraunamos ar pakraunamos ne maišais ar ryšuliais, bet konteineriais. Iš to net yra kil s žodis „ konteinerizacija" — pritaikymas transporto sistemos šiai tarptautinio standarto sistemai. Konteineris yra standartinio dydžio metalin d ž , 2 m aukš io, 2 m plo io ir trij standartin i ilgi : pats ilgiausias yra 12 metr ilgio. Visos šios d ž s yra siunt jui išnuojamos. Pakrovimo ar iškrovimo mašinerija uosto krantin je tokias d žes labai greitai pakrauna ar iškrauna. Laiv

krov jai — uosto darbininkai jau neberekalingi. Galima iš laivo d žes krauti tiesiog ant geležinkelio vagon platform arba ant sunkvežimi , kurie yra taip suprojektuoti, kad tokias d žes priima ir prirakina.

Šiandien, kada knyga , vaist ir drabuži siuntos eina iš Amerikos Lietuv , jos visos naudoja konteinerius, bet tragedija yra tame, kad Klaipodos uostas toki laiv negali iškrauti. Tie konteineriai iš New Yorko turi keliauti Hamburg ir iš ten sunkvežimiu Lietuv . Hamburgo uostas jau seniai „konteinerizuotas“.

Reik s visus Lietuvos geležinkelius elektrifikuoti. Tai b tina ne tik iš energetikos požiurio, bet ir iš ekologinio. Ilgainiui teks perstatyti visus geležinkelius, kad didelio greicio traukiniai gal t saugiai pasiekti 150 km/vai. greit . Vakar Europa šiuo metu tai daro dalimis. Reik s j patirtimi pasinaudoti.

Lietuva tur s prad ti galvoti apie savo prekybin laivyn . Nepriklausoma Lietuva tok laivyn tur jo, viso 13 laiv , pavadint Lietuvos miest vardais. Karui prasid jus, „Panev žys“ ir „Šiauliai“ susid r su j ros minomis ir paskendo. Kiti laivai atsirado JAV uoste Baltimoreje ir buvo perduoti Amerikos karo transporto žinybai. Kai kurie kraštai savo laiv nestato, bet juos nuomoja pagal reikal ir išgales. Tokie išnuomoti laivai plaukioj po Lietuvos v liava.

Pagaliau greicio (ir gal prestižo) sumetimais, Lietuva tur s savo oro

linij . Vakaruose šiuo metu daug g rybi ir gamini jau vežama oro transportu, ypa kai reikia pristatyti kritiškas mašin dalis, instrumentus, vaisius ir daržoves. Visa tai pareis nuo prekybos intensyvumo, valstyb s turtingumo ir gero ekonominio tvarkymosi. ia iškils Lietuvos aerodrom klausimas. Pagal turimus duomenis Lietuva neturi nei vieno komercinio aerodromo: visi yra strateginiai, suprojektuoti desantininkams nusileisti. Vadinas, jau nuo neatmenam laik sovietin politika nesivadovavo ekonomijos gerinimu. Tod l reik s plaiios studijos, kuriuos aerodromus paversti naudingais prekybai, o gal ir naujus pastatyti.

Žem s kis

Apie Lietuvos žem s kio atstatym reikt atskiro straipsnio. ia tik užteks priminti, kad ateityje žem s kis Lietuvoje tur s išgyventi pa i didžiausi permain ir pat didžiausi sukr tim . Vis pirma tai pareikalaus labai didelio investavimo. Ta iau pats didžiausias sukr timas bus žmoni iškeliavimas miestus.

Dabartin s Lietuvos spaudos duomenimis, žem s kyje šiuo metu dirba 25% Respublikos gyventoj . Skaitome, kad ruden išstis mokyklos palieka savo klases ir žygiuoja laukus pad ti nuimti derli , nes n ra darbo j gos. Amerikoje tik 3% gyventoj dirba žem s kyje ir jie pagamina tiek maisto, kad n ra kur d ti. Vadinas, norint priart ti

prie Vakar efektingumo, žem s
kio darbo j ga tur s sumaž ti,
jeigu ne iki 3% tai, bent iki 10%.
Tokiu b du iš žem s kio sek-
toriaus tur s išeiti arti pus s mili-
jono Lietuvos gyventoj , nes ten
šiuo metu darbinink yra ne per
mažai, bet per daug. To sukr timo
rezultate maisto produkt kaina
nukris ir žem s kio darbuotoj
uždarbis pakils. Kitaip tariant, t
vis feodalini kol ki pirminink
dienos jau yra suskaitytos, nebent
jie nor t tapti traktorininkais.

Pramon

Kur d sis ta pus milijono
buvusi žem s kio darbuotoj
(administratori , „apara ik “,
konsultant ir s skaitinink), kai
jiems reik s iš ten išeiti? Jie visi tu-
r s pereiti besiple ian i lengv j
pramon . Lengvoji pramon bus
pagrindinis ateities Lietuvos darb-
davys ir daugumos gyventoj pra-
gyvenimo šaltinis. Nuo to, kiek
tokios pramon s atskiri miestai ir
miesteliai prisivilios, priklausys ir t
miest ar miesteli ekonomin ge-
rov . Vienas iš b d prisivilioti
lengvai pramonei yra maž moni
steigimas. Kad tokios mon s leng-
viau atsirast , reikia sumažinti ka-
pitalo investavimo rizik . Vakaruo-
se tai jau išbandytas b das, kuris
reiškiasi pramonini park statyba.
Visi progresyv s miestai ir mieste-
liai, kurie nori pritraukti savo
apylink naujas mones, stato pra-
moninius parkus. Jie tai daro arba
patys tiesiogiai, arba suorganizuo-

ja priva i bendrov tokiam parkui
pastatyti. „Pramoninis parkas“ —
skamba kaip kontradikcija, bet iš
tikr j tai yra maž fabrik
miestelis parko atmosferoje. Jame
yra pravestos gatv s, elektra, van-
dientiekis ir kanalizacija. Tokiame
parke pastoma 10-20 pastat , vai-
raus dydžio, su privažiavimais
sunkvežimiams ir automobiliams,
gatvi apšvietimu ir rodykl mis.

Visa tai kuriama grynai tam, kad
kokia nors mon , gamykla, dirbtu-
v ar paskirstymo bendrov atvyk-
t , sikurt ir pastat išsinuomot .
Tuo pa iu tokia mon darbint
vietos gyventojus, mok t mokes-
ius ir pritraukt kitus ia pat
sikurti. Naujai besikurian iai ben-
drovei vienas iš kapitalo investavi-
mo sunkum yra pasistatyti sau pa-
stat . Tokiame „parke“ ši rizika at-
puola, nes pastat bendrov išsi-
nuomoja, tuo sutaupydama didel
kapitalo dal . Tai ypa svarbu nau-
jai besikurian ioms bendrov ms.
Jeigu projektas nepavyks — bend-
rov išsikrausto, palikdama pasta-
t kitam nuomininkui. O jeigu
bendrov bus labai s kminga ir pa-
sidarys turtinga, ji gal s der tis
pastat nusipirkti, arba — statytis
sau nauj fakrik kur netoliese, ati-
tinkant to meto reikalavimams.
Svarbu tik, kad pradedant bizn ,
šalia vis kit problem , ia nereiki-
kia r pintis investavimu gamyklos
pastatams. Pats miestelis taip pat
b na patenkintas, nes pastat nuo-
ma ilgainiui atlygina už vis tokio
parko investavim . Tokius pramo-
n s parkus planuoti Lietuvoje jau

galima ir dabar. Valstybė tokius parkus paremia tuo, kad juose pastato pašta ištai ir ugniagesiai stot.

Moralė ir ekonomija

Nežiūrėk vis plan, id j ir ekonomini d sni , krašto ekonomija labai daug priklauso nuo gyventoj darbo ir biznio etikos, t.y. moralinio gyventoj lygio. Net tokie pragmatikai amerikiečiai yra tai pastebėj: kai tik moralė visuomenėje pradeda smukti, visos gamyklos pajunta ir gamybos kokybės kritimą, o vėliau ir produkcija pradeda šlubuoti. 1960-70 metais paplito taip plačiai žinomi „pirmadieni automobiliai“. Žmogus, nusipirkęs automobilį, piln defektų, suseka, kad jo automobilis buvo pagamintas pirmadienį, t.y., kada suting darbininkai neatėjo darbu po „smaugaus“ savaitgalio, o tie, kurie atėjo

darbu, dar visiškai nebuvo išpagirioj ... T dien pagaminti automobiliai buvo pilni defektų.

Taigi visuomenė, kurioje žmonės neturi pasitikėjimo vieni kitais, negali turėti normalios biznio funkcijos, nes ekonomijoje pasitikėjimas yra viskas. Štai kodėl amerikiečių žurnalistai taip pesimistiškai pradėjo rašyti apie Rusijos ekonomiją: jos problemos pagrindė randasi homo sovieticus, kuris yra taip nudvasintas ir nužmogintas, jogei jis pats yra tapęs didžiausiu savo priešu visose srityse, neišskiriant nei ekonomijos. Ar dabartinis lietuvis irgi tuo pačiu keliu nuvarytas? Ar esame tapę žmonėmis netinkančiais normaliam demokratiniam gyvenimui? Tai yra klausimai, kurie ir išėivijai kelia rūpesio. Bet juos turi atsakyti jau nebe ekonomistai, bet sociologai ir moralistai. Nuo jų diagnozės priklausys ir Lietuvos ekonominė gerovė.

Po pusšimčio metų pertraukos garbingo pirmtako tradicijai atgaivina

naujasis ŽIDINYS

Tai iliustruotas mėnesinis religijos ir kultūros žurnalas, nuo šio mėnesio sausio mėn. leidžiamas Vilniuje „Katalikų pasaulio“ leidyklos ir remiamas Lietuvos bei išėivijos kultūrininkais.

naujasis ŽIDINYS

bus Jūsų namuose ištisus metus,
jeigu užsisakysite jį (12 numerių - tik \$36!), kreipisite adresu:

Lithuanian Catholic Religious Aid
Lietuvių katalikų religinio šalpa
351 Highland Blvd., Brooklyn NY 11207

POLITINI STUDIJ SAVAITGALIS

Los Angeles mieste 1991 sausio 26-27 buvo surengtas iš eilės jau 23-ias Lietuvos politikos studijų savaitgalis. Pagrindinis savaitgalio mintis buvo pažvelgti išėivijos ir Lietuvos tarpusavio santykius kultūrinėje, politinėje bei ekonominėje plotmėje ir tragišką sausio vykią šviesoje. Rengėjais buvo Los Angeles LFB samboris, tad ir savaitgalis atidarė LFB pirmininkas Meys Šilkaitis.

Šeštadienį buvo net trys simpoziumai. Pirmojo simpoziumo tema: „Išėivijos talka, sprendžiant Lietuvos kultūrinės problemas“. Kalbėjo: rašytoja Alė Rėta, poetas Bernardas Brazdžionis ir rašytojas Stasys Kašauskas, sveičias iš Lietuvos, AT atstovas.

Simpoziume „Išėivijos misija, Lietuvai paskelbus nepriklausomybę“ dalyvavo: dr. Riardas Kontrimas, dr. Jonas Žmuidzinis ir Zigmas Viskanta.

Trečiasis simpoziumas buvo skirtas temai „Baltų bendravimo problemos Lietuvoje ir išėivijoje“. Pranešėjais: dr. Vytautas Dambrava, Linas Kojelis, Angelė Nelsienė ir Stasys Kašauskas.

Ta pačią dieną vyko dar ir dviejų jaunosios kartos lietuvių — Dalios Navickaitės ir Andrijaus Giedraitys — pokalbis, kuriame

buvo gražiai iškeltos mintys apie jaunimo naškovę už pilnutinį Lietuvos laisvę. Abi jos dirbo paskutiniuoju laiku Lietuvoje, abi yra gavusios Lietuvos pilietybę.

Zigmas Viskanta ir Dalia Trotmanaitė dar painformavo apie Los Angeles Lietuvių veiklos centro darbus ir planus.

Sekmadienį, po pamaldų Šv. Kazimiero parapijos Bažnyčioje, savaitgalio programoje buvo domus pranešimas keltis iš Lietuvos grįžusio dr. Emanuelio Jarašo apie jo pergyventus sausio 13 nakties tragiškuosius vykius. Išsami paskaita apie Lietuvos aukštąjį mokyklų ir Mokslų akademijos perorganizavimą skaitė Vytauto Didžiojo universiteto rektorius dr. Algirdas Avižienis. Užbaigiamąjį kalbą pasakė dr. Vytautas Dambrava. Prasmingai buvo pagerbti už Lietuvos laisvę žuvusieji. Prie uždegtos žvakutės poetas Bernardas Brazdžionis skaitė savo naujai sukurtą odą žuvusiems Vilniuje. Savaitgalis uždaryti dalyviams bei rengėjams padėjo LFB tarybos narys dr. Zigmas Brinkis.

Kai kurie savaitgalio pranešimai buvo ištiesai išspausdinti lietuviškojoje spaudoje. Čia pateikiame tik keli pranešimų ištraukas.

Studijinio savaitgalio organizatoriai ir programos atlik jai. S di iš k : Bernardas Brazdžionis, Stasys Kašauskas, dr. Vytautas Dambra, Linas Kojelis. Stovi: Me ys Šilkaitis, Žibut N. Brinkien -Alex, Algis Raulinaitis, Angel Nelsien , dr. Birut Vileišyt , dr. Jonas Žmuidzin, Al R ta ir dr. Zigmantas Brinkis. Nuotr. E. Arbo.

IŠEIVIJOS TALKA, Sprendžiant Lietuvos kult rines problemas

STASYS KAŠAUSKAS

Džiugu ir reikšminga, jog garbing istorij turinio politini studij savaitgalio pirmoji tema yra „Išėivijos talka, sprendžiant Lietuvos kult ros problemas“. Iš tikr j , tai yra viena svarbiausi išėivijos ir atk rusios nepriklausom

myb Lietuvos santykio problem . 50 okupacijos met mus padar alkanais, piktais, mus vert kontroliuoti, persekioti ir neapk sti vieniems kitus. Pasikeit generacijos, pasikeit žmoni mentalitetas. Ir tik stebuklo d ka mes pakilome iš dvasinio s stingio, sigijome ištverm s ir dr sos, atk r me Nepriklausomyb . Bet tai nereiškia, kad visos

problemos jau išspręstos...

Aš, kaip rašytojas, mums atėiti žiūriu iš kitokios perspektyvos nei ekonomistas, statybininkas ar medikas, todėl drįstu tvirtinti, kad dvasinė problema mums tūvyje yra svarbiausia. Nekalbėsiu apie fizinę ir dvasinę komunizmo agoniją, tik pasakysiu, kad, atsidarius sienoms Vakarais, atsirastų pakankamai prekių ir žaidimų, o mums žmonėms pradėsi laigyti po pasaulį kaip zuikiai poravimosi metu. Mums reikėtų pagalvoti, koks smagus pasilakstymas duos tautos kultūrai ir dvasiai. Aš bijau pranašauti: galime pasiklysti, jei mums galvėse bus tuštokos ir neatsparios blizguos...

Žiūriu Lietuvos rašytojo akimis, lyg ir atitrūkus nuo to, kas dabar jodė dedasi, todėl sakau — mums reikia žvelgti atsargiai, su tolerancija. Išbandyti reikia mokėti parinkti maistą — persivalgymas taip pat sukelia komplikacijas. Mes nenorime būti elgetos, atkiš civilizacijai rankas... mes norime būti lietuviams, turintiems be galo turtingą ir gražią istoriją, gyvenantiems žemėje, kuri vadinasi Lietuva...

Menas, kultūra yra nepaveikiami, nevertinami pinigais, sakyčiau, neapčiuopiami, todėl ne visada lengvai skiriasi sau keli šimame be galo sumateriali jusiame gyvenime. Padėkime tuos kelius palengvinti.

Kai apie 60-tuosius metus Lietuvoje užgeso ginkluota rezistencija, tauta per jo dvasinę rezistenciją, ir ji pirmieji buvo daugelis mūsų menininkai. Todėl meni-

ninkai buvo ir šį žodį viliavę. Todėl Lietuvoje niekada nebuvo pamiršti nei Brazdžionis, nei Bradėnas, nei Aistis, nei daugelis kitų išeivijoje gyvenanti kariai... Bet šiuo metu mes esame alkani ir, kaip minėjau, mums gresia persirijimas Vakarų materialine ir dvasine (gal — antidvasine) kultūra. Tad išeivijos kultūra rinkai galėtų Lietuvai pasitarnauti kaip patys jautriausi ir doriausi vaistininkai...

Mes veržiamės iš sovietini varžtų, tačiau esame silpni. Todėl mums visiems reikia susijungti krūvon grumtynėse už vienintelę partiją, kuri vadinasi Lietuva, ir matyti joje ne savo munduro sagblizgį, bet atėitį.

Ir pabaigai — bene pati svarbiausia išeivijos problema, laukianti didžiulio apmąstymo ir pasiruošimo. Juk tai pat laikas, kai Lietuva taps tikrai nepriklausoma, netgi pačios Amerikos pripažinta valstybė. AR IŠEIVIJA YRA PASIRUOŠUSI ŠIAM AKTUI? Visapusiškai? — manau, kad dar ne.

AL R TA

...Kultūra yra karybinis vyksmas gėrio pagrindu. Taigi ir kariai, idealiau atveju, turėtų būti asmenybės, ne tik talentai. Iš kitos pusės, jei visuomenė būtų sveika ir geros moralės, ji stengtųsi kultūrinės vertybės priimti. Lietuvoje yra puikūs, tautiškai sūmoningo jaunimo: tai matome iš paskutiniųjų vykių, kaip jie, beginkliai, atvirais kėnais kovo-

Trys rašytojai politini studij savaitgalyje: Bernardas Brazdžionis, Alina Raita ir Stasys Kašauskas.
Nuotr. E. Arbo.

ja už tautos teises, nepaisydami tank ir kulk. Mes išėivijoje galime tik nulenkti prieš juos galvas ir iš j pasimokyti bes lyginio pasiaukojimo.

Bet yra žini, kad Lietuvoje, de-ja, yra nemažai ir negerovi: pasi- metimo vertyb se ir nusmukusios moral s. Yra to ir išėivijoje. Tad prisikelti moraliai ir kult riškai rei- kalinga abipus talka...

K ryba gimsta tyloje, susikau- pime. Suteikime to susikaupimo s - lyg k r jams, nes j k rybos vaisiais turt s tautos kult ra. Pagelb kime jauniems talentams stipendijomis ir kitokia moraline bei materialine parama. Tik svarbu at- skirti gr dus nuo pel, nes yra besiveržian i Vakar pasauli, neva norin i j pažinti, pagyventi

normalioje, bet, iš tikro, tik tur- tingoje aplinkoje... Reikia idealist ir darbš i student stipendinin- k ...

Iš kitos pus s, reikia ir iš ia si sti Lietuv s moning lietuvi jau- nuoli, kurie ten kult rin je srity- je darbuot si. Bet ir v l, reikia at- skirti idealistus nuo nuotyki ieško- toj ...

Gal dar svarbiau — reik t mate- rialiai paremti Lietuvos mokslo ir aukl jimo institucijas: universitetus ir kitas aukšt sias mokyklas, ypa- tingai humanitarini ir humanistin švietim ...

Dvasin s žaizdos t vyn je gali b ti gydamos ne tiek technin mis priemon mis, ne brangiais video ir foto aparatais, kiek brolišku bend- ravimu, kantriu išklausymu, geru

pavyzdžiu... Tiek pa i problem sprendimas kult rin je srityje, tiek ir tik tada grupuoti ir d ti vien , pad ti vieni kitiems su broliška pagalba ir meile.

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

„Yra viena literat ra, ir t vyn je sukurta ir išeivijoje”, — pasirod antrašt s pralaisv jusioje Lietuvos spaudoje. Taip, literat ra viena, tik ne ta pati. Norint j „suvienyti”, pirmiausia reikia j pažinti. Reikia žinoti, kas jos abi puses jungia ir kas skiria. Reikia knygas tur ti rankose, jas perskaityti ir vertinti, ir tik tada grupuoti ir d ti vien . Reikia daryti, kad visi sueitume, anot Brad no, „prie vieno stalo”...

Bet... per metus ar dvejus neper skaitysi, kas parašyta per 50 met . Abiej literat r subalansavimas kol kas t ra tik paviršutinis, atsitiktinis, partizaninis. Dar blogiau — naudojamosi tik tais aptarimais ir vertinimais, kuriuos pasiskubino kai kurie išeivijos agresyvesni „ambasadoriai” Lietuvos kult rininkams po ranka pakišti ir kaip reprezentacin rekomenduoti. Rezultatai matyti iš spaudos ir iš užprogramuot išleisti veikal .

ia, saky iau, ir prasideda reikalas talkos, kurios iki šiol nebuvo. Viskas daryta gal ir su gerom intencijom, bet dažnai vienašališkai: m s pakraipos autorius — genijus, o ne m s — nevertas n min ti. O jei ir minimas, tai tik iš neigiamos pus s.

Nuo to vienyb nepradedama.

Tuo vykdomas abiem pus m nenaudingas skaldymas, žalojantis rašytoj ir k ryb ir dezinformuojantis, apgauldin jantis skaitytoj ...

Lietuvi rašytoj draugija tur t užmegzti ryš su Lietuvos rašytoj s junga ir jos tur t prad ti kalb literat r „sujungimui” vien . Išeivijos ir Lietuvos. Spaudoje (Lietuvoje rašytojai turi net kelet laikraši bei žurnal) šis klausimas tur t b ti keliamas, nagrin jamas, diskutuojamas...

Kaip gamtoje nuo ernobylio radiacijos, taip ir žmogaus dvasinio gyvenimo srityse reikia apsivalyti nuo komunistini duj . Keliau ne cenz ros klausim , o dvasin s dezinfekcijos reikal . Kaip r pinam s gamtos — oro, upi , ežer , j ros tarša, taip pat nereik nepasteb ti ir užteršto meno.

Naujos dvasios eil rašt (o toki ir atgimusios Lietuvos spaudoje netr ksta) gud s eiliakalys gali parašyti per pusvaland , bet nauja dvasia gyventi, galvoti ir kurti, kaip ir Lietuvos spauda ne kart yra konstatavusi, reik s ne met , ne dviej — gal dešimties, o gal net dar daugiau.

Mano amžiaus karta to išsipildymo gal ir nebesulauks. Bet ne tik laukti, o ir siekti, pagalbos rank tiesti, dialog palaikyti reikia. Ir b tina. Kaip n ra dviej Lietuv , o viena, — kad neb t dvi literat ros, bet silpnos, o viena, bet stipri, ne vien rytietiška ar vakarietiška, bet lietuviška ir verta pasaulinio masto lygmens...

Dalia Navickaitė ir Andrėja Giedraitytė, abi pri musios Lietuvos pilietybė, kalba apie jaunimo naškovoje dėl Lietuvos laisvės. Nuotr. M. Šilkaičio.

IŠEIVIJOS JAUNIMO NAŠAS LIETUVAI

DALIA NAVICKAITĖ ir
ANDRĖJA GIEDRAITYTĖ

Praeitūs mokslo metus praleidau Lietuvoj, lankydamą Vilniaus Universitetą. Dar ir dabar Vilniaus bokštai ir Sėjėžio bastinų trispalvė tebėra prieš mano akis. Katedros varpai ir melodiška lietuvių kalba skamba ausyse. Prisimenu Kovo Vienuoliktąjį. Prisiklijavę bendrabuio televizoriaus, vis dienas atidžiai sekėme Aukščiausiosios Tarybos pasisakymus, diskusijas.

Pagaliau, kai vienuoliktą valandą nakties paskelbė Lietuvos naujai atkurtą nepriklausomybę, pašokom, apsikabinom, verkėme iš džiaugsmo, ir tuoj pat nuvažiuovome Katedros aikštė. Ten susitikom universiteto studentus, nešanius trispalves. Prie jų prisijungėme, susikabinome rankomis ir per tirštą miglą žengėme Gedimino kalno link. Tada šaltai, nuostabi naktis tiesiog jaučiau, kad pats Kunigaikštis Gediminas šypsodamas džiaugiasi savo Vilniaus krašto gyvento-

jais. Gedimino kalne iššov me šampano bonkas, dainavome iki ryto.

Nepriklausomyb ir laisv , kurioje išėivijos jaunimas užaugo, yra didžiausias turtas. J vert mes dar labiau jau iame, kai matome, kaip m s tautie iai savo k nais bando t laisv apsaugoti nuo tarybini okupant tank ir kulk .

Tad ir mes, išėivijos jaunimas, turime ir privalome ypa dabar dirbti Lietuvos išsilaisvinimo labui. Pasaulis kaip niekad stebi ir verkia kartu su mumis. Mums reikia išnaudoti š d mes kiek tik manoma. Vakar pasaulyje gyvenan i lietuvi uždavynys yra visais b dais, visuose sluoksnuose kelti laisvos Lietuvos atk rimo klausim . M s pareiga atstovauti pavergt taut , kol ji okupant prispausta.

Sausio tryliktosios siaubingi vykiai prižadino ir paskatino jaunim organizuoti demonstracijas, gedulo mišias, kelti Pabaltijo li dn pad t . Ši akcij privalome t sti, kol Lietuvos nepriklausomyb bus laisvojo pasaulio ir ypa Soviet S jungos pripažinta. Šitus siekimus Vakaruose gyvenantis lietuviškas jaunimas gali reikšmingiau suprasti ir stengtis gyvendinti vairiais b - dais.

Jaunimo našas, Lietuvai siekiant pilnos nepriklausomyb s, gali b ti politin je veikloje, kult riniuose renginiuose, lituanistin je mokykloje bei šeimoje.

Jungtini Amerikos Valstij valdžia privalo atkreipti d mes m s reikalavimus. M s balsavimai tai

tikra j ga. Šiais b dais mes galim priversti kongresmenus rimtai pateikti Pabaltijo klausim ir garantuoti jo saug likim .

Bedirbdama Lietuvi veiklos centre, sužinau naujausias žinias apie Lietuv ir galiu visuomenei, spaudai, ir kitiems informacijos teikimo šaltiniams tuoj pat pranešti. Skatinu vis jaunim paaukoti bent por valand li Lietuvos reikalui. Gavus naujos informacijos reikia j paskleisti gimnazijose bei universitetuose. Taip pat priklausant „Amnesty International“ ir panašioms organizacijoms, galima išd styti Lietuvos pad ties svarb . Nepamirškime, kad turime ir amerikie i paž stam , kuriuos galima traukti dirbti Lietuvos labui.

Dalyvaukime susib rimuose ir stovyklose kuriuose svarstomi politiniai klausimai, pvz., Pasaulio lietuvi jaunimo kongrese Piet Amerikoje, politiniuose savaitgaliuose, Dainavos stovykloje, ir kitur. Tokie renginiai ne tik leidžia pasireikšti politikoje, bet apskritai jungia išėivijos lietuvišk jaunim . Savaime aišku, skaut ir ateitinink organizacijos taip pat š tiksl atlieka. Tautiniai šokiai ir dainos suburia jaunim . Šoki grupi pasirodymai Amerikos visuomen je garsina Lietuvos vard ir kult r .

Lituanistin mokykla labai pade da išlaikyti lietuvyb , suburdama lietuviukus iš vis miesto kamp . Ten mokoma literat ra, gramatika, istorija, rašymas bei kitos reikalingos ir domios paskaitos. Šeštadienin mokykla atlieka jaunuolio

Simpoziumo „Iševijos misija“ kalb tojai: iš k. — Algis Raulinaitis (moderatorius), Zigmas Viskan-
ta ir dr. Jonas Žmuidzinas. Nesimato kalban io dr. Ri ardo Kontrimo. Nuotr. M. Šilkai io.

IŠEIVIJOS MISIJA, Paskelbus Lietuvos nepriklausomyb s atstatym

JONAS STASYS ŽMUIDZINAS

Nors pa jusi dvej met laikotarpyje iševija nepriklausomyb s atstatymo paskelbimo lauk ir net sp liojo jo busim j dat , ta iau ji nebuvo jam pasiruošusi. Per 50 met iševija nebuvo sudariusi

---

lietuvišk aukl jim . Bet svarbiausia lietuvyb s išlaikymo tvirtov yra šeima, kurioje išmokstama kalba ir palaikomi papro iai. Labai svarbu šeimoje vartoti lietuvi kalb . Kult ra labiausiai atsispindi žmogaus kalboje.

konkretesni plan ir sukaupusi didesni resurs Lietuvai pad ti pilnai gyvendinti nepriklausomyb . Mano manymu, tokia Lietuvai pagalba pilnai gyvendinti nepriklausomyb kaip tik ir yra pagrindin iševijos misija šiuo metu.

Kyla klausimas, kuo pasižymi pilnai gyvendinta nepriklausomyb ? Šioje epochoje, kada beveik be išimties visos valstyb s yra tampriai surištos vairiais tarpusavio santykiais, ypatingai ekonominiais, tur t b ti aišku, kad absoliuti nepriklausomyb yra utopin ir ne manoma. Net ir tokios didel s valstyb s kaip JAV ekonomija yra stipriai

paveikiama kit krašt , pvz., Japonijos. Manau nesuklysiu teigdamas, kad Lietuvos nepriklausomyb bus praktiškai pilnai gyvendinta, kai Lietuvos valstyb nebebus okupuota, kontroliuos savo sienas, tvarkys savo ekonomij , užsienio politik ir t.t.

Pri m išeivijos misijos apibr žim , klausiamo, k mes išeivijoje konkre iai tur tume daryti...

Pagalbos Lietuvai reikia vairiose srityse. Alfabetine tvarka vairios: ekonomin , finansin , humanitarin , informacin , kult rin , mokslin , moralin , politin , religin , švietimo, technologin .

Tiesiog nuostabu koku dideliu mastu po S j džio susik rimo, o ypatingai po nepriklausomyb s atstatymo paskelbimo, išeivija spontaniškai sujudo teikti Lietuvai pagalb beveik visose min tose srityse. Susik r vienetai, pasiskyr sau specifinius uždavinius (pvz., politin akcij , medicinin pagalb , religin šalp , Sibiro tremtini r mim , pagalb Lietuvos studentams ir t.t.). Tad išeivijos misija yra vykdoma. Teliaka klausimas, ar ji vykdoma tinkama linkme, ar užtektinai intensyviai, ar naudojami tinkami metodai?...

JAV gyvenan iai išeivijai pagrindinis b das veiklai, ypa politin s pagalbos Lietuvai srityje, yra per JAV kongres , senat , administracij ir formuojant vieš j opinij — per spaud , televizij ir radij . Visa tai yra seniai vykdoma, gal nepalyginamai efektingiau po Lietuvos

nepriklausomyb s atstatymo paskelbimo, po soviet ekonomin s blokados ir po šio sausio m nesio represij . Palankumas Lietuvai specifiskai, ir Baltijos kraštams aplamai, yra pasiek s ligi šiol nepatirt lyg . B t nedovanotina jo neišnaudoti Lietuvos labui...

M s pagrindin s organizacijos d l per didel s inercijos negali užtektinai greitai reaguoti kasdieninius Lietuv lie ian ius vykius. Reaguojama individualiai. Turime eil pasišventusi organizacij vadov , ypatingai LB r muose, kurie neša pernelyg sunki našť , bandydami atlikti visus , gaisro gesinimo' darbus. Tr ksta koordinavimo ir darbo padalinimo. D l to negalima kaltinti pa i vadov , nes tokia, atrodo, yra m s organizacin s veiklos tradicija. Daug daugiau laišk , telegram ir telefonini raginim JAV kongresui ir vyriausybei b t galima išgauti jei tur tume ger informacin — koordinacin tinkl , kuriuo naudodamies organizacij vadovai gal t pasiekti, painformuoti ir instruktuoti didžium aktyviosios lietuvi išeivijos per labai trump laik . Tok tinkl suorganizuoti ir palaikyti vartojant dabartin technologij b t visai nesunku ir nebrangu. Sis tinklas gal t b ti naudojamas ne tik koordinacijai, informacijai ir instrukcijoms, bet ir l š telkimui laisvinimo veiklai finansuoti...

Norint dirbti efektingai, yra b tina vartoti visas mums prieinamas moderniosios technologijos priemonės. Turime daug lietuvi specialis-

LAIM JIMAS BESITRAUKIANT

Žvelgiant Los Angeles politini studij praeit

JUOZAS KOJELIS

Los Angeles politini studij savaitgali ištak reikia ieškoti tolimesn je praeityje, kai 1956-57 metais tokios studijos buvo prad - tos organizuoti. Jos iš pradži nebuvo periodiškos ir buvo organizuojamos priva i asmen iniciatyva. Kiek laiko ratas nuo an dien pasisuko ir kaip dramatiškai pakito Lietuvos politin situacija, gali pavaizduoti ir toks faktas, kad anais laikais tose politin se diskusijose dalyvavo iš t vyn s Vakar tremt iškeliav s pirmasis atgauto Vilniaus

universiteto rektorius prof. Mykolas Biržiška, o 1991-j met studijose dalyvauja iš Vakar tremties t vyn nuvyk s pirmasis atkurto Vytauto Didžiojo universiteto Kaune rektorius prof. dr. Algirdas Avižienis.

Nuo 1968 met politini studij savaitgaliai pasidar reguliar s ir pilnai dokumentuoti. Daugumas paskait ir simpozium dalyvi pasisakymai atspausdinti ir daugeliu atveju pasiektas „consensus“ išreikštas studij išvadose.

Perb gus per keliolik Laisv žurnalo numeri , skelbusi politini studij medžiag , lengva suprasti, kaip daug ia sukaupta išėivijos istorin s medžiagos. Tie, kurie rašys išėivijos istorij , ras ia aibes pozityvi min i , kurios išplauk iš objektyvaus situacij vertinimo ir blaivaus bei kritiško žvilgsnio to laikotarpio reiškinius. Kartais tas vertinimas b davo aštrokas, ta iau v lyvesn vykiai dažniausia patvirtino buvusi studij išvad teisingum .

Mano sitikinimu, ia 23 metus vykusios studijos reflektavo aplamai bent Amerikos lietuvi išėivijos

---

t , kurie, neabejoju, b t pasiryž daug pastang d ti sumoderninti išėivijos veiklos metodus. Mes b tinai turime sukurti mechanizm , pvz., si lyt informacin tinkl , kuris pad t sutelkti žymias l šas Lietuvai remti. Prileiskime, kad JAV turime tik 100,000 aktyvi lietuvi , iš kuri per metus b tu galima išrinkti tik po \$100. Tai sudaryt \$10 milijon veiklai! Dabartinis JAV LB metinis biudžetas yra mikroskopinis, tik apie 1% tos sumos, — maždaug vidurkin vieno profesionalo metin alga. Tolimesni komentar turb t nereikia!

Juozas Kojelis demonstracijoje dėl Baltijos valstybių laisvės Žmogaus teisių konferencijos metu sausio 26 prie Doubletree viešbučio Pasadena, CA. Nuotr. E. Arbo.

daugumos požiūriu lietuviškas problemas, ir aš noriu, kad kurias požiūriu paryškinti.

Išėjimui Lietuva vis laiką buvo okupuota. Buvo negausi balsų iš „liberalinio sparno“, kurie žodžio „okupacija“ vengė ir bandė ją pakeisti „dabartine“, „šiandienine“, „priklausoma“ Lietuva, bet ne okupuota.

Pagrindinė išėjimo egzistencijos prasmė, — tai padėti lietuvių tautai atgauti nepriklausomybę. Konkretus darbas tam tikslui populiariai buvo vadinamas „kova dėl Lietuvos laisvės“. Kai kam žodžiai „kova“, „rezistencija“ ir žiauriai net erzino.

Rezistencijos dvasia išplaukė iš tremtinio sąmonės. Smoningai ar nesmoningai išėjimas pirmą kartą, kad nebūtų, kuriuo lietuvis pateko svetimą kraštą, bet

santykius su pavergtu kraštu apsprendžia tremtinio sąmonė. Išėjimais, kurie save laiko lietuviams, kraštą už mus priešui, tampa tremtiniais. Tremtiniais tampa ir užsienyje gimę, bet tautininkai su žmonėmis nepraradę vaikų. Tremtinys yra parengtas rezistencijai. Kas nebesijauia tremtinis, tas tampa duoneliautoju. Lietuviai Lietuvoje net lietuviškai kalbėjame krašte iki 1988 metų tremtinis.

Išėjimas vis laiką išliko solidarūs su lietuvių tauta. Tautos valią reikėjo aktyviai ir pasyviai rezistencija, todėl ji klypo išėjimo širdis ir akys. Neatsakinga mažuma pirmą kartą minti, kad pasitikėti reikia visais lietuviams, net Maskvos funkcionieriais. Dabartinėje drąsiais žingsniais laisvę žengiantys Lietuvoje Maskvos funkcionieriai, nors ir

lietuviškomis pavardėmis, yra atvirai Lietuvos laisvės priešai, k.t. Jermalavičius, Burokevičius, Gureckas, Kuolelis, generolas Naudžinas ir kiti. Deja, išeivijoje pasitaikė nevyklimi naivuoliai, kurie viešai skelbė, kad Antanas Sniečkus savo istorine reikšme prilygus Vytautui Didžiajam. Istorinę kėdę Antanas Sniečkus tikrai sėdės šalia Josifo Stalino. Ir tuo išeivija neabejojo.

(Kad neiškilt nesusipratim, kai naudoju „išeivija“ ar „išeivijos dauguma“ terminus, turiu mintyje tautiškai gyvuosius išeivijos lietuvius, kurie pirko lietuviškas knygas, prenumeravo spaudimą, darbą ir aukarėm lietuviškus darbus, priklausantys organizacijoms).

23-siose studijose dalyvavo ir kalbėjo Lietuvos parlamento narys, rašytojas Stasys Kašauskas. Jis atsivežė kelis egzempliorius savo naujausios knygos „Leisk, Viešpatie, numirti“. Ši Kašausko knyga praturtina lietuvių tautinį martryologijos literatūrą. Autorius naudoja ir išeivijos šaltinius, būtent Lukšą, Brazaitį, Damušą (Lukša savo „Partizanus“ parašė, būdamas Vakarų Europoje) — tris rezistencijos žmones, kurių idėjos formavo išeivijos požiūrius lietuviškąsias problemas. Tų šaltinių pasirinkimas logiškas, ne pripuolamas.

Kalbant apie Los Angeles LF biurolį organizuojamą politinį studijų praeitį, būtina priminti faktą, kad studijos tam tikram skaičiui Los Angeles jaunimo

sudarė pirmą forumą savo idėjomis išeiti platesn visuomenę. Ir šiose 23-siose studijose dalyviai su pasididžiavimu klausė studentų — Andrijos Giedraitytės, Dalios Navickaitės ir Dalios Trotmanaitės Lietuvos laisvės rėpesiais persunkę žodžius.

Kiekvienai išeivijai laikas ir aplinka yra beveik neveikiami priešai. Tautinio sąmoningumo pozicijoms išeivijoje tenka trauktis visu frontu. Lietuvos okupantas tai žinojo, pranašavo išeivijos mirtį ir iš anksto džiugavo. „Nukirsta, džiuganti šaka“ — buvo jo sprendimas. Tačiau okupantas apsiriko. Lietuvių sąmoninga išeivija, siekdamą laimėti laiką, traukėsi labai pamažu ir planingai, lyg gerai paruoštos atsitraukimo kautynės. Gindama savo pozicijas, šaudė iš kultūrinės bei visuomeninės pozicijos: laikraštį, žurnalą, knygų leidyklą, organizaciją, lietuvišką mokyklą. „Priešui“, t.y. tautinio sąmoningumo bloksui, stabdyti vykdė ir priešpuolius: organizavo kongresus, konferencijas, veržėsi gyvenamąjį kraštą politines bei visuomenines institucijas, viešų opinių formuojančių didžiųjų spaudų. Los Angeles vykusios politinės studijos kaip tik skirtinos tų „priešpuolių“ kategorijai.

Ta kova buvo ne tik domi, ne tik prasminga, bet ir viltinga. Juk realu buvo galvoti, kad ir besitraukdami galime pasiekti laimėjimo. Ir išeivija tai darydama neklydo. Iš okupacinės nakties Lietuva jau iš jo rytmeio aušrė.

IŠRINKTA NAUJA LFB TARYBA

LFB Rinkim komisija, kuri sudar Povilas Vai ekauskas, Aldona Šmulkštien , Valerija ir Jonas Žadeikiai ir Jonas Vaznelis, paskelb 1991 met LFB Tarybos rinkim rezultatus.

LFB Taryb bals dauguma išrinkti: Gint Damušyt , Vytautas Vardys, Kazys Ambrazaitis, Virgus Volertas, Algis Raulinaitis, K stutis Girnius, Zigmas Brinkis, Vytautas Aušrotas, Vytautas Majauskas. Kandidatais liko: Adolfas Šležas, K stutis Skrupskelis, Antanas Sabalis, Juozas Kojelis, Jonas Urbonas, eslovas Kuras.

LFB Kontrol s komisij išrinkti: Jonas Kavali nas, Pilypas Narutis, Vacys

Šaulys.

Prieš pat atiduodant š numer spaudai buvo sužinota, kad jau sudarytas naujai išrinktos LFB Tarybos prezidiumas: Algis Raulinaitis — pirm., dr. Zigmas Brinkis ir dr. Vytautas Vardys — nariai, Juozas Kojelis — vykd. sekretorius.

Pirmuoju LFB Tarybos nutarimu, šios vasaros Lietuvišk j studij savait s Dainavoje metu, pirmadien , antadien ir tre iadien (VIII.5,6,7 dien) kvie iama LFB konferencija organizaciniam reikalams aptarti. Visi bi iuliai prašomi dalyvauti.

NAUJI LEIDINIAI

Antanas Paškus, S ŽINE psichologiniu poži riu. 184 psl., viršelis O. Baužien s. Išleista Laisv Fondo lietuviškai kult rai ugdyti 1991 metais. Kaina 6 dol.

Kazimieras Bar nas, MEŠKOS MAUROJIMO METAI. Romanas, 444 psl. Autorius šiame romane t sia Ignaco Kaušp do ir kit veik j gyvenimo aprašym , nutraukt jo ankstyvesniame romane „Beragio ožio metai“ (1982) su pirmosios sovietin s okupacijos pabaiga. Viršelis ir aplankas dail. Viktut s Sili nien s. Išleido Ateities Literat ros Fondas 1991. Kaina 15 dol.

ROMANO KONKURSAS

Laisv Fondo lietuviškai kult rai ugdyti paskelbtas rezistencine tema romano konkursas susilaukia atgarsio. Vertinimo komisija jau gavo pirmuosius konkursui prisi stus romanus. Papildomai pranešama, kad pilnas vertinimo komisijos s status yra toks: V. Kubilius, V. Valiušaitis ir V. Zobarskait (Lietuvoje) ir . Grincevi ius, P. Jurkus, V. Volertas ir L. Žitkevi ius (JAV). Informacija konkurso reikalais gaunama: Lietuvos Rašytoj S junga, 232600 Vilnius, Rašytoj 6, Lietuva, arba laisv /J. Baužys, 9240 diffside Ln., Orland Park, IL 60462, USA.

PRAT SKIME LAISVE ŽURNALO
PRENUMERAT IR UŽSAKYKIME
ŽURNAL LIETUV

„I LAISV " 1990 MET R M JAI

MECENATAI: Los Angeles LFB samb ris — kasmet po \$250, dr. K. Ambrazaitis, K. Bružas, St. Džiugas, dr. V. Majauskas, V. Maželis, J. Mikonis, V. Naudžius, E. Pakulien , B. Paulien , A. Raulinaitis, dr. A. Šležas, V. Volertas, dr. P. Žemaitis.

GARB S PRENUMERATORIAI: J.J. Ardys, V. Akelaitis, dr. A. Aviža, dr. L. Bajor nas, kun. V. Bal ys, A. Balsys, St. Baltruk nas, C. P. Baltrukonis, L. Baltrušaitien , V. Barisas, J. Bežys, A. G. Braž nas, B. Bražinskas, dr. N. Braž nait , Br. Burchikas, VI. But nas, kun. V. Cukuras, dr. S. epas, K. epien , dr. A. L. epulis, J. V. ernius, kun. M. yvas, VI. yvas, kun. V. Dabušis, J. Damušis, J. Daug la, vysk. V. A. Deksnys, K. F. Do kus, I. Eitmanien , dr. A. B. Gleveckas, J. Grigaitien , F. Ignatien , Dalia Jakas, K. Jank nas, A. Janušis, V. Jarien , Pr. Karalius, P. Kaufmanas, V. Kazlauskas, kun. L. Kem šis, kun. G. Kijauskas, M. Kirkilas, dr. J. Kižys, kun. V. Krikš iunevi ius, D. Kojelyt , prel. J. Ku ingis, dr. C. Kuras, V. Kuzmickas, I. Mališka, A. Masionis, V. A. Mažeika, A. Mažiulis, J. Mikaila, dr. Br. Mikonis, P. Milašius, E. Milkauskas, Br. Neverauskas, K. Norvil , J. Pabedinskas, M. Pal nas, V. Pal nas, A. Pargauskas, J. Pažem nas, A. Petrulis, dr. J. Pik nas, kun. V. Pikturna, A. Pocius, V. Prižgintas, K. Ra i nas, dr. P. P. Rasutis, dr. A. Razma, L. Reivydass, V. Roci nas, J. V. Rugelis, B. Sakalas, kun. K. Sakalauskas, V. Sinkus, V. Skladaitis, S. Smalinskass, M. Sodoms, dr. J. Sungaila, A. Sutkien , K. C. Šakys, A. Šatas, V. S. šilas, M. šilkaitis, dr. R. šomkait , J. Urbonas, kun. I. Urbonas, V. Vaitek nien , St. Vilinskas, dr. P. V. Vygantas, K. ir V. Volertai, J. Žadeikis, V. Žiaugra, J. Žilionis, dr. J. Žirgulis.

AUKOTOJAI: T. Alinskas, J. Ambrizas, D. Augien , B. Balaišis, A. Barzdukas, A. Bumbulis, A. Drag nevi ius, J. Gepneris, K. Gimžauskas, A. Giniotis, dr. G. Grinis, A. Gurevi ius, dr. J. Jusionis, Br. Juška, kun. R. Krasauskas, V. Miliukas, Pr. Pakalniškis, G. Pamataitis, V. Palubinskas, J. Paovys, dr. Z. Pr sas, A. Radžius, V. Rastoms, B. Raugas, St. Rudys, V. Rutelionis, J. Salys, R. A. Shatas, dr. V. šaulys, kun. J. Staškus, C. Surdokas, Austrai, liet. koop. „Talka", J. Vaineikis dr. A. Valiuškis, M. Vaitkien , J. Veblaitis, kun. J. Velutis, J. Virpša, J. Vyšnionis.

Šio numerio kaina 3.50 dol.

